

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор школи

Галина ФЕДЮНІНА

12. 06 2020 року

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

на 2020-2021 н.р.

4-А КЛАС

СХВАЛЕНО

на засіданні педагогічної ради

Протокол №__

від __ 2020 року

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Початкова освіта в спеціалізованій школі №7 імені М.Т Рильського м. Києва – це перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі. Період життя дитини молодшого шкільного віку (4 класи) визначається цілісною зміною її особистості, готовністю до нової соціальної ситуації розвитку. Пріоритетом цього процесу є формування і розвиток базових особистісних якостей дітей: спостережливості, допитливості, довірливості поведінки, міжособистісної позитивної комунікації, відповідальності, діяльнісного і різнобічного освоєння навколишньої дійсності та ін. Потенційно це виявляється у певному рівні готовності дитини до систематичного навчання- фізичної, соціальної, емоційно-ціннісної, пізнавальної, мовленнєвої, творчої.

Зберігаючи наступність із навчанням із дошкільним періодом дитинства, початкова ланка забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, критичного мислення, виховує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я.

Вимоги до осіб, які можуть навчатися за Освітньою програмою 4 класів

До дітей, які продовжують навчання за Освітньою програмою наступних класів, враховуються вимоги досягнень попереднього етапу їхнього розвитку.

Для осіб з особливими освітніми потребами Освітня програма 4 класів доповнюється освітньою програмою корекційно-розвиткового складника.

Освітня програма для 4 класів – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання.

Освітня програма для 4-А класу (навчання за науково-педагогічним проектом «Інтелект України»), розроблена на виконання Закону України «Про освіту» Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87, наказів Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016 р. № 1319 «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проекті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів» та від 14.08.2017 р. № 1171 «Про завершення I етапу всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проекті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів» на основі Типових освітніх програм початкової школи науково-педагогічного проекту «Інтелект України».

Освітня програма для 4-А класу побудована із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентрованості і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- можливостей реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Очікувані результати навчання учнів 4-А класу

Зміст Освітньої програми для 4 класів має потенціал для формування у здобувачів таких ключових компетентностей, визначених Державним стандартом:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формувати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційнокомунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворчої, музичної та інших видів мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в 4 класах здійснюється за 12-бальною системою.

**Перелік, зміст, тривалість і взаємозв'язок освітніх галузей,
логічна послідовність їх вивчення**

Формування в учнів початкової школи ключових компетентностей, передбачених Освітньою програмою для 4 класів, здійснюється за такими освітніми галузями:

1. Мовно-літературна освітня галузь.
2. Математична освітня галузь.
3. Природнича освітня галузь.
4. Суспільствознавча освітня галузь.
5. Технологічна освітня галузь.
6. Мистецька освітня галузь.
7. Здоров'язбережувальна освітня галузь.

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах.

До Освітньої програми 4 –А класу додано Навчальні плани, що пропонують підхід до організації освітнього процесу: **перелік освітніх компонентів, загальний обсяг навчального навантаження та орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін.** Навчальні плани зорієнтовані на роботу початкової школи за 5-денним навчальними тижнем.

Навчальний план для 4-А класу складено на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 02.11.2016р. № 1319 «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу у науково-педагогічному проекті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів»

Варіанти Типових навчальних планів

Клас	Примітка	Варіант Типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України
------	----------	--

4-А	науковопедагогічний проект «Інтелект України»	Типовий навчальний план для загальноосвітніх навчальних закладів І ступеня, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України» (додаток 2 до наказу МОН України від 02.11.2016р.№1319)
-----	---	--

Загальний обсяг навчального навантаження на учня 4 класів – 910 годин/навчальний рік.

Гранично допустиме навчальне навантаження учнів встановлено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту», враховані санітарно-гігієнічні норми та нормативна тривалість уроків 4 класах – 40 хвилин.

Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження.

Гранична наповнюваність класів та тривалість уроків встановлюється відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту».

Поділ класів на групи при вивченні окремих предметів здійснюється відповідно до чинних нормативів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 20.02.2002р. № 128, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 06.03.2002 за № 229/6517; листа МОН 1-9/332 від 22.05.2018 р.

З метою виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, формування в учнів на доступному рівні системи художніх знань і вмінь відповідно до рішення педагогічної ради (протокол № 11 від 21.06.2019 року) у 4-А класі освітня галузь «Мистецтво» представлена предметами «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво».

Мовно-літературний компонент навчальних планів реалізується через вивчення предметів «Українська мова (мова і читання)», та «Іноземна мова (англійська)».

Освітня галузь «Математика» реалізується навчальними предметами «Математика», «Єврика» в 4-А класі.

Освітня галузь «Природознавство, суспільствознавство» реалізується навчальними предметами «Людина і світ», «Навчаємось разом» в 4-А класі.

Галузь «Технології» реалізується через вивчення предметів «Трудове навчання», «Інформатика» (4-А клас).

Галузь «Здоров'я і фізична культура» реалізується через вивчення предметів: «Основи здоров'я», «Фізична культура».

Форми організації освітнього процесу

Очікувані результати навчання, окреслені в межах кожної галузі, досяжні при використанні інтерактивних форм і методів навчання: дослідницьких, інформаційних, мистецьких проєктів, сюжетно-рольових ігор, інсценізацій, моделювання, ситуаційних вправ, екскурсій.

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроків, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, квести тощо.

Вибір форм і методів навчання вчителі визначають самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальній програмі окремого навчального предмета.

Інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти

Кадрове забезпечення освітньої діяльності - один із основних показників системи внутрішнього забезпечення якості освіти. На кінець 2019-2020 навчального року викладання предметів здійснювали 14 учителів, з них 8 вчителів мають вищу кваліфікаційну категорію, 4 – I кваліфікаційну категорію, 1 – II кваліфікаційну категорію, 2-бакалаври; 5 учителів мають звання «учитель-методист», 4 – «старший учитель».

Вчителі, що працюватимуть за програмою науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» пройшли курсову перепідготовку та мають відповідні сертифікати, що дозволяють викладати в даних класах.

В школі постійно створюються необхідні умови для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників шляхом взаємовідвідування уроків, проведення тижнів педагогічної майстерності, семінарів, тренінгів, методичних нарад. Учителі систематично беруть участь у методичних заходах районного та міського рівня, підвищують свій методичний рівень шляхом самоосвіти, беруть участь у вебінарах та тренінгах.

Навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності

Всі учні забезпечені підручниками, вчителі у своїй роботі використовують навчальні програми, підручники і навчально-методичні посібники, які мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності

Для навчання учнів вивисовуються 12 навчальних кабінетів, 2 кабінети іноземної мови, 2 комп'ютерні класи, спортивна зал, актова зала, бібліотека, медичний кабінет. Кабінети обладнані спеціальними меблями, мають меблі для зберігання наочності, роздавального матеріалу тощо. Навчальні кабінети обладнані 5 плазмовими телевізорами.

Якість проведення навчальних занять

Учні 4 класів оцінюються за 12-бальною системою. Одним із основних напрямків роботи педагогічного колективу є створення цілісної скоординованої системи з виявлення, розвитку та стимулювання обдарованих учнів.

Завдання системи внутрішнього забезпечення якості освіти:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення;
- моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища закладу освіти;
- створення необхідних умов для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Навчальний план 4-А класу

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класі
Мови і літератури (мовний і літературний компоненти)	Українська мова	3,5
	Читання	3,5
	Іноземна мова	4
Математика	Математика	4
	Еврика	1
Природознавство,	Людина і світ	2,5

суспільствознавство	Навчаємось разом	1,5
Мистецтво	Мистецтво	1
Технології	Трудове навчання	0,5
	Інформатика	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5
	Фізична культура	3
Усього		23+3
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження учня		23
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної і варіативної складових, що фінансується з бюджету (без урахування поділу класів на групи)		26

Директор школи

Галина ФЕДЮНІНА

УКРАЇНСЬКА МОВА
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів,
які працюють за науково-педагогічним проектом
«Інтелект України»
1-4 класи
Пояснювальна записка

Мова — унікальне явище культури, що є не тільки засобом спілкування, а й засобом засвоєння, зберігання й передачі знання, досвіду поколінь, віддзеркаленням ментальності народу, його душою. В мові виявляється свідомість як окремої людини, так і нації в цілому.

Українська мова має особливий статус серед шкільних дисциплін: вона є державною мовою України, основним засобом опанування всіх інших предметів. Тому курс української мови є провідною складовою загального змісту початкової освіти.

Провідна **мета** курсу української мови в початковій школі полягає в забезпеченні мовного і мовленнєвого розвитку дитини, у створенні передумов для формування в учнів початкової школи ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Одночасно курс допомагає дитині усвідомити себе носієм державної мови.

Ключова *комунікативна компетентність* виявляється в здатності людини успішно спілкуватися. Для цього на уроках української мови в учнів необхідно формувати здатність продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді; виконувати різні соціальні ролі; брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання. Ключова *соціокультурна компетентність* стосується сфери розвитку культури особистості, її адаптації до життя в певному соціальному середовищі. З метою її формування необхідним виявляється ознайомлення учнів з культурною спадщиною українського народу, найважливішими досягненнями національної науки й культури, визначними подіями та постатями в історії України тощо. Ключова компетентність *уміння вчитися* виявляється в здатності учнів успішно здійснювати навчально-пізнавальну діяльність, характеризується наявністю розвинених способів навчальної діяльності та має мотиваційний, змістовий і процесуальний компоненти. Тому на уроках української мови доцільним виявляється передбачити роботу з формування в учнів широкої соціальної та процесуальної мотивації навчання, прагнення і здатності до освіти упродовж життя, набуття ними знань про компоненти навчально-пізнавальної діяльності, опанування ефективними способами її здійснення, розвитку таких якостей особистості, як цілеспрямованість, працелюбність, організованість, охайність, наполегливість, воля тощо. *Мовленнєва компетентність* передбачає здатність людини розуміти зміст і головну думку усних і письмових висловлювань і вести діалог з дотриманням правил мовленнєвого етикету; уміння будувати повноцінні в комунікативному відношенні усні і письмові зв'язні висловлювання, які відображають знання учнів про предмет розмови, їхні думки, почуття, наміри; уміння налагоджувати взаємодію з оточуючими, будуючи відповідним чином свої висловлювання. *Мовна компетентність* передбачає здатність застосовувати мовні засоби в мовленні відповідно до орфоепічних,

лексичних, граматичних, орфографічних, синтаксичних, стилістичних норм літературної мови.

Відповідно до компетентнісно зорієнтованого змісту початкового курсу української мови і державних вимог до навчальних досягнень учнів, визначених у Державному стандарті початкової загальної освіти, основними завданнями початкового курсу української мови є:

- формування в учнів компонентів мовленнєвої діяльності — мотиваційного, змістового, процесуально-діяльнісного та контрольного в їх органічній єдності та взаємозв'язку;
- формування в учнів усних і писемних видів мовленнєвої діяльності — слухання і говоріння, читання і письма;
- опанування учнями найважливіших функціональних складових мовної системи;
- формування в учнів ключових компетентностей, зокрема, комунікативної, соціокультурної, компетентності уміння вчитися.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти курс української мови будується за мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною змістовими лініями.

В основі навчання української мови покладено діяльнісно-комунікативний підхід. Тому *мовленнєва* змістова лінія, спрямована на формування в учнів усіх компонентів мовленнєвої компетентності, є системоутворювальною. Її зміст будується за принципом наступності та перспективності, що передбачає вдосконалення в учнів знань, умінь і навичок мовленнєвої діяльності, набутих у дошкільному віці, а також поступове ускладнення й поглиблення мовленнєвознавчих знань і формування на їх основі вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма).

Мовна змістова лінія має пропедевтичний характер. Її зміст будується за концентричним принципом, передбачає системну реалізацію внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів знань про мовні явища у системі, збагаченню їхнього словникового запасу, удосконаленню мовних і мовленнєвих умінь і навичок тощо.

Соціокультурна змістова лінія, що розв'язує завдання з формування в учнів соціокультурної компетентності, реалізується передусім системою інтелектуально та емоційно зорієнтованих завдань, що передбачають опрацювання спеціально дібраного дидактичного матеріалу, метою якого є ознайомлення учнів із національними й загальнолюдськими культурними і духовними цінностями, нормами, що регулюють стосунки між людьми, сприяють морально-етичному та культурному

розвиткові особистості. Її змістове наповнення здійснюється на основі відбору соціокультурних відомостей освітніх галузей «Мови і літератури», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Мистецтво», а також інших освітніх галузей.

Роль *діяльнісної* змістової лінії виявляється у формуванні ключової компетентності уміння вчитися. Її реалізація відбувається в процесі роботи над навчальним матеріалом мовної, мовленнєвої й соціокультурної змістових ліній. Отже, усі змістові лінії взаємопов'язані між собою, збагачують і доповнюють одна одну.

Особливістю змісту навчальної програми є використання в процесі реалізації мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної змістових ліній дидактичного потенціалу внутрішньопредметних зв'язків (фонетики, орфоепії, орфографії, лексики, будови слова, морфології, синтаксису, стилістики, культури мовлення тощо). Їх системна реалізація сприяє формуванню правильного, точного, виразного, послідовного мовлення, якому притаманні широкий словниковий запас, влучне використання прислів'їв, приказок, фразеологізмів і крилатих висловів. Значна роль відводиться також і міжпредметним зв'язкам із такими навчальними предметами, як «Навчаємося разом», «Читання», «Людина і світ». Вони надають можливість вдосконалити процес формування в учнів мовленнєвої та мовної компетентностей, комунікативної культури, сприяють розвитку їх особистості.

Програму структуровано за такими розділами: «Навчання грамоти», «Мовленнєва змістова лінія», «Мовна змістова лінія», «Соціокультурна змістова лінія», «Діяльнісна змістова лінія».

I. Навчання грамоти

У процесі навчання грамоти важливим виявляється дотримання принципів наступності та перспективності. Тому аналітико-синтетичний метод як основний метод формування первинних умінь і навичок писемного мовлення органічно поєднується з методом цілих слів. За цих умов формування первинних навичок читання здійснюється

Одним із найважливіших завдань початкової школи є планомірна та систематична робота з формування умінь і навичок каліграфічного письма. Її концептуальними засадами є теорія поетапного формування розумових дій П. Гальперіна та Н. Талізінної. Відповідно до основних положень даної теорії системоутворювальна роль у навчанні каліграфії належить генетичному й алгоритмічному методам.

Навчання письма з використанням генетичного методу будується на основі генезису, тобто утворення кожної наступної літери відбувається шляхом попереднього засвоєння основного елемента і додавання нового. За подібністю елементів літери поділено на 15 груп: 8 груп малих букв і 7 груп великих букв.

Навчання письма з використанням алгоритмічного методу передбачає ознайомлення учнів з алгоритмами написання основних елементів букв, а також малих і великих літер, що здійснюється за допомогою педагогічних програмних засобів (ІКТ). При цьому обов'язковим є використання на кожному уроці вправ, спрямованих на розвиток в учнів дрібної мускулатури руки, окоміру, координації рухів, засвоєння ними правил сидіння за партою, умінь правильно тримати ручку, класти зошит і користуватися ним

Навчання грамоти поділяється на три взаємопов'язаних періоди: навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного методу та методу цілих слів, навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного, генетичного методів і методу цілих слів, навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного, алфавітного методів і методу цілих слів.

Навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного методу та методу цілих слів триває 35-40 днів. За цей час учні вчать ідентифікувати звуки й відповідні їм букви, читати складами, впізнавати й читати знайомі слова, опановують прийомом стеження під магнітофон, привчаються виконувати завдання вчителя, дотримуватись правил гігієни при письмі, правильно тримати ручку, засвоюють розліновку зошита, вчать орієнтуватись на його сторінках. У цей період учні за допомогою алгоритмів засвоюють правила написання основних елементів букв — похилої, похилої з нижнім правим заокругленням, овалу, лівого та правого півовалів тощо. Велике значення надається розвитку в учнів усного мовлення, опанування ними умінь аудіювання.

Навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного й генетичного методів, а також методу цілих слів триває 2,5 місяці й передбачає продовження роботи із співвіднесення звуків і букв, формування первинних умінь і навичок читання цілими словами, опанування прийомом стеження під магнітофон, розвитку усного мовлення тощо. Характерною для цього періоду є робота з формування умінь і навичок каліграфічного письма генетичним методом, а також із формування первинних знань про слово, речення, правила орфографії.

До особливостей даного періоду слід віднести добір текстів для читання — українські народні казки, тексти про Україну, її державні символи, український народ. Це дозволяє розпочати роботу з формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи.

Навчання грамоти з використанням аналітико-синтетичного й алфавітного методу, а також методу цілих слів триває до кінця навчального року й передбачає продовження роботи, що здійснювалася на попередніх етапах. До особливостей даного етапу слід віднести те, що повторення вивченого матеріалу відбувається у процесі поступового руху за алфавітом. При цьому добір текстів для читання здійснюється за тематично-монографічним принципом і передбачає ознайомлення учнів із творчістю видатних казкарів світу.

Важливим завданням уроків із навчання грамоти є формування в учнів позитивної мотивації читання, первинних умінь і навичок роботи з дитячою книжкою,

II. Мовленнєва змістова лінія

До системоутворювальних завдань мовленнєвої змістової лінії належить формування всіх видів усної та писемної мовленнєвої діяльності в їх органічній єдності та взаємозв'язку — аудіювання, говоріння, читання, письма.

Аудіювання як невід'ємна складова мовленнєвої діяльності передбачає сформованість в учнів умінь уважно слухати й розуміти почуте, опрацьовувати отриману інформацію на репродуктивному, варіативному й творчому рівнях. У процесі формування умінь і навичок аудіювання ефективними виявляються слухання аудіозаписів, а також демонстрація відеофрагментів із уривками художніх творів, науково-популярних оповідань з наступним виконанням тестових завдань закритого типу, завдань із логічним навантаженням, а також творчих завдань.

Концептуальними засадами формування умінь і навичок говоріння є діяльнісно-комунікативний підхід. Потужний дидактичний потенціал щодо його реалізації має робота в парах змінного складу, що застосовується як на уроках української мови, так і на уроках «Навчаємося разом», «Читання», «Людина і світ» тощо. При цьому важливою є цілеспрямована робота з формування знань про культуру спілкування, правильне, послідовне, точне та виразне мовлення, правила мовленнєвого етикету тощо та вмінь застосовувати набуті знання під час комунікативної взаємодії.

Найважливішою складовою мовленнєвої компетентності є уміння письмово виражати власні думки, емоції, ставлення до людей, природи, подій, процесів і явищ. писати тексти-описи, тексти-міркування та тексти-розповіді. Ця робота повинна носити системний характер, що забезпечується її здійсненням на основі теорії поетапного формування розумових дій П. Гальперіна і Н. Талізінної.

Відповідно до принципу подвійного входження освітніх цілей до змісту освіти реалізація мовленнєвої змістової лінії здійснюється як на спеціальних уроках із розвитку мовлення (17 год на рік), так і на уроках української мови, а також інших навчальних предметах. До основних завдань уроків зв'язного мовлення належать: збагачення лексичного запасу новими словами, прислів'ями, синонімами, антонімами (1-4 класи), афоризмами, фразеологізмами, крилатими висловами, порівняннями, епітетами, метафорами (2-4 класи) тощо; формування уміння усно будувати з вивченими словами та словосполученнями речення та зв'язну розповідь, що поступово розширюється й ускладнюється упродовж навчання в початковій школі; висловлювати свої думки, судження, ставлення (1-4 класи); самостійно записувати власні висловлювання, тексти-описи (2-4 класи), тексти-розповіді, тексти-міркування (3-4 класи), здійснювати письмовий детальний, стислий, вибірковий, творчий переказ тексту, скласти до нього план (3-4 класи), писати твори на основі власних спостережень і міркувань (4 клас).

До найважливіших видів мовленнєвої діяльності належить читання. При цьому формування навичок раціонального читання має відбуватися на всіх без виключення навчальних предметах, зокрема, на уроках української мови. Програмою передбачено як використання комплексу вправ, спрямованих на формування технічної складової навички читання, так і комплексу орфоепічних вправ, а також вправ на аналіз навчальних текстів, емоційно-ціннісне ставлення до подій і героїв, про які в них розповідається.

На розв'язання завдання щодо формування мовленнєвої компетентності учнів початкової школи передбачено виділити не менше половини навчального часу.

III. Мовна змістова лінія

Системоутворювальне значення під час реалізації мовної змістової лінії має практична спрямованість набутих знань. Учні не тільки і не стільки мають опанувати знання про мову як засіб спілкування та пізнання

навколишнього світу, її одиниці — звуки, слова, словосполучення, речення, текст, але й навчитися застосовувати набуті знання під час усного й писемного мовлення.

Реалізація мовної змістової лінії здійснюється на основі внутрішньопрдметних зв'язків, що обумовлює доцільність доповнення системи комбінованих уроків поліфункціональними уроками, на яких мовні одиниці (фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні, орфоепічні, орфографічні тощо) вивчаються як взаємопов'язані характеристики певних мовних явищ.

Характерною особливістю реалізації мовної змістової лінії є й міжпредметні зв'язки. Так, на уроках «Читання», «Навчаємося разом» передбачена цілеспрямована робота з формування орфоепічних і лексичних умінь і навичок учнів, уміння робити письмовий переказ текстів, писати тексти-описи, тексти-розповіді, тексти-міркування, письмово висловлювати власні міркування, враження, ставлення, оцінку, розташовувати слова в алфавітному порядку, користуватися лексичними словниками, словниками синонімів, антонімів, фразеологізмів тощо. Водночас на уроках української мови опрацьовується навчальний матеріал, який використовується на уроках з інших навчальних предметів.

До системоутворювальних завдань навчання української мови в початковій школі належить формування в учнів орфографічної та пунктуаційної грамотності та зірності. Характерними особливостями розв'язання даного завдання є використання педагогічних програмних засобів (ІКТ), алгоритмічних методів презентації правил, записування з пам'яті речень за методикою Федоренка. Так, засвоєння словникових слів здійснюється на кожному уроці української мови таким чином: перший-другий уроки із шестиурочного циклу — презентація шести словникових слів за допомогою педагогічних програмних засобів, відтворення їх учнями з пам'яті в робочому зошиті, усне складання речень із цими словами; третій- п'ятий уроки — презентація словникових слів за допомогою педагогічних програмних засобів, усне відтворення їх учнями, письмове складання речень із словниковими словами; шостий урок — презентація словникових слів за допомогою педагогічних програмних засобів, усне відтворення їх учнями, письмове складання тексту із словниковими словами.

До найважливіших початкового навчання мови є **формування графічних навичок, техніки письма**. Необхідно прагнути, щоб письмо молодших школярів було охайним, розбірливим; його швидкість має

задовольняти навчальні потреби учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Робота над каліграфією, технікою письма не обмежується періодом навчання грамоти, а продовжується в наступних класах. Увага до цього аспекту письма необхідна не тільки під час виконання школярами спеціальних вправ у написанні окремих літер, їх елементів, буквосполучень, слів, а й під час виконання всіх інших письмових робіт (списування, письмо під диктування, з пам'яті та ін.).

Важливим завданням учителя є формування в учнів уміння писати на дошці з орієнтацією на її площину, регулювати розміри букв, дотримуватися горизонтальності рядків, доцільно розташовувати матеріал і т. ін.

Робота з письма передбачає формування у школярів культури оформлення письмових робіт (відступ від попередньої роботи чи від верхнього краю сторінки, розташування на рядку заголовка, дотримання абзаців, полів, охайність підкреслень, виправлень та ін.).

IV. Соціокультурна змістова лінія

Реалізація змісту соціокультурної лінії передбачає загальнокультурний розвиток молодших школярів і підготовку їх до життєдіяльності в українському соціумі. Загальнокультурний розвиток здійснюється шляхом використання в процесі навчання української мови народознавчого матеріалу; текстів, у яких розкриваються сторінки історичного минулого України; інформації про відомих українців минулого і сьогодення; підготовки і залучення дітей до проведення народних та релігійних свят, обрядів, ознайомлення з історією їх виникнення; використання текстів на морально-етичну тематику для побудови переказів, репродукцій картин для написання творів за картиною тощо.

Підготовка до життя в українському соціумі передбачає засвоєння учнями назви рідної держави та її столиці, ознайомлення з державними символами України, усвідомлення значення державної мови, якою в нашій державі є українська, виховання патріотичних почуттів, толерантне ставлення до інших націй, які проживають в Україні, і їхніх мов.

Належне місце на уроках української мови повинно займати використання краєзнавчого й особливо лінгвокраєзнавчого матеріалу. У процесі опрацювання малих фольклорних форм доцільно пропонувати школярам записувати усталені вирази, прислів'я, приказки, співанки, які

вживають у своєму мовленні мешканці рідного краю. Для побудови зв'язних висловлювань варто обирати тематику, пов'язану з рідною місцевістю: складати описи рідної природи, писати про події і людей того міста чи села, в якому діти проживають тощо.

З метою формування культури поведінки в сім'ї доцільно ознайомлювати учнів з українськими традиціями в родинних стосунках, традиційними формами звертання членів родини один до одного, зі ставленням до старших і молодших членів сім'ї.

Для забезпечення успішної адаптації в шкільному середовищі дітей потрібно вчити спілкуватися з учителями, однокласниками, старшими і молодшими школярами, обслуговуючим персоналом школи; дотримуватись правил поведінки на уроці і перерві, в класі, коридорі, спортзалі, їдальні, актовій залі, на стадіоні, подвір'ї школи тощо.

На уроках української мови варто готувати молодших школярів до виконання соціальних ролей: читача бібліотеки, глядача театру чи кінотеатру, покупця, пішохода, пасажера, перехожого, відвідувача різноманітних культурних заходів тощо. З цією метою слід використовувати тексти, у яких йдеться про поведінку людей у громадських місцях, з обов'язковим аналізом дій персонажів текстів. З метою вправлення учнів у правильному і доречному вживанні формул мовленнєвого етикету та формування в молодших школярів етики спілкування доцільно пропонувати складати діалоги за ситуативними малюнками, словесно описаними ситуаціями на теми: «В театрі», «На виставці», «У магазині», «На вулиці», «У транспорті», «В їдальні», «У гостях» і подібні.

V. Діяльнісна змістова лінія

Діяльнісна лінія передбачає формування в молодших школярів загальнонавчальних умінь і навичок: *навчально-організаційних* (розуміти визначену вчителем мету навчальної діяльності, організовувати робоче місце, раціонально розподіляти час, планувати послідовність виконання завдання, організовувати навчальну діяльність у взаємодії з іншими її учасниками (у парі, малій групі)); *навчально-інформаційних* (самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел, користуватися довідниковою літературою, зосереджено слухати матеріал, зв'язно, послідовно, доказово відповідати, вести діалог); *навчально-інтелектуальних і творчих* (аналізувати мовні явища, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати і пояснювати причинно-наслідкові

зв'язки, вилучати зайве, групувати й класифікувати за певними ознаками, висловлювати аргументовані критичні судження, доводити власну думку, переносити знання і способи діяльності в нову ситуацію, застосовувати аналогію); *контрольно-оцінних* (використовувати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності, знаходити і виправляти помилки, оцінювати власні навчальні досягнення).

Ця робота здійснюється в процесі реалізації інших змістових ліній шляхом настанов учителя, використання різних алгоритмів навчальної діяльності, пам'яток, зразків, інструкцій, застосування парних і групових форм роботи, інтерактивних методів і прийомів навчання тощо

4 клас (121 година)

I семестр – 4 години на тиждень (64 години)

II семестр – 3 години на тиждень (57 годин)

У 4 класі завершується вивчення початкового курсу української мови. Учні мають не тільки здобути нові знання, уміння і навички в роботі над текстом, з граматики, фонетики і правопису та розвитку мовлення, а й систематизувати відомості з різних розділів мови, узагальнити і закріпити опрацьоване в 1—3 класах. Адже знання і мовленнєві вміння, набуті молодшими школярами в початкових класах, стануть основою для вивчення систематичного курсу рідної мови в основній і старшій структурних ланках загальноосвітньої школи.

Структурування курсу здійснено за принципом змістового узагальнення.

I. Мовленнєва змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1. Аудіювання – слухання-розуміння усного мовлення (протягом року) Сприймання на слух текстів різних стилів, жанрів і типів, які містять не тільки прості речення, а й ускладнені однорідними членами, порівняльними зворотами, та складні.	Учень (учениця): <i>розуміє</i> з одного прослуховування художній чи науково-популярний текст, час звучання якого триває 3-4 хвилини (320-400 слів);

Робота над усвідомленням фактичного змісту тексту. Запам'ятовування послідовності подій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, визначення виражальних засобів мови у прослуханому висловлюванні. Висловлювання власних думок з приводу почутого. Опрацювання навчальних інструкцій. 2. Говоріння (протягом року) Регулювання дихання, силу голосу, темп мовлення. Читання напам'ять віршових і прозових текстів. Відтворення, розігрування діалогу з прослуханого або прочитаного твору. Складання діалогу за малюнком, описаною ситуацією — з опорою на допоміжні матеріали і без них. Дотримання правил мовленнєвого етикету, культури спілкування.	<i>висловлюється з приводу змісту прослуханого;</i> <i>виявляє у сприйнятих на слух текстах образні і влучні вирази, коментує їх;</i> <i>визначає тему й основну думку почутого висловлювання, причинно-наслідкові зв'язки;</i> <i>виявляє своє ставлення до дійових осіб, їхніх вчинків;</i> <i>пов'язує, зіставляє почуте із власними спостереженнями, життєвим досвідом;</i> <i>виконує усні інструкції і настанови вчителя щодо навчальних завдань.</i> Учень (учениця): <i>регулює дихання, силу голосу, темп мовлення залежно від ситуації мовлення і спілкування;</i> <i>читає напам'ять вірші, прозові твори, вивчені протягом навчального року;</i> <i>бере участь у відтворенні, розігруванні навчального діалогу, створенні діалогу на задану тему, за ілюстрацією (з 5–6 реплік для двох учасників без урахування етикетних реплік початку і завершення діалогу) – одним із учасників діалогу може бути вчитель;</i>
---	---

Переказ (детальний або вибірковий) тексту з опорою на даний або колективно складений план, опорні сполучення слів, а також без опори на допоміжні матеріали. Переказ епізоду із переглянутого фільму, розповіді, почуті в позаурочний час від близьких, знайомих. Висловлення своєї думки про предмет почутого, обґрунтування її, доповнення тексту на основі особистого життєвого досвіду (використовуються тексти — розповіді, описи, міркування). Повторення зразка зв'язного висловлювання, даного вчителем, внесення деяких доповнень, змін до тексту. Складання зв'язного висловлювання (розповідь, опис, міркування) за малюнком, описаною ситуацією, з опорою на допоміжні матеріали (поданий зачин або кінцівку, опорні сполучення слів, даний або колективно складений план та ін.). Вираження свого ставлення до предмета висловлювання. Оцінювання (з допомогою вчителя) сприйнятого діалогу	<i>дотримується</i> правил етикету, культури спілкування; <i>усно переказує</i> текст (детально або вибірково), що відноситься до художнього або науково-популярного стилю і одного з типів мовлення (розповідь, опис, міркування) — обсяг початкового матеріалу 70–100 слів; <i>висловлює</i> власну думку про предмети, події, явища, почуті в розповіді, з переглянутого фільму, з приводу почутого; <i>доповнює</i> почуте власними спостереженнями; <i>повторює</i> зразок короткого висловлювання (до 5 речень), поданого вчителем, вносить свої доповнення, продовження; <i>будує</i> самостійне зв'язне висловлювання (усний твір типу розповіді, опису або міркування) — за спостереженнями в навколишньому, ілюстрацією, поданим зачином або кінцівкою, за опорними словами, за поданим або колективно складеним планом (час звучання до 3 хвилин); <i>використовує</i> виражальні засоби мови; <i>виражає</i> своє
--	--

або зв'язного висловлювання, відзначення в ньому достоїнств, пропозиції щодо доопрацювання, удосконалення.

3. Читання (протягом року)

Удосконалення навички миттєвого впізнавання найбільш уживаних слів з 4–7 букв, і сполучень коротких слів, складених з такої самої кількості знаків.

Розпізнавання окремих характерних ознак друкованого матеріалу: розрізнення очима в тексті з діалогом слів дійових осіб, виділених з допомогою тире або лапок, а також слів автора; розпізнавання з одного погляду кількості слів у реченні, складеному з 4–5 слів, зміни порядку слів у двох схожих реченнях невеликої довжини. Знаходження в книзі потрібних сторінок, параграфа, окремого оповідання тощо за змістом у кінці.

Вправлення в орієнтуванні у змісті опрацьованого тексту.

Виявлення елементів опису, міркування у тексті розповідного типу.

ставлення до висловлюваного;

дає загальну оцінку почутому діалогу або розповіді, опису чи міркуванню; *пропонує*, як можна його удосконалити або доповнити.

Учень (учениця):

миттєво впізнає в тексті добре знайомі слова, словосполучення (у *нашій школі; уяви собі; кілька років; раптом хлопчик; українська мова* тощо);

розпізнає в тексті з побіжного погляду його окремі особливості: наявність діалогів, віршованих вставок, кількість абзаців на сторінці, кількість слів у невеликому (з 4–5 слів) реченні;

орієнтується в змісті книжки: легко відшукує за змістом потрібний розділ, параграф, твір тощо;

орієнтується в попередньо опрацьованому тексті;

знаходить протягом 0,5–1 секунди у тексті зазначені вчителем елементи змісту

Читання вголос з дотриманням правильного вимовляння слів з тими особливостями вимови, над якими на уроках велась робота. Інтонаційно правильне читання речень, різних за метою висловлювання, окличних речень. Інтонування речень зі звертаннями, що стоять на початку, в середині, у кінці речення; речень з однорідними членами, в яких є узагальнювальні слова (за зразком, без уживання термінів). Читання мовчки речень (коротких абзаців), що відрізняються 1–2 словами. Усвідомлення різниці в значенні схожих, але не однакових речень. Вправління у виявленні з-поміж 2–3 речень того, що відповідає зазначеному вчителем змісту. Самостійне читання мовчки матеріалів, що мають комунікативне навантаження: більш поширені (порівняно з попереднім класом) інструкції до ігрових і навчальних завдань. Самостійне читання мовчки тексту, що міститься у вправі підручника.	під час виконання завдань з вибіркового читання (місце, час, причину дії, вчинки дійових осіб тощо); елемент опису, міркування у розповідному тексті; <i>читає</i> вголос невідомий текст у темпі, не нижчому 95 слів за хвилину; <i>виразно, інтонаційно правильно читає</i> речення, різні за метою висловлювання, зі звертаннями, з однорідними членами з орієнтацією на загальний зміст та розділові знаки в середині і в кінці; <i>робить</i> у процесі читання усвідомлені паузи, виділяє в тексті логічно значущі слова; використовує міміку, жести під час читання текстів, вивчених напам'ять; <i>помічає і пояснює</i> різницю в змісті прочитаних коротких абзаців, 2–3 речень, що відрізняються між собою кількома словами (використовуються речення довші і порівняно важчі, ніж у 3 класі); <i>читає і розуміє</i> інструктивні матеріали до виконання навчальних та ігрових завдань;
--	---

4. Писемне мовлення (17 год і протягом року)

Складання і записування зв'язаних між собою речень, які описують зміст малюнка, частину інтер'єру класу, навчальну ситуацію на уроці тощо.

Складання і записування запитань на задану тему та відповідей на запитання, поставлені однокласником (вчителем).

Робота з деформованим текстом: виділення відсутніх абзаців, переставляння частин тексту, вилучення речень, які не відповідають темі, додавання кінцівки (заклучного речення), заміна недоречно повторюваних слів, забезпечення зв'язку між реченнями та абзацами тексту.

Детальний та вибірковий переказ (розповідний текст з елементами опису або міркування), за колективно і самостійно складеним планом, з опорою на допоміжні матеріали, дотримуючись тричастинної структури висловлювання.

Самостійне складання письмового висловлювання типу розповіді, опису, міркування на добре знайомі учням теми: про прочитаний твір, епізод переглянутого

виконує адекватні дії за навчальним текстом підручника.

Учень (учениця):

складає і записує 3-4 зв'язані між собою речення за змістом ілюстрації, навчальної ситуації, запропонованої вчителем; 3-4 запитання на задану тему, відповіді на запитання, поставлені однокласником;

відновлює деформований з навчальною метою текст, удосконалює його за настановами вчителя;

пише переказ розповідного тексту з елементами опису або міркування (обсяг початкового тексту 70-100 слів) за колективно або самостійно складеним планом з опорою на допоміжні матеріали (подані зачин або кінцівку, ключові словосполучення та ін.) з дотриманням тричастинної структури висловлювання,

фільму, ситуації з життя класу або сім'ї та ін., використання виражальних засобів мови, виявлення свого ставлення до предмета висловлювання. Складання записки, яка містить пояснення якогось факту; привітання, запрошення, а також загадки, лічилки, казки. Обговорення своїх письмових робіт у парах, невеликих групах; відзначення позитивних сторін роботи, висловлення порад щодо їх доопрацювання. Удосконалення написаного	використанням виражальних засобів мови; <i>складає</i> самостійне письмове висловлювання (60-80 слів) типу розповіді, опису, міркування на добре знайомі учням теми: за прочитаним твором, епізодом з переглянутого фільму, ситуацією з життя класу, родини і т. ін.; <i>використовує</i> виражальні засоби мови; <i>записує</i> свою думку про предмет висловлювання; <i>складає</i> записку з поясненням певного факту, привітання, запрошення, загадку, лічилку, коротку казку тощо з орієнтацією на читача; <i>бере участь</i> в обговоренні письмових робіт (навчальних або учнівських) у парах, групах, <i>відзначає</i> позитивні сторони; <i>висловлює</i> поради щодо можливого удосконалення тексту, спираючись на пам'ятку, підготовлену вчителем; <i>удосконалює</i> письмовий текст
--	--

II. Мовна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
-----------------------------	---

1. Текст (9 год і протягом року) Закріплення поняття про будову текстів різних типів. Тема і мета висловлювання. Заголовок. Визначення теми висловлювання у текстах-розповідях, описах, міркуваннях, формулювання основної думки. Знаходження та інтонаційне виділення у реченнях тексту (монологічного і діалогічного) слів, найважливіших для висловлення думки. Спостереження над засобами зв'язку речень у тексті. Лексичні засоби для зв'язку речень у тексті. Поділ тексту на частини, складання плану з допомогою вчителя та самостійно. Спостереження за роллю абзаців. Спостереження за особливостями змісту та побудови тексту-міркування: наявність певного твердження, доказів та висновків. Побудова тексту-міркування, добір переконливих доказів, формулювання висновку. Опис найпростіших трудових процесів, у яких можуть брати участь самі учні. Складання художніх та науково-	Учень (учениця): <i>знаходить у тексті зачин, основну частину, кінцівку;</i> <i>самостійно формулює тему і мету (основну думку) тексту; добирає заголовок, який відповідає темі або основній думці тексту;</i> <i>виявляє в тексті слова, які несуть на собі важливі відомості тексту;</i> <i>зв'язує два речення за допомогою особових займенників (він, цей, такий у різних родах і числах), слів тоді, спочатку, потім, по-перше, по-друге, нарешті тощо;</i> <i>ділить текст на частини за поданим планом і самостійно у процесі навчальної роботи; записує кожен частину тексту з абзацу;</i> <i>аналізує в навчальній роботі тексти-міркування; виявляє в текстах-міркуваннях твердження, доказ та висновки; будує в навчальній роботі тексти-міркування; бере участь в їх удосконаленні;</i> <i>аналізує в навчальній роботі тексти-описи; виявляє слова, які характеризують істотні ознаки описуваних предметів, явищ; бере участь у порівнянні однотемних</i>
--	--

популярних описів. Вправи на порівняння художнього і науково-популярного описів.

Вправляння у написанні замітки до стінгазети, листів (колективних та індивідуальних). Оформлення записів спостережень на екскурсії, у природі.

2. Речення (8 год і протягом року)

Повторення й узагальнення вивченого про види речень за метою висловлювання, про головні і другорядні члени речення. Встановлення зв'язку слів у реченнях: виділення головних і другорядних членів. Визначення, за допомогою чого зв'язуються слова (за допомогою закінчень і прийменників, тільки закінчень).

Поширення речень словами та словосполученнями.

Складання речень за зразком, за схемою. Відновлення змісту деформованих речень.

Поняття про однорідні члени речення. Головні і другорядні однорідні члени речення. Спостереження за вживанням речень з однорідними членами

текстів-описів художнього і науково-популярного стилів; *робить спробу написати замітку до класної (шкільної) стінгазети; бере участь у написанні колективного листа; пише особистий лист, адресований близькій людині, ровеснику тощо; веде письмові спостереження за природними явищами.*

Учень (учениця):

дає визначення речень за метою висловлювання; розрізняє на слух і на письмі розповідні, питальні і спонукальні речення; розрізняє серед них окличні і неокличні;

знаходить головні і другорядні члени речення у найпростіших випадках; встановлює логіко-граматичні зв'язки між членами речення за допомогою питань; поширює речення словами і словосполученнями;

складає речення за поданими графічними схемами; відновлює зміст деформованих речень;

виявляє в реченні однорідні члени (головні і другорядні); виконує навчальні вправи з реченнями з однорідними членами; вживає кому при

в тексті. Кома при однорідних членах речення. Поєднання однорідних членів за допомогою інтонації, сполучників. Інтонація перелічування та протиставлення. Складання речень з однорідними членами, поширення їх залежними словами; використання речень з однорідними членами у побудові текстів. Граматичні питання до однорідних членів речення. Уявлення про складне речення. Вправлення в аналізі складних речень та в складанні їх за зразком, схемою, малюнками, створеними ситуаціями. 3. Слово. Значення слова. Частина мови (3 год) Повторення й узагальнення знань і вмінь учнів про: лексичне значення слова; морфемну будову слова; розрізнення слів, що належать до гнізда спільнокореневих, і форм одного з таких слів.	однорідних членах речення в навчальних вправленнях; <i>поєднує</i> однорідні члени речення сполучниками <i>і, та, а, але</i> (без повторення); <i>складає</i> речення з однорідними членами, <i>поширює</i> їх залежними словами (добирає прикметники, що характеризують однорідні слова-іменники тощо); <i>правильно інтонує</i> речення з перелічуванням та протиставленням; <i>будує</i> речення з однорідними членами за зразком, за поданими схемами; <i>має уявлення</i> про складне речення; <i>співвідносить</i> частини складного речення з простими реченнями; <i>об'єднує</i> два простих речення в одне. Учень (учениця): <i>знає</i> значущі частини слова: <i>основу, закінчення, частини основи – корінь, суфікс, префікс;</i> <i>знаходить</i> основу та закінчення в слові, поданому в кількох граматичних формах, <i>корінь</i> у ряду поданих спільнокореневих
--	--

Спостереження за словами, що відповідають на питання *хто? що? який? яка? яке? які? що робить? що роблять? скільки? котрий? котра? котре? котрі? де? коли? як?*, а також за службовими словами, до яких не можна поставити питання (*і, та, на, від, але тощо*).

Іменник (19 год)

Розширення уявлень про лексичне значення іменника (слова з абстрактним значенням: *радість, сум, сміливість* тощо).

Іменники-синоніми, іменники-антоніми, багатозначність окремих іменників. Вживання іменників у прямому і переносному значеннях. Спостереження за точним і влучним вживанням з ряду синонімів тих слів, які найбільше відповідають змістові.

Рід іменників. Віднесення іменника до одного з родів. Змінювання іменників за числами і відмінками. Формування умінь ставити іменники в початкову форму.

Спостереження за закінченнями іменників, що належать до різних відмін (без

слів, суфікс, префікс у ряду слів з тими самим суфіксом, префіксом;

розрізняє спільнокореневі слова та форми того самого слова;

ділить на групи слова, що відповідають на питання різних частин мови (серед них числівники, прислівники – без уживання термінів).

Учень (учениця):

відносить до іменників слова з абстрактним значенням, які відповідають на питання *що?*;

добирає до поданого іменника 2-3 синоніми, антонім; *розкриває* значення (2-3) багатозначного іменника; *вводить* його в словосполучення, речення (у процесі виконання навчальних вправ);

визначає рід і число іменників; *змінює* іменники за числами і відмінками; *визначає* початкову форму іменника (називний відмінок однини), відмінок іменника в реченні у формі колективної навчальної роботи під керівництвом учителя;

уживання терміна) у тому самому відмінку. Зміна приголосних [г], [к], [х] на [з'], [ц'], [с'] перед закінченням -і в іменниках різного роду. Спостереження за явищами чергування кореневих [і] з [е], [о] в окремих іменниках жіночого роду з основою на приголосний. Закінчення іменників жіночого роду на -а в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж, ч, ш]. Закінчення іменників в орудному відмінку однини: закінчення -ею в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення -єю в іменниках на -ія; закінчення -ем в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі); закінчення -єм в іменниках з основою на [й]. Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на -ар, -яр. Спостереження над паралельними закінченнями	змінює в процесі словозміни іменників приголосні [г], [к], [х] перед -і на м'які [з'], [ц'], [с']; голосний [і] на [о], [е]; відображає ці звукові явища на письмі (<i>нога – нозі, яблуко – в яблуці, рух – у русі</i>); (<i>ніч – нєчі, ніч – нóчі, ночéй</i>); вживає у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на -а закінчення -и, -і (<i>стіни, пісні, межі, кручі, груші</i>); в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж, ч, ш] закінчення -ею (<i>землею, межею, кручею, тишею</i>); -ем (<i>конем, ножем, мечем, споришем</i>); закінчення -єю в іменниках жіночого роду на -ія (<i>лінія – лінією</i>); закінчення -єм в іменниках чоловічого роду на [й] (<i>гай – гаєм</i>); перевіряє за словником закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на -ар, -яр (<i>вівчарем, слюсарем, школярем, але маляром, столяром</i>); використовує в мовленні паралельні форми іменників чоловічого роду – назв істот у давальному і місцевому відмінках однини (<i>братові і</i>
--	---

іменників чоловічого роду – назв істот у давальному та місцевому відмінках однини. Форми іменників жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини. Спостереження за закінченнями іменників у множині (таблиця відмінювання). Вправи на вживання правильних відмінкових закінчень іменників у множині. Розвиток умінь правильно використовувати прийменники з іменниками в різних відмінках. Засвоєння літературних форм іменників у місцевому відмінку множини з прийменником <i>по</i>. Прикметник (21 год)	<i>брату, батькові і батьку, Василеві і Василю).</i> <i>вживає:</i> подвоєні букви на позначення м'яких приголосних перед закінченням <i>-ю</i> в орудному відмінку іменників жіночого роду з основою на приголосний (<i>тінню, молоддю</i>); апостроф перед закінченням <i>-ю</i> в іменниках з основою на [б], [п], [в], [м], [ф] (<i>любов'ю, Об'ю, верф'ю</i>); в іменнику <i>мати</i> (<i>матір'ю</i>); <i>не вживає</i> подвоєння в іменниках зі збігом приголосних в основі (<i>якістю, повістю</i>); <i>користується</i> навчальною таблицею відмінювання іменників у множині у процесі виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; <i>правильно вживає</i> прийменники з іменниками в окремих відмінках; <i>уживає</i> літературні форми закінчень <i>-ах (-ях)</i> іменників у місцевому відмінку множини (<i>по вікнах, по полях, на морях, по нóчах, на гóрах</i>). Учень (учениця): <i>відносить</i> до прикметників слова, що означають різні ознаки предметів;
--	---

Розвиток умінь впізнавати прикметники в тексті, спостереження за їх роллю в мовленні. Прикметники-синоніми та прикметники-антоніми. Вживання прикметників у прямому та переносному значеннях. Спостереження за вживанням прикметників у текстах різних стилів: художньому і науковому (без термінів). Змінювання прикметників за родами та числами у сполученні з іменниками. Родові закінчення прикметників. Розрізнення роду і числа прикметників у сполученнях з іменниками. Відмінювання прикметників у сполученні з іменниками (таблиця відмінювання) в однині та множині. Граматичне питання до прикметника у сполученні з іменником. Зіставлення закінчень прикметників з основою на твердий та м'який приголосний в однині і множині. Побудова сполучень слів і речень з прикметниками в різних відмінкових формах, введення їх у текст. Визначення відмінків прикметників за відмінками іменників.	<i>добирає</i> до поданого прикметника 2-3 синоніми, антонім; <i>пояснює і вживає</i> в мовленні прикметники в прямому і переносному значеннях у художніх і науково-популярних текстах; <i>змінює</i> прикметники за числами і в однині за родами; <i>визначає</i> рід і число прикметника за родом зв'язаного з ним іменника та за характерним закінченням; <i>користується</i> таблицею відмінювання прикметників, поданою в підручнику, у процесі виконання навчальних вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень прикметників; <i>зіставляє і розрізняє</i> відмінкові закінчення прикметників з орієнтацією на твердий і м'який приголосний основи; <i>визначає</i> в процесі виконання навчальних вправ відмінки прикметників за відмінками іменників (на основі встановлення зв'язку слів у реченні);
---	--

Побудова речень з однорідними членами, вираженими прикметниками, складних речень за зразком, за схемами з поданими сполучниками, введення їх у тексти. Вимова і написання найуживаніших прикметників на <i>-ський, -цький, -зький</i>. Вживання ь перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини. Вимова і написання закінчень <i>(-ій)</i> у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини. Вживання відмінкових форм прикметників у множині. Закінчення <i>-і</i> у називному відмінку множини (вимова та правопис). Числівник (4 год) Загальне уявлення про числівник як частину мови.	<i>будує, поширює прості речення однорідними членами речення, вираженими прикметниками;</i> <i>дотримується правил вимови і написання прикметників на -ський, -цький, -зький;</i> <i>вживає букву ь для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників (синьої, давнього, братньою, літньому, у могутньому);</i> <i>правильно вимовляє і позначає на письмі форми прикметників жіночого роду у давальному і місцевому відмінках (зимовій, холодній, хорошій);</i> <i>дотримується м'якої і пом'якшеної вимови кінцевих приголосних основи прикметників у називному відмінку множини (хороші, далекі).</i> Учень (учениця): <i>впізнає серед слів числівники, ставить до них питання скільки? який? котрій? котра? котре? котрі?</i> <i>правильно вимовляє і пише числівники, передбачені програмою для 1-4 класів, форми родового відмінка числівників</i> 50-80
---	--

Вимова і правопис найуживаніших числівників, вживання їх у мовленні. Практичне засвоєння вимовляння і письма та відмінкових форм окремих числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000). Питання до кількісних і порядкових числівників. Словесні формули на означення показників часу протягом доби. Займенник (8 год) Поняття про займенник як частину мови. Спостереження за роллю різних займенників у тексті. Особові займенники. Займенники 1-3-ої особи однини і множини. Їх значення, синтаксична роль. Відмінювання особових займенників. Вживання займенників з прийменниками.	(п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти); ставить питання до кількісних і порядкових (без уживання термінів) числівників; уживає правильні форми (за зразком у підручнику, поданим учителем) на означення часу протягом доби; будує словосполучення з числівниками за зразком, підстановочною таблицею. Учень (учениця): упізнає серед слів займенники, які вказують на предмети, їх ознаки, кількість, але не називають їх; ставить питання до займенників; упізнає на слух і в текстах особові займенники; пояснює їх лексичне значення, роль у реченні; відмінює особові займенники за зразком; користується навчальною таблицею для визначення відмінків займенників у реченні; дотримується правила вживання займенників з прийменниками; будує словосполучення і речення з особовими займенниками; використовує займенники для зв'язку речень у тексті, з метою
--	---

Побудова сполучень слів і речень із займенниками в різних формах. Вправи на використання займенників для зв'язку речень у текстах. Удосконалення текстів, шляхом використання займенників замість лексичних повторів. Дієслово (19 год) Повторення вивченого про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками). Узагальнення і розширення уявлень про лексичне значення дієслів. Спостереження за дієсловами різних семантичних груп. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми, багатозначні дієслова. Вживання дієслів у прямому і переносному значеннях. Побудова сполучень слів зі спільнокореновими та синонімічними дієсловами різних семантичних груп, введення їх у речення, текст. Побудова речень з однорідними членами-присудками. Спостереження за роллю дієслів у текстах розповідного	уникнення лексичних повторів. Учень (учениця): <i>відносить до дієслів слова, що означають різні дії;</i> <i>пояснює лексичні значення дієслів;</i> <i>добирає дієслова до груп різного лексичними значеннями (руху, праці, спілкування, сприймання, явищ природи тощо);</i> <i>добирає до поданого дієслова 2-3 синоніми, антонім;</i> <i>пояснює пряме і переносне значення дієслів, 2-3 значення багатозначного дієслова, вводячи їх у словосполучення, речення, зв'язні висловлювання;</i> <i>будує речення з однорідними присудками, вираженими дієсловами, за ілюстраціями, мовленнєвими ситуаціями, графічними моделями;</i> <i>використовує дієслова в навчальних вправах, у текстах розповідного та описового типу; добирає з-поміж поданих дієслів те, що найбільш відповідає</i>
--	---

та описового характеру. Розвиток умінь вибирати з ряду дієслів те дієслово, яке найбільш відповідає мовній ситуації, уникати одноманітності у використанні дієслів в усних і письмових навчальних висловлюваннях різних типів.

Неозначена форма дієслова
(початкова форма).

Спостереження за вживанням дієслів неозначеної форми у приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях.

Побудова порад, інструкцій.

Часи дієслова. Змінювання дієслів за часами і числами.

Змінювання дієслів за особами і числами у теперішньому і в майбутньому часі. Побудова речень з дієсловами різних особових форм теперішнього і майбутнього часу.

Переконструювання тексту зі зміною граматичної форми (із заміною однієї часової форми іншою, неозначеної форми дієслова часовою і навпаки).

I і II дієвідміни дієслова.
Особові закінчення дієслів I і II
дієвідмін (без уживання
терміна).

мовленнєвій ситуації; *уникає* одноманітності у використанні дієслів із значенням руху, мовлення та ін.;

впізнає на слух та в письмових текстах неозначену форму дієслова; *добирає* неозначену форму до дієслів, поданих в інших формах; *використовує* неозначену форму у побудові навчальних текстів-інструкцій, порад;

визначає час дієслова у реченнях, тексті;

змінює дієслова за особами і числами в теперішньому і майбутньому часі за зразком (таблицею); *вживає* ці дієслівні форми в реченнях і зв'язних висловлюваннях;

переконструйовує навчальні тексти шляхом заміни дієслівних форм одну одною відповідно до поставленого завдання;

визначає дієслова, які належать до I і II дієвідміни з опорою на закінчення в 3-ій особі множини; *використовує* навчальну таблицю для визначення особи дієслів теперішнього і майбутнього часу, їх закінчень у різних особових формах;

Дієслова минулого часу.

Змінювання дієслів у минулому часі за родами (в однині) і числами.

Дієслова на **-ся** (літературна вимова і правопис).
Спостереження за значенням дієслів на **-ся** у тексті.
Утворення (за зразком) різних форм дієслів на **-ся** і вживання їх у реченнях, мовленні.

Прислівник (9 год)

Поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок з дієсловами).
Незмінюваність – основна граматична ознака прислівників.

Прислівники, близькі і протилежні за значенням.
Поширення речень (тексту) прислівниками. Побудова речень з однорідними членами, вираженими прислівниками.
Спостереження за роллю прислівників у тексті. Вибір з

змінює дієслова минулого часу за родами з опорою на навчальну таблицю та за зразком; *ставить* дієслова минулого часу в потрібну родову форму за питанням (*що робив?* (-ла, -ло), *що зробив?* (-ла, -ло);

дотримується літературної вимови і правопису дієслів на **-ся**; *утворює* і *пояснює* (за зразком) значення дієслів на **-ся**; *вживає* їх у побудові речень, у зв'язному мовленні.

Учень (учениця):

розрізняє серед поданих слів прислівники; *знає* їх основну граматичну ознаку – незмінюваність; *ставить* до них питання; *зв'язує* їх з дієсловами в словосполучення, *вводить* у речення; *поширює* речення найуживанішими прислівниками;
добирає до поданого прислівника синоніми й антонім;
будує речення з однорідними прислівниками;

пояснює значення прислівників у тексті;
вибирає з-поміж поданих прислівник, який найбільше відповідає змісту речення, тексту.

поданих прислівників тих, які найбільше відповідають меті та типу висловлювання.

Вживання прислівників під час побудови текстів.

4. Повторення вивченого у початкових класах (4 год)

5. Правопис (протягом року) Український алфавіт.

Робота з орфографічним та іншими навчальними словниками.

Використання орфографічного словника для перевірки закінчення іменників чоловічого роду з основою на приголосний у родовому відмінку.

Правопис іменників, у яких при змінюванні кінцеві приголосні основи [г], [к], [х] перед закінченням *–і* змінюються на [з'], [ц'], [с'];

Учень (учениця):

застосовує здобуті протягом навчання в початкових класах мовні знання і мовленнєві вміння у процесі виконання навчальних і контрольних завдань

Учень (учениця):

знає напам'ять український алфавіт; *називає* букви на позначення голосних і приголосних звуків, парних дзвінких і глухих приголосних;

розташовує 10-12 слів у списку за алфавітом, орієнтуючись на другу і третю літери в слові;

знаходить потрібне слово в навчальному словнику;

користується

орфографічним словником для перевірки закінчення іменників чоловічого роду на приголосний у родовому відмінку (*будинку*, а не *будинка*, *кетяга*, а не *кетягу*); *відображає* на письмі явища чергування приголосних [г], [к], [х] із [з'], [ц'], [с'] та голосного [і] з [е], [о] (*нога* – *на нозі*, *яблуко* – *в яблуці*, *рух* – *у русі*) (*піч* – *пéчі*, *ніч* – *но́чі*, *ночéй*);

кореневий [і] в окремих іменниках жіночого роду змінюється на [е], [о].

Правопис закінчень іменників жіночого роду на **-а** в родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та на [ж], [ч], [ш].

Правопис закінчень іменників в орудному відмінку однини: закінчення **-ею** в іменниках жіночого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення **-єю** в іменниках на **-ія**; закінчення **-ем** в іменниках чоловічого роду з основою на м'який приголосний та на шиплячі; закінчення **-єм** в іменниках з основою на [й].

Практичне засвоєння правопису закінчень найуживаніших іменників чоловічого роду на **-ар, -яр**.

Подвоєння букв на позначення м'яких приголосних, вживання апострофа після кінцевих основи [б], [п], [в], [м], [ф] перед закінченням

-ю в іменниках жіночого роду з основою на приголосний в орудному відмінку однини; відсутність подвоєння при збігу приголосних основи.

вживає у процесі виконання навчальних вправ: у родовому відмінку іменників жіночого роду на **-а** закінчення **-и -і** (*стіни, пісні, межі, кручі, груші*); в орудному відмінку однини в іменниках чоловічого та жіночого роду з основою на м'який приголосний та [ж], [ч], [ш] закінчення **-ею** (*землею, межею, кручею, тишею*); **-ем** (*конем, ножем, мечем, споришем*); закінчення **-єю** в іменниках жіночого роду на **-ія** (*лінія – лінією*); закінчення **-єм** в іменниках чоловічого роду на [й] (*гай – гаєм*);

перевіряє за словником закінчення в родовому й орудному відмінках іменників на **-ар, -яр** (*вівчарем, слюсарем, школярем, але маляром, столяром*);

вживає: подвоєні букви на позначення м'яких приголосних перед закінченням **-ю** в орудному відмінку іменників жіночого роду з основою на приголосний (*тінню, молоддю*); апостроф перед закінченням **-ю** в іменниках з основою на [б, п, в, м, ф] (*любов'ю, Об'ю, верф'ю*); в іменнику *мати* (*матір'ю*); *не вживає* подвоєння в іменниках зі збігом

Правопис відмінкових закінчень іменників у множині. Закінчення іменників у місцевому відмінку множини. Уживання ь перед закінченнями прикметників у родовому, давальному, орудному та місцевому відмінках однини. Написання закінчення (-ій) у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини. Правопис закінчення -і у прикметниках називного відмінка множини. Правопис найуживаніших числівників. Роздільне написання прийменників із займенниками. Вживання приставної букви н у займенниках 3-ї особи після прийменників. Закріплення правопису не з дієсловами. Правопис ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу (опора на наголошені	приголосних в основі <i>(якістю, повістю)</i>; <i>користується</i> навчальною таблицею відмінювання іменників у множині у процесі виконання вправ на практичне засвоєння відмінкових закінчень іменників; <i>вживає</i> закінчення -ах (-ях) в іменниках місцевого відмінка множини <i>(по вікнах, по полях, на морях, по нощах, на горах)</i>; <i>уживає</i> букву ь для позначення м'якості кінцевого приголосного основи у відмінкових формах прикметників <i>(синьої, давнього, братньої, літньому, у могутньому)</i>; <i>правильно позначає</i> на письмі закінчення прикметників жіночого роду у давальному і місцевому відмінках <i>(зимовій, холодній, у хорошій)</i>; <i>дотримується</i> правила написання прикметників у називному відмінку множини (із закінченням -і); <i>правильно записує</i> числівники 11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000; форми родового відмінка числівників 50-80 <i>(п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти)</i>; <i>пише</i> займенники окремо від прийменників; <i>уживає</i> приставну літеру н після прийменників у
---	---

форми та на форму 3-ї особи множини). Правопис дієслів на –ся. Практичне ознайомлення з правописом найуживаніших прислівників. Використання орфографічного словника для перевірки правильного написання прислівників. Розділові знаки в кінці речень. Кома при однорідних членах речення. Кома перед сполучниками а, але в реченнях з однорідними членами та в складних реченнях. Списування навчальних друкованих і рукописних текстів з дотриманням правил оформлення письмових робіт. Письмо під диктування слів, речень, текстів за орфографічними правилами, вивченими в 2-4 класах. Контрольний диктант. Слова, значення, вимову і написання яких учні протягом навчального року мають запам'ятати: <i>аеродрóm, будь ласка, вв́ечері, вдень, взі́мку, вісімдесяти́, влі́тку, восе́ні, впе́ред, в́ранці, вчо́ра, гарде́рób,</i>	займенниках 3-ї особи (<i>біля нього, з нею, при них та ін.</i>); <i>знає і дотримується</i> правила окремого написання не з дієсловами; <i>використовує</i> форми 3-ї особи множини та опорні форми дієслів з наголошеним закінченням для перевірки ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу (<i>ходить, бо кричить</i>); <i>дотримується</i> правила правопису дієслів на -ся; <i>дотримується</i> правил правопису найуживаніших прислівників, зокрема, передбачених програмою для запам'ятання; <i>використовує</i> орфографічний словник для перевірки правильного написання прислівників у процесі виконання навчальних вправ і творчих робіт; <i>правильно вживає</i> розділові знаки в кінці речень; <i>уживає</i> кому при однорідних членах речення, у складних реченнях (у навчальних вправляннях); <i>стисує</i> текст з рукописного і друкованого текстів обсягом 70-90 слів; <i>дотримується</i> правил оформлення письмової роботи, правил правопису і каліграфії;
--	--

гекта́р, гвинті́вка, до побáчення, держа́ва, дисциплі́на, зза́ду, інжене́р, кіломе́тр, лівору́ч, мехáнік, мізі́нець, мільйо́н, наза́д, напа́м'ять, океа́н, попе́реду, посере́дині, портре́т, правору́ч, п'ятдеся́т, п'ятдеся́ті, п'ятсо́т, револю́ція, республі́ка, сигна́л, сімдеся́ті, телегра́ма, телефо́н, температу́ра, тепе́р, терпу́г, трамва́й, тролéйбус, фане́ра, фарту́х, футбо́л, цеме́нт, черне́тка, шере́нга, шістна́дцять, шістдеся́т, шістдеся́ті, шістсо́т, щогоди́ни, щодéнно, щоти́жня, юнна́т, ярина́ (60). 6. Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт (протягом року) Технічні навички. Графічні навички. Закріплення й удосконалення письма великих, малих букв та пунктуаційних знаків. Індивідуальні особливості письма. Розвиток швидкості письма. Оформлення письмових робіт. Письмо на дошці без графічної сітки	зіставляє написане зі зразком, виправляє допущені помилки; записує під диктування текст обсягом 70-90 слів, який складається зі слів, що пишуться за фонетичним принципом та за правилами, вивченими в 2-4 класах і визначеними програмою для самостійного застосування учнями, а також за правилами, які були опрацьовані на уроках з допомогою вчителя; слова, передбачені програмою 1-4 класів для запам'ятання; <i>правильно тлумачить, вимовляє і пише</i> слова, передбачені програмою для 1-3 та для 4 класу. Учень (учениця): <i>дотримується</i> гігієнічних та технічних правил письма; <i>вільно відтворює</i> рухи пальцями і передпліччям під час письма у рядку; <i>пише правильно</i> букви, їх поєднання, пунктуаційні знаки; <i>акуратно виправляє</i> нерозбірливі форми графем та їх поєднання; <i>безвідривно поєднує</i> елементи букв <i>х, ж, ю</i>;
---	---

	змінює форми букв, їх поєднань, пунктуаційних знаків, зберігаючи розбірливість письма; безвідривно поєднує до 6 графем (сир, вуж, день, глум; злива, земля; очерет, апетит тощо) у словах вправ підручника та інших посібників; прискорює письмо у межах своїх фізіологічних можливостей, зберігаючи його розбірливість та дотримуючись гігієнічних і технічних правил; оформлює письмову роботу відповідно до вимог, зазначених у методичних рекомендаціях «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи»; контролює своє письмо на дошці без сітки: дотримується лінійності письма на дошці без сітки, зберігає пропорційність букв
--	--

III. Соціокультурна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1. Тематичні групи слів, що називають державу, її столицю, державну символіку, реалії життя народу (протягом року)	Учень (учениця):

Історичне минуле держави Україна, її столиці.	<i>знає і розповідає</i> про утворення української держави, засновників її столиці;
Розташування України в Європі.	<i>знає</i> про те, що Україна є європейською державою, про розташування на українській території географічного центру Європи;
Характерні особливості державних символів України. Українська мова як державний символ України. Державні свята.	<i>знає і пояснює</i>, що символізують кольори на прапорі України, герб–тризуб; <i>знає</i> напам'ять державний гімн і <i>пояснює</i> його зміст; <i>усвідомлює і пояснює</i>, чому українська мова є державним символом нашої держави; <i>знає</i> державні свята (День Незалежності, День Конституції, День Соборності України);
Минуле і сьогодення рідного краю, його природа, люди, що прославили рідне місто чи село.	<i>складає письмову розповідь</i> про походження назви рідного міста чи села, вулиці, на якій мешкає, майдану, річки тощо, про природу, відомих людей рідного краю;
Українські народні звичаї, традиції, обереги.	<i>знає і розповідає</i> про найпоширеніші народні звичаї і традиції (зустрічати гостей з хлібом–сіллю, дарувати вишитий рушник тощо); <i>знає і розповідає</i> про українські обереги (вишиванка, вишитий рушник, підкова, часник, пучечки зілля тощо);
Історичне минуле України часів Запорізької Січі.	<i>знає і розповідає</i> про утворення і значення в історії України Запорізької Січі, найвідоміших гетьманів (Петра

Відомі люди України минулого і сьогодення. 2. Фольклорні твори великої і малої форм (протягом року) Читання і переказування уривків з українських народних казок, характеристика персонажів, визначення головної думки казки. Відгадування, вивчення і складання загадок. Вивчення веснянок, колискових, колядок, щедрівок, посівалок, ознайомлення з особливостями їх використання. Вивчення народних прикмет. Читання й аналіз доступних народних приказок і прислів'їв. 3. Особливості національного мовленнєвого етикету. Правила мовленнєвої поведінки під час спілкування (протягом року)	Сагайдачного, Богдана Хмельницького та ін.); знає імена окремих найвідоміших українських винахідників, учених, акторів, музикантів тощо. Учень (учениця): <i>читає і розповідає українські народні казки; дає характеристику персонажам, визначає головну думку казки, пояснює її повчальний характер;</i> <i>відгадує загадки, знає напам'ять окремі з них; самотійно складає найпростіші загадки про конкретні предмети, явища, називаючи їх ознаки;</i> <i>знає напам'ять веснянки, колискові, колядки, щедрівки, посівалки і використовує їх під час дозвілля, ігор, обрядів;</i> <i>знає, пояснює і перевіряє народні прикмети;</i> <i>пояснює значення найпрозоріших народних приказок і доступних прислів'їв, використовує їх у власному мовленні;</i> Учень (учениця): <i>пояснює етимологію найпростіших формул мовленнєвого етикету (добрий день, до побачення, спасибі, на добраніч);</i>
---	--

Ознайомлення з етимологією найпростіших українських формул мовленнєвого етикету. Ознайомлення з особливостями національного етикету в українській родині. Вживання українських формул мовленнєвого етикету в громадських місцях з урахуванням віку і статусу людей, з якими відбувається спілкування. 4. Соціальні ролі (протягом року) Стосунки в сім'ї. Ставлення до учнів, учителів і технічного персоналу школи. Правила етикетної поведінки в громадських місцях (театрі, на екскурсії, виставці, концерті). Культура поведінки на природі. Ставлення до природи	<i>знає</i> про національні традиції звертання дітей до батьків в українській родині, <i>прагне</i> підтримувати ці традиції в своїй сім'ї; <i>знає і правильно записує</i> українські формули мовленнєвого етикету; <i>свідомо вживає</i> їх у спілкуванні з людьми різного віку, статусу; <i>дотримується</i> правил етикету в громадських місцях; Учень (учениця): <i>поважає</i> старших членів родини, <i>допомагає</i> їм; <i>піклується</i> про молодших членів сім'ї; <i>радіє</i> успіхам і <i>співпереживає</i> за невдачі і прикрощі своїх рідних; <i>підтримує</i> дружні стосунки з однокласниками, <i>завжди готовий допомогти</i> їм; <i>вболіває</i> за честь класу і школи; <i>поважає</i> вчителів, <i>толерантно ставиться</i> до старшокласників і учнів молодшого віку, технічного персоналу школи; <i>знає і виконує</i> правил етикетної поведінки в театрі, на екскурсії, виставці, концерті; <i>вживає</i> відповідні формули мовленнєвого етикету; <i>цікавиться</i> природними явищами, рослинним і тваринним світом; <i>турбується</i> про природу рідного краю, <i>прагне збагатити</i> її (садить і доглядає рослини, підгодовує
---	--

	птахів тощо); <i>поводиться</i> на природі належним чином
--	---

IV. Діяльнісна змістова лінія

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1. Формування навчально-організаційних умінь і навичок (протягом року) Організація робочого місця. Організація навчальної діяльності. Взаємодія з іншими учасниками навчального процесу. 2. Формування навчально-інформаційних умінь і навичок (протягом року) Робота з підручником.	Учень (учениця): <i>своєчасно</i> готується до уроку; <i>тримає в порядку</i> своє робоче місце та навчальне приладдя; <i>визначає</i> під керівництвом учителя мету навчання; <i>дотримується</i> режиму навчальної діяльності; <i>працює</i> швидко і зосереджено; <i>приступає</i> до виконання самостійної роботи після її обдумування; <i>раціонально розподіляє</i> час для виконання певної роботи; <i>цінує</i> час – власний та інших людей; <i>виконує</i> всі настанови вчителя; <i>слухає і коментує</i> відповіді однокласників; <i>взаємодіє</i> з іншими учасниками навчальної діяльності (у парі, малій групі). Учень (учениця): <i>орієнтується</i> в методичному апараті підручника (<i>розуміє</i> значення всіх символів, кольорових шрифтових

Користування додатковими навчальними посібниками. Спілкування в процесі навчання. 3. Формування навчально-інтелектуальних і творчих умінь та навичок (протягом року) Виконання мисленнєвих операцій.	позначень); <i>швидко знаходить</i> потрібний матеріал; <i>працює</i> з навчальними посібниками, роздатковим матеріалом; <i>користується</i> довідниковою літературою (навчальними словниками, довідниками тощо); <i>шукає</i> нову інформацію в різних джерелах; <i>розповідає</i> чітко, послідовно; <i>міркує</i> взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення; <i>відтворює інформацію</i> з елементами логічної обробки матеріалу (виділення основної думки, встановлення зв'язку між відомим і невідомим матеріалом тощо); <i>спілкується</i> належним чином під час виконання групових і колективних завдань. Учень (учениця): <i>визначає</i> головне; <i>самостійно робить</i> висновок з пояснення вчителя; <i>користується</i> порівнянням та аналогією як засобами встановлення нових ознак і якостей; <i>класифікує</i> і <i>групує</i> вивчений матеріал; <i>знаходить</i> і <i>пояснює</i> причинно-наслідкові зв'язки; <i>користується</i> прийомами осмисленого запам'ятовування (план, опорні слова); <i>висловлює</i> аргументовані критичні судження; <i>доводить</i>
---	--

Творче застосування знань, умінь, способів діяльності в нових ситуаціях. 4. Формування контрольно-оцінювальних умінь і навичок (протягом року) Перевірка і самоперевірка усних висловлювань і письмових робіт. Оцінювання результатів навчання	правильність певного судження та власної думки; <i>виконує</i> творчі завдання; <i>застосовує</i> мисленнєві операції, мовні знання і мовленнєві вміння в життєвих ситуаціях для вирішення важливих проблем. Учень (учениця): <i>використовує</i> засвоєні способи перевірки орфограм; <i>знаходить</i> і <i>виправляє</i> граматичні і стилістичні помилки; <i>контролює</i> послідовність виконання роботи за самостійно складеним планом; <i>здійснює</i> взаємоперевірку; <i>оцінює</i> усні відповіді, письмові роботи — власні та однокласників; <i>висловлює</i> оцінні судження
---	--

ЧИТАННЯ
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів,
які працюють за науково-педагогічним проектом
«Інтелект України»

Пояснювальна записка

Курс «Читання» — органічна складова освітньої галузі «Мова і література».

Створення програми зумовлене необхідністю стимулювати інтелектуальний та особистісний розвиток академічно обдарованих

учнів молодшого шкільного віку. Її цілі відповідають актуальним освітнім завданням щодо переорієнтування навчання від репродуктивних навчальних форм на використання таких прийомів, які сприяють ефективному формуванню пізнавальної активності й самостійності учнів, розвитку в них ініціативності, формуванню вмінь пошуку й знаходження творчих підходів, до виконання завдань.

У початкових класах закладають основи функціональної грамотності дітей під час інтенсивного навчання різноманітних видів мовленнєвої діяльності — читання, письма, говоріння, слухання.

Мета уроків літературного читання — формування читацької компетенції молодшого школяра, особистості, яка має стійку звичку до читання, сформовану потребу в ньому як засобі пізнання світу й самопізнання. Молодший школяр повинен опанувати техніку читання, прийоми розуміння прочитаного, знати книги й уміти їх самостійно вибирати. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) сформувати техніку читання й прийоми розуміння та аналізу тексту — правильний тип читацької діяльності; одночасний розвиток інтересу до самого процесу читання, потреби читати;
- 2) увести дітей через літературу у світ людських стосунків, етично-етичних цінностей; виховувати особистості з вільним і незалежним мисленням; формувати естетичний смак;
- 3) розвивати усне й писемне мовлення (зокрема збагачувати словник), сприяти опануванню мовної й комунікативної культури; розвивати творчі здібності дітей;
- 4) залучати школярів до літератури як мистецтва слова, до розуміння того, що робить літературу художньою, — через уведення елементів аналізу текстів (зокрема, засобів виразності), і практично ознайомити з окремими літературознавчими поняттями;
- 5) ознайомити учнів з тематикою, жанрово-родовими формами дитячої літератури.

Читання разом з українською мовою — це основні предмети в системі підготовки молодшого школяра, оскільки є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів.

У курсі читання реалізовано такі **змістові лінії** Державного стандарту:

1. **Коло читання**; охоплює світ літератури в усій багатоманітності: класику української й світової літератури, фольклорні твори, доступні для дитячого читання; сучасну дитячу літературу. Твори для читання вибрано з урахуванням **тематично-жанрового** та **художньо-естетичного принципів** і вікових особливостей учнів.

Ураховуючи зміни й розвиток досвіду, сприйняття, світогляду, пізнавальних інтересів учнів, поступово введено твори, більш складні за художньою формою, засобами, обсягами тощо.

Твори усної народної творчості: скоромовки, загадки, прислів'я, приказки, небилиці, усмішки, пісні, ігри, міфи, легенди, перекази, казки. Літературні казки українських і зарубіжних авторів.

Твори світової літератури, які визнано найкращими.

Твори українських письменників-класиків.

Науково-популярна література: словники, довідники, енциклопедії для дітей.

Тематичне спрямування пов'язане з **інтегративністю** кусу — це твори про природу, тварин, космос, фізичні величини, взаємини між людьми тощо, на основі аналізу яких виховують почуття любові й поваги до народу, рідного краю, традицій українського й інших народів.

2. Формування й розвиток навички читання; передбачає опанування техніки читання, прийомів розуміння й аналізу текстів. Передбачено реалізацію таких складових техніки читання: спосіб читання — цілими словами; правильність читання — читання незнайомого тексту з дотриманням норм літературної вимови; швидкість читання — нормальний темп, що дозволяє усвідомити текст; поступове збільшення швидкості читання. Формують правильне й усвідомлене читання **вголос** із дотриманням необхідної інтонації, пауз, логічного наголосу для передачі точного смислу прочитаного. Поступово переходять до освоєння читання **мовчки**, для якого характерні активізація процесів розуміння, запам'ятовування й засвоєння прочитаного, а також зростання темпу (порівняно з читанням уголос).

3. Літературознавча пропедевтика; передбачає введення літературознавчих понять, необхідних для розгляду твору. На уроках учні ознайомлюються, а потім поглиблюють свої знання про: заголовок, сюжет, персонажів, композицію, тему, основну думку, види, особливості й ознаки жанрів, засоби художньої виразності. Засвоюють літературознавчі поняття з урахуванням вікових змін учнів.

4. Усвідомлення жанрової специфіки творів; передбачає навчання учнів впізнавати й розрізняти літературні жанри. Ураховуючи розвиток пізнавальних можливостей дітей, поступово переходять до складніших, більших за обсягом творів.

5. Смисловий і структурний аналіз творів; передбачає поступовий розвиток в учнів умінь і навичок визначати персонажів (головних, другорядних), тему, основну думку, сприймати художній образ,

виявляти причинно-наслідкові зв'язки між епізодами, робити висновки, розуміти смислові зв'язки, вирізняти особливості, називати ознаки творів різних жанрів. Його основне завдання — усвідомлення учнями літератури як мистецтва слова.

6. Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення до змісту прочитаного (прослуханого) твору; передбачає розуміння учнями функцій засобів виразності у творі; здатність емоційно сприймати зміст твору, виявляти й розповідати про свої почуття.

7. Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного; передбачає виконання учнями творчих робіт: написання власних закінчень творів, казок, віршів, чистомовок тощо; словесне малювання, ілюстрування, інсценування, озвучування фільмів, мультфільмів.

8. Зв'язок літератури з іншими видами мистецтва; передбачає використання музичних, прикладних творів, живопису, графіки, скульптури, фільмів, мультфільмів тощо. Формування уявлень про літературу як про один з видів мистецтва. Порівняння творів, які належать до різних видів мистецтва.

9. Бібліографічна культура; передбачає формування й розвиток умінь правильно називати книжку (твір): спочатку прізвище письменника, потім назву; практичне ознайомлення учнів зі змістом понять: письменник, його прізвище, назва (заголовок) книжки (твору), малюнок (ілюстрація), обкладинка, написи на ній, корінець, сторінка; формування вмінь користуватися зошитом із друкованою основою; поступовий розвиток умінь і навичок роботи з додатковими текстами, ілюстраціями, довідковою літературою; поступове ознайомлення школярів із періодичними виданнями (дитяча газета, журнал); практичне ознайомлення учнів із поняттями: бібліотека, бібліотекар, читальна зала; ознайомлення з основними правилами гігієни читання-розглядання, збереження книжки, поведінки в бібліотеці.

Покладені в основу перераховані змістові лінії реалізовано комплексно, взаємопов'язано.

4 клас

Коло читання

<i>Зміст навчальної діяльності</i>	<i>Державні вимоги до навчальних досягнень учня / учениці</i>
Коло читання — твори української й зарубіжної	має уявлення про коло дитячого читання: називає

літератури, доступні й цікаві школярам цієї вікової групи.

Усна народна творчість — чистомовки, скоромовки, приказки, прислів'я, казки, легенди, міфи, притчі, усмішки, пісні.

Біблія як історично-літературна пам'ятка.

Поезія — Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, М. Рильський, А. Малишко, В. Сосюра, П. Тичина, Д. Павличко, І. Драч, Н. Забіла, Д. Білоус, А. Камінчук, А. Костецький, К. Перелісна, С. Жупанин, Г. Чубач, І. Малкович, В. Симоненко, Г. Черінь, І. Жиленко.

Проза (оповідання, казки, уривки з повістей) — М. Вовчок, М. Коцюбинський, В. Сухомлинський, О. Довженко, О. Гончар, В. Близнець, О. Копиленко, Ю. Чеповецький, В. Нестайко, Ж. Верн, А. Мілн, Дж. Лондон, А. Волков, М. Пришвін).

Історичні твори — народні й літературні (пісні, думи, перекази, легенди, «Повість минулих літ», М. Морозенко, В. Рутківський.

Гумористичні твори (віршовані, прозові; народні, авторські) — І. Котляревський, О. Вишня, І. Нечуй-Левицький, Є. Дудар.

Байки — Г. Сковорода, І. Глібов, С. Руданський, Є. Гребінка, П. Глазовий, Г. Бойко.

теми дитячих творів; **співвідносить** прочитаний твір із певним жанром: казка, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса; **розрізняє** казку народну й літературну; прозові, поетичні, драматичні твори; **називає** прізвища, імена українських письменників-класиків, а також письменників, твори яких опрацьовували; **знає** назви, сюжети 6–7 фольклорних казок, а також літературних творів, прізвища, імена їх авторів; **знає напам'ять** 8–10 віршів; 2–3 уривки з прозових творів; 8–10 прислів'їв, **розуміє** їх зміст і **пояснює**, у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з прислів'їв; **усвідомлює**, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля; **знає й шанує** видатних культурних діячів, традиції українського народу.

П'єси — І. Котляревський,
Л. Українка, Б. Стельмах, В. Лучук.
**Науково-популярна
література** — дитячі енциклопедії,
О. Крушельницька,
В. Скуратівський, А. Лотоцький,
Б. Лепкий.

Формування й розвиток навички читання

1. Спосіб читання.

Удосконалення навичок усвідомленого, правильного, плавного читання цілими словами та групами слів уголос із дотриманням основних норм літературної вимови.

Удосконалення навички усвідомленого, у відповідному темпі читання мовчки різних за обсягом та жанровою специфікою текстів.

2. Темп читання.

Формування уміння співвідносити темп читання зі змістом твору.

Розширення оперативного поля зору.

3. Правильність читання.

Удосконалення звукової культури мовлення. Розширення правильності, безпомилковості сприймання тексту.

4. Усвідомленість читання.

Цілісне сприймання та розуміння тексту.

5. Виразність читання.

володіє повноцінною навичкою читання вголос і мовчки як загальнонавчальним умінням: **сприймає, розуміє** (під час читання, слухання) зміст творів (текстів) різних видів, **виділяє** в них суттєву інформацію; **читає вголос** наприкінці навчального року в темпі, не нижчому 95 сл./хв; усвідомлено й достатньо вільно **читає мовчки** в темпі, не нижчому 110 сл./хв; самостійно **готується** до виразного читання; **добирає** та правильно **застосовує** під час читання, декламування, інсценування різножанрові твори, мовленнєві й позамовні засоби художньої виразності; **передає** з їх допомогою своє й авторське ставлення до змісту твору.

Самостійний вибір та правильне застосування під час читання інтонаційних та позамовних засобів виразності.	
--	--

Літературознавча пропедевтика

Тема. Основна думка твору. Визначення найбільш правильної із поданих та формулювання самостійно. Сюжет. Послідовність подій у творі, їх причинно-наслідкові зв'язки, епізод. Пейзаж, портрет, діалоги як найпростіші елементи композиції твору. Початок, основна частина, кінцівка твору як основні елементи сюжету, їх взаємозв'язки. Герой (персонаж) твору; вчинки героя. Автор твору. Біографії, автобіографії письменників, автобіографічні мотиви у творчості. Джерела, із яких можна отримати інформацію про біографію письменника. Авторська позиція у творі. Мова художнього твору. Усвідомлене сприймання засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі. Своєрідність мови певного письменника. Жанр. Поглиблення й удосконалення вмінь визначати, виділяти особливості, порівнювати жанри	усвідомлює й самостійно визначає тему й основну думку твору; розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків, персонажів; самостійно визначає епізоди; пояснює, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце й час подій, як вони пов'язані між собою; самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору; установлює тип персонажа (позитивний, негативний); пояснює, обґрунтовує вчинки героїв та їхні мотиви; висловлює до них своє й авторське ставлення; називає основні теми й жанри творчості письменників, твори яких вивчали; складає невеликі усні розповіді про життєвий шлях письменників, події, які особливо запам'яталися; пояснює, як, із яких джерел можна одержати біографічні відомості про письменників; пояснює, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів,
--	---

	їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями; самостійно розрізняє , визначає , обґрунтовує елементарні жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовували під час навчання в 2-4 класах; наводить приклади.
--	--

**Усвідомлення жанрової специфіки творів —
упізнавання й називання жанру твору**

Фольклор. Види й жанри. Повторення й поглиблення знань. Казка. Види. Фольклорні й літературні казки. Вірш. Графічна форма тексту. Акрівірші. Рима, автор, думки й почуття автора. Декламування віршів. Розвиток поетичного слуху. Спостереження за звукописом. Оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя. Персонажі (герої) оповідання, їхні вчинки, мотиви поведінки. Автор оповідання, його ставлення до героя, його вчинків. Тема, основна думка твору. Повість, роман. Історичні твори. Гумористичні твори. Байка. Поглиблення знань про байку як жанр. Мораль. Аллегорія. Сатира. Гумор.	Розрізняє міф, легенду, казку; знає напам'ять і використовує в мовленні малі фольклорні жанри; розрізняє фольклорну й літературну казку; пояснює спільне й відмінне в цих казках; правильно називає прізвища найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори; називає ознаки вірша як жанру, теми опрацьованих віршів; розрізняє вірші за емоційною тональністю; пояснює, як змінюються почуття поета в ліричному вірші (на конкретному прикладі); розрізняє оповідання й повість; обґрунтовує свій вибір (на конкретному прикладі); самостійно визначає в оповіданні й повісті тип персонажа (персонажів): позитивні й негативні за характером поведінки, ставлення до них письменника та власне ставлення, обґрунтовує свої міркування; практично розрізняє історичні оповідання для дітей, пояснює, про що йдеться в таких творах; називає основні теми оповідань,
--	--

Прізвища найвідоміших байкарів. П'єса. Поглиблення знань. Дійові особи. Ремарки. Діалоги. Науково-художні тексти. Оповідання, повісті, казки	повістей, які опрацьовували; спостерігає за авторським вибором слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах; виділяє байку як жанр; знає її ознаки, засоби, імена відомих байкарів; має уявлення про основні жанрові ознаки п'єси, її відмінність від інших жанрів; розпізнає пізнавальну, наукову інформацію, слова-терміни, визначає тему відтворює її зміст.
---	---

Смисловий і структурний аналіз тексту

Повноцінне сприймання тексту з урахуванням специфіки його жанру й структури. Удосконалення вмінь знаходити й пояснювати смислові зв'язки між реченнями, частинами тексту. Поняття про абзац. Усвідомлення ролі абзаців у тексті. Послідовність подій у творі. Удосконалення умінь складати простий план. Удосконалення вмінь розуміти запитання вчителя до тексту, точно й змістовно відповідати на нього. Удосконалення вміння ставити запитання до тексту (під керівництвом учителя). Заголовок. Удосконалення вмінь добирати варіанти	розуміє текст, свідомо і достатньо повно відтворює зміст прочитаного; визначає основний смисл твору й розповіді; уміє знаходити й пояснювати істотні ознаки певних подій, явищ; характеризувати дійових осіб; установлювати смислові зв'язки між частинами тексту; уміє користуватися загально-навчальними вміннями: формулювати запитання до тексту; будувати діалог; аналізувати, порівнювати тексти різних жанрів, персонажів; виділяти основне у творі і характеристики персонажів; знаходити причинно-наслідкові зв'язки, доводити і формулювати (із допомогою вчителя) ; уміє складати плани оповідання, казки, статті; використовує їх для розповіді, різних видів переказу.
---	--

заголовків до тексту, вибирати найбільш вдалий. Удосконалення вмінь правильно й точно називати персонажів твору. Удосконалення вмінь визначати тему й основну думку твору.	
--	--

Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення до змісту твору

Поглиблення знань учнів про засоби художньої виразності в тексті (епітет, порівняння, метафора). Уживання слів у тексті в переносному значенні. Удосконалення вмінь передавати свої враження, почуття від прочитаного, використовувати яскраві, образні вислови, порівняння, фразеологізми. Удосконалення вмінь використовувати відповідну лексику.	уміє знаходити в тексті засоби художньої виразності (епітет, метафору) порівняння; з'ясовує з допомогою вчителя їх роль у тексті, створенні художніх образів, описів; використовує художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), розуміє їх роль у тексті; уміє висловлювати емоційно-оцінні судження (морально-етичного й естетичного характеру); обґрунтовувати свою думку; виявляти ставлення автора до зображеного.
---	---

Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного

Ілюстрування, інсценування, складання варіантів кінцівок. Складання усних оповідань (розповідей). Віршування (за допомогою вчителя). Складання зв'язних розповідей.	Уміє (самостійно та з допомогою вчителя) виконувати творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту); знає й уміє користуватися прийомами казок, загадок, лічилок; складання римованих рядків; бере участь в інсценуванні прочитаних творів; озвучує фільми, мультфільми.
---	---

Зв'язок літератури з іншими видами мистецтва

Використання музичних, прикладних творів, живопису, графіки, скульптури, фільмів, мультфільмів тощо. Поглиблення знань про різні види мистецтва.	Розрізняє й порівнює твори різних видів мистецтва, знає прізвища найвідоміших митців.
--	--

Бібліографічна культура

Самостійне ознайомлення з новою книжкою, визначення її орієнтовного змісту з опорою на всі складові позатекстової інформації. Удосконалення вмінь розрізняти зміст художньої, науково-художньої та науково-популярної книжки. Ілюстративний і довідково-інформаційний апарат книги. Удосконалення вмінь самостійно складати коротку анотацію до прочитаної книжки (усно). Повторення основних правил гігієни читання, збереження книжки, поведінки в бібліотеці.	Розрізняє основні елементи навчальної книжки; орієнтується на сторінках довідників, енциклопедій, періодичних видань; користується закладкою; упевнено орієнтується на сторінці зошита із друкованою основою; розрізняє зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат; уміє самостійно складати коротку анотацію до прочитаної книжки (усно); дотримує правил гігієни читання, збереження книжки, поведінки в бібліотеці; висловлює власні думки під час обговорення прочитаного; поважає думки інших учасників обговорення.
--	---

МАТЕМАТИКА

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів,
які працюють за науково-педагогічним проектом

«Інтелект України»

4 класи

Пояснювальна записка

Навчання математики є найважливішою складовою початкової загальної освіти.

За допомогою математики дитина вчиться пізнавати навколишній світ, розв'язувати життєво важливі проблеми. Цей предмет відіграє значну роль у формуванні в молодших школярів уміння вчитися.

Предметні знання та вміння, набуті під час вивчення математики в початковій школі, початкове оволодіння математичною мовою є опорними для вивчення суміжних дисциплін: вони становлять фундамент навчання в основній і старшій школі.

Відповідно до загальних положень концепції математичної освіти початковий курс математики має вирішувати завдання:

- забезпечити міцне і свідоме опанування системи математичних знань, умінь і навичок, необхідних для продовження математичної освіти в основній школі й вивчення суміжних дисциплін;
- сформуванню системи ключових, метапредметних і спеціальних компетентностей в учнів початкової школи як основи їх успішного навчання;
- створити умови для формування логічного й абстрактного мислення учнів початкової школи, забезпечити їх інтелектуальний розвиток;
- створити умови для розвитку математичних здібностей учнів початкової школи;
- сформуванню уявлення про ідеї та методи математики, про математику як метод пізнання навколишнього світу;
- сформуванню уявлення про математику як частину загальнолюдської культури, розуміння значущості математики для подальшого суспільного прогресу;
- формувати стійкий інтерес до математики.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти курс математики містить змістові лінії:

- числа, дії з числами;
- величини;
- математичні вирази, рівності, нерівності;
- сюжетні задачі;
- просторові відношення, геометричні фігури;
- робота з даними.

Системоутворювальними компонентами змісту навчального предмета «Математика» є теми «Арифметика цілих невід'ємних чисел»

і «Вимірювання величин». Алгебраїчний і геометричний матеріал презентується на пропедевтичному рівні.

Розподіл математичного матеріалу по класах подано концентрично з урахуванням пізнавальних і вікових можливостей учнів, тому в процесі навчання представлено поступовий перехід від суто практичного навчання в молодших класах до практико-теоретичного. Повторення вивченого матеріалу поєднується з постійною пропедевтикою нових знань.

Характеристика змісту навчання

Запропонований курс математики пропонує вирішення нових освітніх завдань шляхом використання сучасних освітніх технологій. В основі методичного апарату курсу лежить діяльнісний, системний та особистісно орієнтований підходи, що дозволяють формувати в учнів уміння навчатися з високим ступенем самостійності.

Програма побудована на основі принципів наступності та перспективності й ґрунтується на засвоєних учнями в передшкільний період математичних уявленнях, які на елементарному рівні відображають ознаки, властивості та відношення предметів навколишнього світу.

У запропонованому курсі математики представлені завдання різного рівня складності з досліджуваної теми, які організовані таким чином, щоб педагог і діти могли використовувати диференційований підхід у навчанні й володіли правом вибору рівня навчального матеріалу. Це дає можливість побудови для кожного учня особистої траєкторії навчання. Саме тому автори не розділили матеріал підручника на основний і додатковий — це роблять діти під керівництвом учителя на уроці.

Результатом опанування даного курсу є система знань, умінь і навичок щодо:

- визначення ознак та властивості предметів за формою, розміром, кольором, матеріалом, призначенням тощо;
- порівняння предметів за однією або кількома ознаками;
- орієнтування й розташування предметів у просторі;
- встановлення найпростіших причиново-наслідкових і просторово-часових зв'язків;
- рахування предметів і здійснення елементарних умовиводів та оцінювальних суджень.

Ця система знань, умінь і навичок є основою для сприймання, розуміння й засвоєння математики учнями в початковій ланці освіти.

Посилено розвивальний аспект текстових завдань як засобу міркувань, вибору стратегії розв'язання, аналізу ситуації й зіставлення даних.

Підвищено увагу до евристичних прийомів міркувань, розширення інтелектуальної ємності змісту арифметичного матеріалу.

Відмінною особливістю даного курсу математики є рання поява (уже в першому класі) змістового компонента «Елементи логіки, комбінаторики, статистики та теорії ймовірностей», що обумовлено активною пропедевтикою цього компонента в початковій школі.

Пропонований навчально-методичний курс також забезпечує інтеграцію в математиці інформаційних технологій. Передбачається, що уроки математики проводитимуться в спеціально обладнаному класі, де учні працюватимуть з цифровими освітніми ресурсами з математики, створеними на основі підручників з поданого курсу.

Ці ж ресурси можуть бути використані й на звичайному уроці у звичайному класі за наявності спеціально обладнаного вчительського місця.

Відповідно до основних завдань навчання математики в початковій школі щодо формування в учнів усвідомлених і міцних обчислювальних навичок наскрізною темою даного курсу є вивчення чисел і дій з ними.

У першому класі представлено матеріал щодо вивчення чисел першого десятка, їх запису на письмі, опанування діями додавання і віднімання. Потім вивчають нумерацію чисел від 20 до 100. Далі проводять роботу з вивчення позиційного запису числа, розряду, додавання й віднімання двоцифрових чисел у межах 20 без переходу через десяток. Таблиці додавання й віднімання в межах 10 учні засвоюють на рівні навичок.

Одним із важливих завдань курсу математики другого класу є формування навичок табличного додавання й віднімання в межах 20, які вдосконалюються в процесі оволодіння прийомами усного додавання й віднімання двозначних і однозначних чисел з переходом через десяток. У другому класі діти ознайомлюються зі структурою задачі й оволодівають умінням вирішувати текстові задачі (прості і складені) арифметичним способом. У змісті другого класу включені теми «Тризначні числа» та «Множення». У темі «Тризначні числа» продовжується робота з усвідомлення учнями принципу побудови десяткової системи числення, ознайомлення з новим розрядом сотень, учні вчать читати й записувати тризначні числа. Варіативність завдань у цій темі забезпечується прийомами порівняння (виявлення подібності

й відмінності в записі чисел), класифікації, узагальнення. У темі «Множення» велика увага приділяється роз'ясненню дії множення як суми однакових доданків і усвідомленню нового математичного запису.

У третьому класі учні вивчають нумерацію чисел у межах 1000, закріплюють поняття розряду, розрядні доданки, опановують навичками табличного множення, сполучного закону множення. Нумерація багатозначних чисел у курсі третього класу представлена темами «Чотиризначні числа» та «П'ятизначні й шестизначні числа». Основними засобами засвоєння десяткової позиційної системи числення є аналіз багатозначних чисел, розклад їх на розрядні доданки, виявлення ознак подібності й відмінності в конкретних числах. Також учні ознайомлюються з одиницями площі: квадратний сантиметр, квадратний дециметр і квадратний метр; вчать вимірювати площу багатокутників.

Зміст курсу четвертого класу також відповідає тематичним принципам. Послідовність вивчення тем дозволяє органічно включити в кожен наступну тему пройдений матеріал і тим самим об'єднати знання, уміння й навички в певну систему. Так, засвоюючи алгоритм множення багатозначного числа на однозначне, учні спираються на знання розрядного складу багатозначного числа, прийоми складання однозначних і двозначних чисел. У систему завдань, спрямованих на засвоєння алгоритму множення багатозначного числа на однозначне, органічно включаються питання: сутність множення, переставний **закон множення, взаємозв'язок множення й ділення, взаємозв'язок компонентів і результатів ділення**, запис числа в десятковій системі числення у вигляді суми розрядних доданків.

Значне місце в програмі четвертого класу відводиться розв'язанню задач з величинами «швидкість», «час», «відстань». Велика увага в четвертому класі приділяється розв'язанню завдань на пропорційну залежність величин, які носять більш ускладнений характер, ніж у третьому класі. Спеціальна тема в четвертому класі присвячена розв'язанню рівнянь. У кінці четвертого класу учні ознайомлюються з буквеними виразами. Віднесення тем «Рівняння» і «Буквені дані» на кінець четвертого класу дозволяє узагальнити матеріал, який вивчався в першому, другому, третьому й четвертому класах, і організувати його продуктивне повторення.

Одночасно з вивченням арифметичного матеріалу вводять елементи алгебраїчної пропедевтики. На конкретних прикладах розкривають поняття про числові та буквені вирази й рівності.

Формують уявлення про залежність результату арифметичної дії від зміни одного з її компонентів на прикладах розв'язання рівнянь і нерівностей. Відпрацювання зазначених навичок є підготовкою до засвоєння функціональної залежності на наступному ступені математичної освіти.

Паралельно з вивченням арифметики натуральних чисел йде робота з ознайомлення з багатьма її додатками. Так, розглядаються питання про міри довжини, маси та ємності, встановлюється зв'язок між натуральними числами й величинами, демонструється застосування арифметичних знань у повсякденному житті (наприклад, користування вимірювальними приладами, застосування різних одиниць вимірювань, з'ясування пропорційної залежності, взаємозв'язку між однойменними величинами, характером зміни однієї величини залежно від зміни іншої). Вивчення довжини, маси, місткості, часу, вартості, площі та способів вимірювання цих величин перебуває в тісному зв'язку з формуванням поняття числа, вивченням арифметичних дій і геометричних об'єктів.

Акцентується увага на розвитку обчислювальної культури, переглянуті вимоги до обчислювальної підготовки школярів, а саме до аналізу й оцінки результатів дій, перевірки їх на правдоподібність.

У курсі математики особливе місце відводиться простим (опорним) задачам, що є фундаментом, на якому будується робота з більш складними задачами. У ході розв'язання задач учні засвоюють сенс арифметичних дій, зв'язок між компонентами й результатами дій, залежність між величинами та інші питання. Робота з текстовими задачами є дуже важливим і разом з тим досить важким для дітей розділом математичної освіти. Процес розв'язання задач є багатоетапним: він включає в себе переклад словесного тексту на мову математики (побудова математичної моделі), математичне розв'язання й аналіз отриманих результатів. Важливе значення має ознайомлення учнів з різними методами розв'язання текстових задач: арифметичним, алгебраїчним, геометричним, логічним і практичним. Розв'язання текстових задач дає багатий матеріал для розвитку й виховання учнів, розвитку пізнавальних процесів, оволодіння прийомами розумової діяльності; виховання волевих якостей, естетичних почуттів; розвитку вміння будувати судження, робити висновки; формування в учнів мотивації навчальної діяльності, інтересу та здатності до цієї діяльності. Текстові задачі є важливим засобом ілюстрації й конкретизації навчального матеріалу.

Одним із вирішальних чинників розвитку особистості в курсі є мовна культура як фундамент гуманітарної культури взагалі, що найповніше використовується в початковому курсі математики для логіко-мовного розвитку учнів. Включення цього матеріалу в курс математики дає змогу ознайомити учнів з етимологією досліджуваних математичних термінів, пояснити роль знаків дій у математичних виразах, навчити грамотно читати математичні тексти, формувати вміння виділяти в них смислові частини, правильно розставляти логічні наголоси, грамотно вживати на письмі скорочення, формувати вміння перекладати текст, виражений у словесній або графічній формі.

Важливе місце в початковому курсі математики займає робота з інформацією, тобто ознайомлення молодших школярів на практичному рівні зі способами подання інформації; з її обробленням (пошуком, аналізом, порівнянням, оцінюванням) та її застосуванням для розв'язування практично зорієнтованих задач.

Підбір геометричного матеріалу проведено з метою формування в учнів більш широкого кола геометричних уявлень, необхідних для розвитку просторових уявлень, уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати й абстрагувати; формування у школярів практичних умінь креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури за допомогою простих креслярських інструментів.

Навчання організовується як процес інтелектуально-практичної діяльності в тривимірному, об'ємному світі конкретних речей і предметів, знайомих дітям з реального життя, що дає змогу накопичувати у свідомості учнів належного арсеналу геометричних «образів», незважаючи на те, що для них, з огляду на їх вікові особливості, абстрактне поки що не має достатньої значущості й здебільшого пов'язане з конкретним.

Оцінювання засвоєних знань і умінь у запропонованому навчально-методичному курсі математики здійснюється в процесі повторення й узагальнення, виконання поточних самостійних робіт на етапі актуалізації знань, повторення, закріплення й узагальнення вивченого матеріалу на основі спеціальних зошитів, що містять поточні й підсумкові самостійні та контрольні роботи. Вони включають, відповідно до принципу мінімакса, не тільки обов'язковий мінімум (необхідні вимоги), що повинні засвоїти всі учні, а й максимум, який вони можуть засвоїти.

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня
Числа. Дії з числами	
Узагальнення й систематизація навчального матеріалу за 3-й клас Нумерація багатоцифрових чисел. Десяткова система числення. Розряди і класи у багатоцифровому числі. Чотирицифрові числа. Утворення багатоцифрових чисел. Розрядний склад числа. Арифметичні дії додавання й віднімання, множення й ділення. Прийоми усного додавання й віднімання, множення й ділення в межах 1000. Залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів.	Учень (учениця): знає назви чисел у межах 10 000, місце числа в натуральному ряді; визначає розрядний склад числа; замінює число сумою розрядних доданків; порівнює числа в межах 10 000; виконує дії додавання й віднімання багатоцифрових чисел на основі нумерації; застосовує до обчислень правило знаходження невідомого компонента арифметичної дії; встановлює залежність результатів арифметичних дій від зміни одного з компонентів; застосовує алгоритм письмового додавання й віднімання; застосовує алгоритм ділення з остачею; перевіряє правильність виконання ділення з остачею; володіє навичками усного додавання й віднімання, множення й ділення в межах 1 000

Письмове додавання й віднімання в межах 10 000. Ділення з остачею	
Письмові прийоми множення й ділення Письмове множення й ділення двоцифрових і трицифрових чисел на одноцифрове Алгоритм письмового множення. Алгоритм письмового ділення. Письмове ділення у випадку, коли частка містить нуль у середині запису. Перевірка письмового множення й ділення	Учень (учениця): застосовує алгоритм письмового множення двоцифрового і трицифрового числа на одноцифрове з розгорнутим поясненням; застосовує алгоритм письмового ділення на одноцифрове число з розгорнутим поясненням; перевіряє правильність виконання множення й ділення
Письмове множення й ділення двоцифрових і трицифрових чисел на двоцифрові числа Множення й ділення на розрядні одиниці 1, 10, 100. Письмові прийоми множення й ділення на кругле число. Алгоритм письмового	застосовує правила множення й ділення чисел на розрядні одиниці; застосовує письмові прийоми множення й ділення на кругле число; застосовує алгоритм письмового множення на двоцифрове число; застосовує алгоритм письмового ділення трицифрового числа на двоцифрове; прогнозує кількість цифр у добутку, частці; перевіряє правильність виконання письмового множення й ділення

множення на двоцифрове число. Алгоритм письмового ділення трицифрового числа на двоцифрове число. Письмове ділення з остачею	
Нумерація багатоцифрових чисел Мільйон. Розряди – одиниці тисяч, десятки тисяч, сотні тисяч. Клас одиниць, клас тисяч. Лічба розрядними одиницями в межах тисячі, мільйона	<i>знає</i> назви класів і розрядів багатоцифрових чисел; <i>знає</i> назви розрядних чисел (круглих тисяч); <i>називає</i> розрядні (круглі) числа в прямому і зворотному порядку від будь-якого числа до вказаного; <i>називає</i> розрядні одиниці першого та другого класів; <i>встановлює</i> співвідношення між розрядними одиницями кожного класу; <i>визначає</i> розрядний і класовий склади чисел
Усна та письмова нумерація багатоцифрових чисел Лічба в межах мільйона. Читання й запис багатоцифрових чисел. Утворення багатоцифрових чисел. Порівняння багатоцифрових чисел. Заміна багатоцифрового	<i>читає й записує</i> багатоцифрові числа цифрами; <i>встановлює</i> послідовність чисел у межах мільйона; <i>встановлює</i> позиційне значення цифри в записі багатоцифрового числа; <i>утворює</i> багатоцифрові числа шляхом прилічування (відлічування) по 1 до (від) попереднього (наступного) числа; <i>класифікує</i> числа на чотирицифрові, п'ятицифрові, шестицифрові; <i>порівнює</i> багатоцифрові числа різними способами (спосіб порозрядного або покласового порівняння, на основі слідування чисел у натуральному ряді); <i>визначає</i> кількість одиниць кожного розряду та класу;

числа сумою розрядних доданків. Заміна суми розрядних доданків багатоцифровим числом. Визначення загальної кількості одиниць певного розряду в числі	<i>записує</i> багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків; <i>замінює</i> суму розрядних доданків багатоцифровим числом; <i>визначає</i> загальну кількість одиниць певного розряду та класу в числі
Усні обчислення на основі нумерації багатоцифрових чисел Додавання й віднімання на основі нумерації багатоцифрових чисел. Множення круглих багатоцифрових чисел на одноцифрове число виду $2\ 400 \cdot 2$. Ділення круглих багатоцифрових чисел на одноцифрове число виду $19\ 600 : 4$	<i>застосовує</i> знання нумерації багатоцифрових чисел для виконання арифметичних дій; <i>виконує</i> множення круглих (розрядних) чисел на одноцифрове число на основі укрупнення розрядних одиниць або правила множення добутку на число; <i>виконує</i> ділення круглих чисел на одноцифрове число на основі укрупнення розрядних одиниць або правила ділення добутку на число; <i>виконує</i> ділення круглих чисел на круглі на основі укрупнення розрядних одиниць або правила ділення числа на добуток
Арифметичні дії з багатоцифровими числами. Письмове додавання й віднімання багатоцифрових чисел	<i>виконує</i> додавання у випадку трьох доданків; <i>прогнозує</i> кількість цифр у сумі, різниці; <i>перевіряє</i> правильність виконання арифметичних дій;

Письмове додавання й віднімання багатоцифрових чисел із переходом через розряд. Письмове додавання у випадку трьох доданків. Перевірка правильності виконання дій додавання й віднімання	<i>володіє</i> навичками письмового додавання й віднімання багатоцифрових чисел
Письмове множення й ділення на двоцифрові та трицифрові числа Множення круглих багатоцифрових чисел на круглі числа. Ділення круглих багатоцифрових чисел на круглі числа. Випадки ділення багатоцифрових чисел, коли в записі частки є нулі: 45 066:74. Множення багатоцифрових чисел на трицифрове число. Ділення багатоцифрових чисел на трицифрове число. Ділення з остачею.	<i>застосовує</i> алгоритми письмового множення багатоцифрового числа на одноцифрове; <i>виконує й пояснює</i> письмове множення у випадках, коли один множник містить у середині запису нуль (нулі); <i>виконує й пояснює</i> письмове множення у випадку, коли один множник закінчується нулем (нулями); <i>застосовує</i> алгоритми письмового ділення багатоцифрового числа на одноцифрове; <i>виконує й пояснює</i> письмове ділення багатоцифрових чисел, коли в записі частки є нулі; <i>виконує</i> письмове ділення з остачею на одноцифрове число, <i>перевіряє</i> правильність його виконання; <i>планує</i> послідовність виконання дій у письмових обчисленнях; <i>прогнозує</i> кількість цифр у добутку, частці до знаходження результату <i>володіє</i> навичками письмового множення й ділення на одноцифрове число <i>володіє</i> обчислювальними навичками письмового множення на двоцифрове і трицифрове числа;

Скорочена форма запису письмового ділення. Ознаки подільності на 2, 5, 10	<i>володіє</i> обчислювальними навичками письмового ділення на двоцифрове число
Дроби Частина цілого. Половина, третина, четвертина. Поняття «частина», «дріб». Читання й запис дробів. Чисельник і знаменник дробу. Дроби, які дорівнюють одиниці. Порівняння дробів. Рівні дроби. Знаходження дробу від числа. Знаходження числа за значенням його дробу. Додавання й віднімання дробів із однаковим знаменником. Дроби, більші за одиницю. Дріб, як частка двох натуральних чисел Звичайні дроби. Правильні та неправильні дроби. Звичайні дроби й ділення натуральних чисел.	<i>розуміє</i> спосіб одержання дробу; <i>розуміє</i> значення чисельника і знаменника дробу; <i>читає й записує</i> дроби; <i>розрізняє</i> дроби, які дорівнюють 1; <i>порівнює</i> дроби з однаковими знаменниками; <i>застосовує</i> правила знаходження дробу від числа та числа за значенням його дробу під час розв'язування практично зорієнтованих завдань; <i>застосовує</i> правила додавання й віднімання дробів із однаковим знаменником. <i>розуміє</i> дріб як частку двох натуральних чисел; <i>читає й записує</i> правильні та неправильні дроби; <i>розрізняє</i> мішані числа; <i>порівнює</i> мішані числа; <i>застосовує</i> правила додавання мішаних чисел; <i>розуміє</i> як виділити цілу частину з числа; <i>застосовує</i> правило перетворення дробових чисел у неправильний дріб; <i>вміє</i> додавати та віднімати мішані числа; <i>знає</i> основну властивість дробу; <i>вміє</i> скорочувати дріб; <i>застосовує</i> правило для зведення дробів до спільного знаменника; <i>вміє</i> множити й ділити звичайні дроби; <i>записує</i> мішані числа у вигляді неправильного дробу

Мішані числа. Порівняння мішаних чисел. Додавання мішаних чисел Виділення цілої частини з неправильного дробу. Перетворення дробових чисел у неправильний дріб. Додавання й віднімання мішаних чисел. Основна властивість дробу. Скорочення дробу. Зведення дробів до спільного знаменника. Множення й ділення звичайних дробів. Множення мішаних чисел. Запис мішаного числа у вигляді неправильного дробу	
Просторові відношення. Геометричні фігури (упродовж року)	
Геометричні фігури на площині Площина. Симетрія. Симетричні фігури. Побудова симетричних фігур. Поняття «шкала», «ціна ділення», види шкал.	Учень (учениця): <i>має уявлення про симетрію та симетричні фігури; будує симетричні фігури; має уявлення про шкалу, ціну ділення шкали, види шкал. має уявлення про координатну площину; знаходить координати точки; розрізняє типи діаграм: кругові, стовпчасті та лінійчаті</i>

Координатна площина. Координати. Діаграми. Типи діаграм: кругові, стовпчасті та лінійчаті	
Кут Види кутів: прямі, гострі, тупі. Вимірювання кутів за допомогою транспортира. Прямий кут. Побудова прямого кута за допомогою косинця. Побудова кутів за допомогою транспортира. Розгорнутий кут. Суміжні кути	<i>розрізняє</i> геометричні фігури на площині за їх ознаками; <i>розрізняє</i> прямі й непрямі кути; <i>класифікує</i> кути на прямі й непрямі (гострі, тупі); <i>креслить</i> прямі кути за допомогою косинця
Прямі лінії Прямі. Паралельні прямі. Прямі, що перетинаються. Вертикальні кути	<i>розпізнає</i> паралельні прямі; <i>визначає</i> на кресленні вертикальні кути
Многокутники Многокутники. Кути многокутників. Прямокутник. Кути прямокутника. Властивості протилежних сторін і кутів прямокутника. Діагональ прямокутника.	<i>знає</i> означення прямокутника, квадрата; <i>знає</i> істотні ознаки прямокутника, квадрата; <i>має</i> уявлення про діагональ многокутника; <i>використовує</i> властивість протилежних сторін прямокутника під час розв'язування практичних задач; <i>класифікує</i> трикутники на прямокутні, гострокутні, тупокутні; різносторонні, рівнобедрені та рівносторонні;

Трикутник. Сума кутів трикутника. Трикутник. Бісектриса кута. Побудова бісектриси кута за допомогою транспортира. Прямокутний трикутник. Катети та гіпотенуза. Побудова прямокутного трикутника	<i>будує</i> геометричні фігури, позначає їх буквами латинського алфавіту; <i>проводить</i> за допомогою транспортира бісектрису кута; <i>має</i> уявлення про катет і гіпотенузу прямокутного трикутника; <i>обчислює</i> суму кутів трикутника
Геометричні фігури у просторі Площина і простір. Розміщення відрізків на площині і просторі. Геометричні тіла: конус, циліндр, піраміда, куля, прямокутний паралелепіпед (куб). Елементи прямокутного паралелепіпеда: ребро, бічна грань, основа, вершина	<i>розпізнає</i> геометричні фігури у просторі; <i>розпізнає</i> елементи прямокутного паралелепіпеда – ребро, бічну грань, основу, вершину; <i>співвідносить</i> образ геометричної фігури з об'єктами навколишнього світу
Математичні вирази. Рівності. Нерівності (упродовж року)	
Числові вирази Числові вирази, які містять кілька арифметичних дій різних ступенів без дужок і з дужками. Перетворення числових виразів	Учень (учениця): <i>обчислює</i> значення числових виразів на основі правила порядку виконання дій; <i>виконує</i> перетворення математичних виразів на основі змісту множення, законів додавання й множення, властивостей арифметичних дій

Вирази зі змінною Вирази зі змінною (змінними)	<i>обчислює</i> числові значення виразів зі змінною (змінними) при заданому її (їх) числовому значенні
Рівняння Рівняння з однією змінною. Рівняння, у яких один із компонентів дії є виразом зі змінною (ознайомлення). Алгебраїчний метод розв'язування сюжетних складених задач (ознайомлення)	<i>розв'язує</i> рівняння з однією змінною, у яких права частина є числовим виразом, один компонент є числовим виразом; <i>розуміє</i> , що складена задача може бути розв'язана за допомогою рівняння; <i>перевіряє</i> корінь рівняння
Нерівність Нерівності з однією змінною	<i>розуміє</i> , що нерівність із змінною може не мати розв'язків, мати один, кілька або безліч розв'язків; <i>знаходить</i> деякі розв'язки нерівності способом добору
Величини (упродовж року)	
Довжина Одиниці вимірювання довжини: міліметр, сантиметр, дециметр, метр, кілометр. Співвідношення між одиницями вимірювання довжини. Маса Одиниці вимірювання маси: грам, кілограм, центнер, тонна. Співвідношення між одиницями вимірювання маси. Час	Учень (учениця): <i>знає</i> назви і позначення одиниць величин – довжини (мм, см, дм, м, км), маси (г, кг, ц, т), часу (с, хв, год), вартості (к., грн), співвідношення між одиницями довжини, маси, часу, грошовими одиницями; <i>застосовує</i> співвідношення між одиницями вимірювання величин під час розв'язування пізнавальних і практично зорієнтованих задач; <i>перетворює</i> більші одиниці вимірювання величини на менші і навпаки; <i>порівнює</i> іменовані числа (величини); <i>виконує</i> додавання й віднімання іменованих чисел, множення й ділення іменованих чисел, поданих у одиницях вимірювання довжини й маси, на одноцифрове число

Одиниці вимірювання часу: секунда, хвилина, година, доба; проміжки часу: місяць, рік, століття. Співвідношення між одиницями вимірювання часу. Розв'язування задач на обчислення тривалості події, дати початку, закінчення події. Вартість Одиниці вартості: гривня, копійка. Співвідношення між одиницями вартості. Перетворення одиниць вимірювання величин. Порівняння іменованих чисел. Арифметичні дії з іменованими числами	
Швидкість Швидкість об'єктів у прямолінійному рівномірному русі. Одиниці швидкості. Запис і читання іменованих чисел, поданих в одиницях швидкості. Порівняння іменованих чисел,	<i>знає</i> назви й позначення одиниць швидкості $\left(\frac{\text{км}}{\text{год}}, \frac{\text{км}}{\text{хв}}, \frac{\text{км}}{\text{с}}, \frac{\text{м}}{\text{год}}, \frac{\text{м}}{\text{хв}}, \frac{\text{м}}{\text{с}}\right)$; <i>знає</i> формули для знаходження швидкості, відстані й часу; <i>розуміє</i> швидкість рухомого тіла як шлях, пройдений ним за одиницю часу; <i>розуміє</i>, що рух тіл описується за допомогою трійки взаємопов'язаних величин: шлях, швидкість і час; <i>застосовує</i> формули знаходження швидкості, часу, шляху під час

поданих в одиницях швидкості. Залежність між швидкістю об'єкта, часом і пройденим шляхом при рівномірному прямолінійному русі та формули для їх обчислення	розв'язування практично зорієнтованих задач
Площа Площа. Порівняння об'єктів за площею. Одиниці площі – квадратний міліметр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр, квадратний метр, квадратний кілометр, ар (сотка), гектар. Співвідношення між одиницями площі. Формула площі прямокутника. Задачі на знаходження площі прямокутника та обернені до них	<i>знає</i> одиниці площі (мм², см², дм², м², км², а, га) та співвідношення між ними; <i>розуміє</i> площу як властивість плоских фігур; <i>порівнює</i> предмети за площею способом накладання, «на око», вимірюванням; <i>визначає</i> площу плоскої фігури за допомогою палетки; <i>застосовує</i> формулу для знаходження площі прямокутника; <i>знаходить</i> довжину однієї сторони прямокутника за відомими площею та іншою стороною; <i>розв'язує</i> практично зорієнтовані задачі на знаходження площі об'єкта прямокутної форми
Сюжетні задачі (упродовж року)	
Прості й складені задачі Складені задачі, які є комбінаціями вивчених видів простих задач на дії різних ступенів.	Учень (учениця): <i>розв'язує</i> прості задачі вивчених видів; <i>розв'язує</i> складені задачі на 2–4 дії (на знаходження суми, різниці і кратне порівняння двох добутків або часток і обернені до них);

Задачі, що містять знаходження дробу від числа, числа за значенням його дробу. Прості та складені задачі на встановлення залежності між швидкістю, часом і шляхом за рівномірного прямолінійного руху. Задачі на рух за течією та проти течії. Прості задачі на обчислення тривалості події, дати початку й дати закінчення події	<i>розв'язує</i> сюжетні задачі на знаходження дробу від числа та числа за значенням його дробу; <i>розв'язує</i> задачі на прямолінійний рівномірний рух; <i>розв'язує</i> прості задачі на обчислення тривалості події, дати початку й дати закінчення події
Типові сюжетні задачі Задачі на знаходження четвертого пропорційного. Задачі на подвійне зведення до одиниці. Задачі на пропорційне ділення. Задачі на знаходження невідомих за двома різницями. Задачі на спільну роботу. Задачі на рівномірний прямолінійний рух	<i>розпізнає</i> типові задачі за їх ознаками; <i>розв'язує</i> задачі різними способами: знаходженням однакової величини; способом відношень; <i>розуміє</i> особливості прямолінійного руху двох тіл в одному напрямку, назустріч та у протилежних напрямках; <i>моделює</i> прямолінійний рух двох тіл; <i>прогнозує</i> результати зміни відстані між тілами за одиницю часу; <i>розуміє</i> сутність способів розв'язування задач на знаходження відстані, швидкості та часу при русі двох тіл в одному та в різних напрямках; <i>розв'язує</i> задачі, в яких описуються процеси спільної праці, одночасного руху в різних напрямках і в одному напрямку; <i>розв'язує</i> задачі на знаходження середнього арифметичного

двох тіл в одному та в різних напрямках. Задачі на знаходження середнього арифметичного	
Задачі з буквеними даними	<i>розв'язує</i> задачі з буквеними даними способом складання виразу
Задачі міжпредметного змісту на роботу з даними	<i>розуміє й використовує</i> у навчальних і життєвих ситуаціях інформацію з таблиць та лінійних діаграм; <i>упорядковує</i> дані описаних подій
Загальні прийоми розв'язування задач Аналіз змісту задачі. Складання допоміжної моделі задачі: короткого запису (схема, таблиця, креслення), схематичного рисунка. Прикидка очікуваного результату. Пошук розв'язувальної моделі задачі. Математична модель задачі. Відповідь на запитання задачі. Перевірка правильності розв'язання: пряма й непряма.	<i>здійснює</i> аналіз змісту задачі; <i>використовує</i> схематичні рисунки, різні варіанти короткого запису задач (схеми, таблиці, креслення); <i>виконує</i> аналітичні, синтетичні міркування у процесі розв'язування задачі; <i>моделює</i> описану в задачі ситуацію для спрощення пошуку розв'язку задачі; <i>прогнозує</i> очікуваний результат; <i>розпізнає</i> типову задачу й <i>актуалізує</i> спосіб її розв'язання; <i>планує</i> послідовність розв'язування задачі; <i>використовує</i> різні форми запису розв'язання задачі (за діями, виразом або рівнянням); <i>розв'язує</i> задачі різними способами; <i>перевіряє</i> правильність розв'язку задачі різними способами (складанням і розв'язанням обернених задач, розв'язанням іншим способом, на основі відповідності одержаного результату прикидці); <i>складає</i> задачі за виразом

ЕВРИКА
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів,
які працюють за науково-педагогічним
проектом

«Інтелект України»
4 клас

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Аксіологічним імперативом розвитку освіти у ХХІ столітті є перехід від знаннєвої до інноваційної, особистісно орієнтовної освітньої парадигми, від традиційної школи до школи творчості, розвитку, самоактуалізації, яка створює умови для виховання особистості, здатної до креативної, ініціативної діяльності, спроможної брати на себе відповідальність, приймати оптимальні рішення в нестандартних професійних та життєвих ситуаціях. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема формування в учнів евристичного мислення, розвитку в них творчих здібностей, їх залучення до творчої діяльності.

Законами України «Про загальну середню освіту» (1991 р.), «Про освіту» (1996 р.), «Національною доктриною розвитку освіти» (2002 р.), Національною програмою виховання дітей та молоді в Україні (2004 р.) та іншими нормативними документами визначено мету державної політики в галузі освіти — створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися впродовж життя.

Основною *метою* навчального предмета «Еврика» є формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, що забезпечується завдяки:

- змістовим лініям, спрямованим на розвиток в учнів творчих здібностей в єдності їх функціональних, операційних (орієнтувальних, програмувальних, виконавчих, коригувальних, контрольних) і регулювальних механізмів;

- реалізації принципів індивідуального підходу, співпраці та співтворчості;
- дотримання принципів діяльнісного підходу;
- організації навчально-виховного процесу на засадах розвивального та евристичного навчання.

У психології та педагогіці творчості виокремлюються три найбільш розповсюджених підходи до її пояснення, що виявляються сьогодні досить виразно, – інтуїтивний, алгоритмічний і комплексний.

В інтуїтивному підході, для якого характерним є розгляд підсвідомого як стрижневого компонента творчості, принципово заперечується продуктивність спроб алгоритмізації процесу виникнення творчої ідеї. При цьому сама ідея принципової можливості управління процесом творчості не відхиляється. Для її реалізації пропонується непрямий шлях, сутність якого полягає у створенні

умов, що сприяють творчості. Зокрема, це створення ситуацій, які сприяють інтуїтивному «схоплюванню» ідеї розв’язання проблеми, творчого мікро-клімату в колективі, а також розвиток креативності мислення як стрижневої важливої якості творчої особистості.

В алгоритмічному підході здійснюється спроба алгоритмізувати творчу діяльність. Цей напрям розвитку теорії наукової творчості представлений не тільки машинним моделюванням інтелектуальної діяльності, але й науковими течіями, що ставлять за мету розробку алгоритмів розв’язання творчих задач винахідниками та науковцями.

Найбільш плідним є комплексний підхід, у межах якого відбувається органічне поєднання надбань обох підходів, оскільки він забезпечує формування функціональних, операційних (орієнтувальних, програмувальних, виконавчих, коригувальних, контрольних) і регулювальних механізмів творчих здібностей у системі.

Тому мета навчальної дисципліни «Еврика» передбачає розв’язання таких *завдань*:

формування в учнів інтелектуальної креативності мислення;
формування в учнів прийомів евристичної діяльності.

Формування в учнів креативності мислення як змістова лінія навчального предмета «Еврика»

Термін «креативність» виник на початку 60-х років XX ст. в англomовній психології для позначення здатності людини створювати нове. Дж. Гілфорд, розглядаючи креативність як інтелектуальну характеристику, виокремив у ній

16 складових, зокрема: стрімкість мислення (кількість ідей, які виникають за одиницю часу), гнучкість мислення (здатність переключатися з однієї ідеї на іншу), оригінальність мислення (здатність продукувати нешаблонні ідеї), допитливість, здатність до висування гіпотез, іррелевантність (незалежність реакції від стимулу), уява.

Працюючи над змістом задач, спрямованих на розвиток в учнів креативності мислення, ми враховували потужний потенціал олімпіадних завдань із математики для учнів початкової школи щодо формування в них творчих інтелектуальних здібностей. Саме тому до змісту навчального предмета «Еврика» було включено комплекс завдань підвищеної складності з математики, що розроблявся на основі олімпіадних завдань з урахуванням загальнодидактичних принципів, а також основних положень теорії поетапного формування розумових дій.

Формування в учнів прийомів евристичної діяльності як змістова лінія навчального предмета «Еврика»

Найперспективніший шлях формування творчої особистості науковці пов'язують із реалізацією в навчально-виховному процесі основних ідей евристики (Г. Буш, Л. Гурова, І. Калошина, Ю. Кулюткін, І. Мюллер, К. Парменов та ін.). Спільною для цих учених є думка про те, що людині для успішної професійної та особистої життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства необхідні знання з евристики, які допоможуть реалізувати себе як творчу й конкурентоспроможну особистість.

Поняття «евристика» було уведено в науковий обіг давньогрецьким математиком Паппом Александрійським у III ст. до н. е. на позначення прийомів розумової діяльності, що мають відмінності від суто логічних і результатом яких є здобуття нових знань. У подальшому, за результатами досліджень Є. Александрова, спроби формалізувати творчу діяльність здійснювали Р. Декарт, Г. Лейбніц, Б. Больцано, Г. Гельмгольц, А. Пуанкаре та ін.

У XX ст. проблема алгоритмізації процесу наукової та технічної творчості набула надзвичайної актуальності у зв'язку із суттєвим підвищенням їх ролі в конкурентній боротьбі розвинених держав за провідні позиції у світовій економіці, а також пошуками, спрямованими на створення штучного інтелекту.

У сучасній науці під евристикою розуміють комплексну галузь наукового знання, яка, розвиваючись на перетині психології, теорії штучного інтелекту, структурної лінгвістики, теорії інформації, педагогіки та

психології творчості, вивчає закономірності побудови суб'єктом діяльності нових дій у новій ситуації.

Предметом евристики як галузі наукового знання є спеціальні *метаспособи розв'язання задач творчого характеру або евристики*, за допомогою яких відшукуються нові конкретно-змістові способи розв'язання задач.

За своїм характером евристики є універсальними способами розв'язання творчих задач, що не залежать від змісту конкретної діяльності. Вони дозволяють інтенсифікувати процес генерування ідей (гіпотез) і оптимізувати процес перебору варіантів розв'язання.

Видатним ученим Г. Альтшуллером на основі виявлення системи евристик розв'язання задач, пов'язаних із технічним винахідництвом, було створено теорію розв'язання винахідницьких задач (ТРВЗ), у якій творчий процес побудовано як чітку програму з виявлення та подолання логічних і діалектичних суперечностей.

Добір змісту евристичних задач було здійснено відповідно до Державного стандарту

початкової загальної освіти.

ЗМІСТ 1 змістова лінія.

Формування креативності мислення

Модуль 1. Арифметика. Раціональні способи розв'язання арифметичних завдань. Оперування числовою та знаковою системами.

Модуль 2. Закріплення знань про процес розв'язання задач. Нестандартні задачі. Формування здатності до формалізації математичного матеріалу, відділення форми від змісту, абстрагування від конкретних кількісних відношень, оперування формальними структурами, структурами відношень та зв'язків

Модуль 3. Розв'язання задач із логічним навантаженням..

Модуль 4. Геометрія. Геометричні фігури, їхні елементи, властивості. Довжина, площа та об'єм геометричних фігур. Розвиток просторової уяви.

Модуль 5. Комбінаторні задачі. Застосування правила додавання та правила множення.

Модуль 6. Принцип Дирихле. Задачі на відповідність. Загадки, ребуси, кросворди, чайнворди.

Модуль 7. Розв'язання задач з теорії імовірності. Загальні прийоми розв'язування даного типу задач.

2 змістова лінія. Формування прийомів евристичної діяльності

Модуль 1. Алгоритм розв’язання винахідницьких задач – послідовні дії, метою яких є виявлення та подолання суперечностей. Аналіз задачі, усвідомлення проблеми. Визначення структури проблеми. Аналіз моделі задачі з урахуванням ресурсів, які можна використовувати.

Модуль 2. Виявлення та формулювання суперечностей. Визначення видів суперечностей. Формування чутливості до проблем або суперечності знань.

Модуль 3. Визначення ідеального кінцевого результату. Моделювання ідеального кінцевого результату, методів подолання суперечностей. Отримання та застосування нової інформації.

Модуль 4. Висування гіпотез подолання суперечностей. Аналіз гіпотез подолання суперечностей. Вибір найкращого рішення.

Модуль 5. Аналіз процесу розв’язання задачі. Аналіз причини виникнення проблемної ситуації. Пошук шляхів удосконалення процесу розв’язування задач.

4 клас

(1 год. на тиждень, 35 год. на рік)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1 змістова лінія. Формування креативності мислення Модуль 3. Розв’язання задач із логічним навантаженням.	Учень/учениця: <i>здійснює</i> аналіз змісту задачі; <i>використовує</i> схематичні малюнки, різні варіанти короткого запису задач; <i>виконує</i> аналітичні, синтетичні міркування під час розв’язування задачі; <i>моделює</i> описану в задачі ситуацію для спрощення пошуку розв’язку задачі; <i>прогнозує</i> очікуваний результат; <i>розпізнає</i> типову задачу й актуалізує спосіб її розв’язання; <i>планує</i> послідовність розв’язування задачі; <i>перевіряє</i> правильність розв’язку задачі різними способами.

Модуль 4. Об'єм геометричних фігур. Розвиток просторової уяви.	Учень/учениця: має уявлення про об'ємні геометричні фігури; <i>моделює</i> об'ємні геометричні фігури; <i>розпізнає</i> розгортку куба.
Модуль 6. Принцип Дирихле. Задачі на відповідність. Чайнворди.	Учень/учениця: має уявлення про принцип Дирихле, розв'язує задачі на відповідність.
Модуль 7. Розв'язання задач з теорії імовірності. Загальні прийоми розв'язування такого типу задач.	Учень/учениця: <i>розв'язує</i> задачі з теорії імовірності; <i>застосовує</i> загальні прийоми розв'язання задач.
2 змістова лінія. Формування прийомів евристичної діяльності Модуль 1. Алгоритм розв'язання винахідницьких задач.	Учень/учениця: <i>застосовує</i> алгоритм розв'язання винахідницьких задач у процесі розв'язання задач природознавчого характеру.
Модуль 2. Формування чутливості до проблем або суперечності знань.	Учень/учениця: <i>визначає</i> структуру проблеми, <i>види</i> суперечностей, <i>аналізує</i> модель задачі із урахуванням ресурсів, які можна використати, <i>знаходить</i> методи подолання суперечностей, <i>аналізує</i> причини виникнення проблемної ситуації.
Модуль 3. Отримання та застосування нової інформації під час подолання суперечностей.	Учень/учениця: <i>визначає</i> структуру проблеми; <i>аналізує та усвідомлює</i> проблему задачі з урахуванням ресурсів.

Модуль 4. Вибір найсильнішого рішення під час подолання суперечностей.	Учень/учениця: <i>обирає</i> найкраще рішення.
Модуль 5. Пошук шляхів вдосконалення процесу розв'язання задачі.	Учень/учениця: <i>застосовує</i> алгоритм розв'язування винахідницьких задач у процесі розв'язування задач природознавчого характеру; <i>виявляє</i> раціональні способи розв'язування задач.

Інформатика

навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів

4 класи

Пояснювальна записка

Мета і завдання навчального курсу

Оновлення змісту вивчення предмету “Інформатика” у загальноосвітніх навчальних закладах пов’язано зі змінами стратегічних напрямків освіти - орієнтація на діяльнісний підхід та формування в учнівства важливих життєвих компетенцій. Лише з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання може мати форми особистісно-орієнтованого, гнучкого динамічного процесу. Розповсюдження нових цифрових медіа й навчальних середовищ обумовлюють зростаючу важливість ІКТ-компетецій, які сьогодні майже всюди визнаються одними з ключових в системі освіти.

Головна мета навчального предмету “Інформатики” у відповідності з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти - ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями та формування у дітей ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Зміст навчального предмету «Інформатика» в початковій школі являє собою узагальнений і скорочений виклад основ інформаційно-

комунікаційних технологій, адаптованим до можливостей і особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Основними завданнями навчального предмета є формування в дітей молодшого шкільного віку:

- початкових навичок використовувати інформаційно-комунікаційні технології;
- основних навичок роботи з різними пристроями для вивчення інших предметів, а також для розв'язування практичних соціальних, комунікативних завдань;
- початкових уявлень про інформацію, її властивості, особливості опрацювання, передавання та зберігання;
- початкових навичок використовувати інформацію з навчальною метою;
- алгоритмічного, логічного та критичного мислення.

Ключова та предметна ІКТ-компетентності навчального курсу

Вивчення пропедевтичного курсу «Інформатика» сприяє формуванню і розвитку у молодших школярів/школярок *ключових компетентностей*, серед яких можна виділити предметну ІКТ-компетентність, міжпредметні, комунікативні та соціальні компетентності.

ІКТ-компетентність, як предметна, передбачає впевнене критичне та безпечне використання ІТ-засобів у навчанні й повсякденному житті.

У контексті початкового навчання предметна ІКТ-компетентність розглядається як здатність учня сприймати, обмінюватись та використовувати інформацію в конкретній життєвій або навчальній ситуації.

Предметна ІКТ-компетентність учнів виявляється у таких ознаках: в умінні

- усвідомлювати власні інформаційні потреби;
- виявляти джерела інформації та здійснювати результативний пошук;
- здійснювати аналіз й оцінку якості інформації;
- організовувати та структурувати інформацію;
- ефективно використовувати інформацію;
- створювати й обмінюватись новими знаннями.

Діяльнісний вимір предметної ІКТ-компетентності пов'язаний з такими вміннями дітей молодшого шкільного віку:

технологічними:

сприймати інформацію від вчителя/вчительки, з підручників, електронних джерел; обмінюватися інформацією в спілкуванні між собою;

отримати початкові навички використання різноманітних засобів інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань;

сприймати та представляти інформацію у вигляді тексту: читати та змінювати тексти, визначати ключові слова в тексті, створювати та опрацьовувати текст;

сприймати різноманіття графічних даних: зображення, фото, піктограми, карти, схеми, діаграми;

створювати власні зображення у вигляді малюнків та творчо опрацьовувати готові зображення;

презентувати інформацію у вигляді слайдів;

представляти одну і ту ж інформацію в різних формах; вміння описувати об'єкти реальної дійсності, представляючи інформацію про них різними способами - у вигляді чисел, тексту, зображень, схем, таблиць, презентацій;

телекомунікаційними:

усвідомлювати свої інформаційні потреби та прагнути до їх задоволення через пошук;

вміння сприймати та використовувати різноманітні інформаційні ресурси з дотриманням основних принципів авторського права та власної безпеки;

розрізнити приватне і публічне середовище з розумінням основних принципів свободи слова;

безпечно спілкуватись з використанням ІКТ, а також співпрацювати, допомагати одноліткам, навчатись разом з іншими;

сприймати різні точки зору, брати участь у дискусії, розуміти чужу точку зору, прислухатись до неї, в тому числі в Інтернеті з дотриманням моральних та етичних норм спілкування;

розуміти соціальні наслідки, що виникають у цифровому світі, в тому числі й питання безпеки, недоторканності приватного життя;

виражати свою індивідуальність у процесі створення та публікації інформаційних продуктів;

алгоритмічними та логічними:

формулювати команди для виконавця, складати алгоритми за зразком, шукати помилки в послідовності команд, аналізувати зміст завдань на складання алгоритму для виконавців;

шукати різні варіанти виконання завдань, обирати та обґрунтовувати найефективніший варіант виконання;
розрізняти алгоритмічні структури: слідування, цикли, розгалуження;
створювати та виконувати алгоритми у визначеному середовищі;
розрізняти істинні та хибні висловлювання, формулювати висловлювання з логічним слідуванням;

У результаті засвоєння предметного змісту пропедевтичного курсу «Інформатика» учні мають виявляти такі складові предметної та ключових компетентностей:

- усвідомлювати ключові поняття, що описують його потреби в інформації;
- використовувати різні джерела, щоб задовольнити свої потреби в інформації;
- використовувати різні способи опрацювання відібраної інформації;
- знаходити способи для розв'язування різних типів навчальних і життєвих задач, вирішення проблем;
- співпрацювати у різних групах для виконання навчальних завдань, готовності до продуктивної праці.

Структура навчальної програми

Курс «Інформатика» розрахований на 105 годин: по 35 годин у кожному класі з розрахунку 1 година на тиждень за рахунок інваріантної складової навчального плану.

Програма побудована лінійно-концентрично. Зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Концентричність передбачає повернення до подання та опрацювання тем у кожному класі початкової школи. Лінійність має за мету ознайомити учнівство у пропедевтичному курсі "Інформатика" з деякими простими середовищами, що забезпечують навчальну необхідність за змістом програм курсів початкової освіти. Поняття інформації, її властивостей, форм подання та використання у навчальному процесі розширюється і доповнюється на кожному етапі навчання. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

Програмою встановлена послідовність тем курсу, яка дозволяє при вивченні кожного з розділів використовувати знання і вміння, набуті під час вивчення попередніх розділів. Учитель може змінювати порядок вивчення тем та самостійно визначає обсяг (кількість годин) на вивчення

кожної теми курсу, а також на повторення, узагальнення та систематизацію під час вивчення кожної теми, вибудовуючи найбільш доречну для конкретного класу траєкторію навчання.

Характеристика змісту навчання

На початковому етапі програмою передбачається ознайомлення учнів з різноманіттям *засобів інформаційно-комунікаційних технологій* для сприймання, створення, опрацювання та обміну інформацією.

Другокласники/другокласниці практично знайомляться з різноманіттям засобів комп'ютерної техніки: портативними та стаціонарними комп'ютерами, мобільними пристроями, що наявні у школі та вдома.

У 3 класі - поглиблюють знання про їх різноманіття й призначення та вдосконалюють навички їх використання.

У 4 класі - розширюють уявлення про застосування їх для зберігання, опрацювання та передавання інформації.

За допомогою підібраних учителем/учителькою вправ учні опановують навичками впевненої роботи маніпуляторами (миша або тачскрин, тачпад), вчать використовувати клавіатуру в середовищах, необхідних для навчання з усіх інших предметів. Систематичну роботу з формування навичок роботи з клавіатурою слід передбачити на кожному уроці інформатики, підбираючи для цієї мети ігри, вправи з дотриманням дидактичних принципів наступності, послідовності.

Розкриття тем програми про *інформацію*, її властивостей та дій з інформацією базується на розумінні дитиною поняття "інформація". Учні та учениці мають вміти наводити приклади інформації, властивостей інформації, форм подання та дій з інформацією з повсякденного застосування.

Під час ознайомлення учнівства з властивостями, видами інформації, діями з нею спочатку пропонується розглянути ті, що зустрічаються у житті людини, а потім називати й такі, що відбуваються з використанням засобів інформаційних технологій.

Програмою передбачено сформувані в учнівства уявлення про те, що людина в житті постійно зустрічається з інформацією, працює з нею та може використовувати при цьому сучасні засоби ІТ з умінням захистити свій інформаційний простір.

Демонстрація переваг використання засобів ІТ для опрацювання різної інформації у навчальних ситуацій сприятиме формуванню цілісної картини навколишнього світу.

Вивчення змісту програми про *використання інформаційних технологій* починається з прикладів використання різноманітних засобів ІТ для навчання з інших предметів, як наприклад, перегляд навчальних відео, картин художників, слухання музичних творів, читання художніх творів, вдосконалення навичок усного рахунку в математичних тренажерах.

Практичні дії зі створення учнями/ученицями власних продуктів починається під час ознайомлення з середовищами для створення та змінювання зображень. Під час практичних занять у графічних та текстових редакторах, редакторах презентацій, (як і спеціального програмного забезпечення, інстальованого на комп'ютер, так і в онлайн середовищах Інтернету), формуються навички створювати та змінювати зображення, тексти, презентації для навчання.

Передбачається, що учні та учениці матимуть вибір у визначенні зручних саме для їх віку середовищ обробки зображень, текстів, презентацій з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом.

У ході реалізації цієї змістової лінії учнівство навчиться змінювати та створювати найпростіші зображення, презентації, текстові документи; працювати зі схемами, діаграмами, картами; перетворювати інформацію з однієї форми подання в іншу (текстову, графічну, числову, звукову).

Сформовані базові навички створення презентацій дозволить демонструвати результати своєї навчальної діяльності з інших навчальних предметів.

Комунікаційні технології опановуються учнями у процесі практичного ознайомлення з мережею Інтернет та практичним використанням упродовж усіх тем вивчення курсу. Основну увагу приділено опануванню початковими практичними навичками використання мережі Інтернет для перегляду, сприймання та пошуку інформації у вигляді тексту, зображень, відео; виконання інтерактивних завдань онлайн для підтримки навчальних предметів, електронного листування при дотриманні вимог безпечної роботи в Інтернеті. На основі початкових кроків роботи в браузері пропонується ознайомити учнівство зі складовими частинами вікна програми, поняттям “папка”, як середовище зберігання закладок.

Важливо щоб учні та учениці зрозуміли головні особливості безпечної роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. Зміст пропонованих практичних завдань, що

використовуються в курсі «Інформатика», відображає потреби навчання учнівства з читання, математики, мов, природознавства, мистецтв та інших навчальних предметів. Важливим є задоволення пізнавальних інтересів учнів та учениць, підтримка їх творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному оновленні своїх компетентностей.

Для формування міжпредметних компетенцій, у рамках пропедевтичного курсу, програмою передбачено вивчення питань, пов'язаних з алгоритмами та їх виконавцями. У результаті ознайомлення з ними учні та учениці повинні розуміти поняття виконавця, його середовища, команди, системи команд виконавця алгоритму, отримати перші уявлення про основні алгоритмічні структури, зокрема, слідування, розгалуження та повторення, навчитися виконувати готові алгоритми, а також складати прості алгоритми для виконавців, які працюють у певному зрозумілому для відповідної вікової категорії середовищі, використовуючи просту систему їхніх команд. Головною метою вивчення алгоритмів є вміння розв'язувати значущі для учнівства задачі з їх повсякденного життя, застосовуючи алгоритмічний підхід: уміння планувати послідовність дій для досягнення мети, передбачати можливі наслідки.

У програмі передбачено під час вивчення кожної теми використовувати матеріали інших навчальних предметів, постійно здійснювати підтримку вивчення цих предметів. Доцільно організовувати навчання у захищених закритих середовищах з можливістю учнів співпрацювати між собою для розвитку як ІКТ, так і комунікативних та соціальних компетенцій; навчальні завдання створювати й з метою розвитку логічного та критичного мислення, пам'яті, просторової та творчої уяви учнівства.

Характеристика умов навчання

Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку має свої особливості. У 7-8 років лише починають розвиватися основні психічні новоутворення: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія, як результат активної навчальної діяльності у 1 класі. Продовжують своє становлення й основні пізнавальні процеси: сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення. До кінця молодшого шкільного віку вони мають перетворитися на вищі психічні функції, яким властива довільність і

опосередкованість. До кінця навчання у 4 класі має сформуватись усвідомлення своїх власних розумових операцій, що надає допомогу в самоконтролі. У 2-3 класах переважає наочно-образне мислення, а елементи абстракції починають розвиватись в 9-10 років. У 2 класі для виникнення образу необхідна опора на конкретний предмет, наприклад, опора на зображення при розповіді, далі розвивається опора на слово, яке є передумовою мисленнєвого створення нового образу. Тому психологи радять не пропонувати для запам'ятовування та використання абстрактні поняття учням та ученицям у 2-3 класі, не використовувати вправи та завдання, котрі вимагають виконання складних аналітичних процесів.

При ознайомленні учнівства з основами ІКТ використовується комп'ютерна техніка: стаціонарні, портативні комп'ютери, мобільні пристрої та інш.

Для практичних робіт використовуються програми (онлайн-середовища Інтернету, додатки для мобільних пристроїв).

Перелік рекомендованих програмних засобів:

- операційна система;
- браузер;
- програми (сервіси, розширення, додатки, служби та інші інструменти Інтернету) для організації навчання, взаємодії учнів між собою;
- середовища для сприймання, створення та змінювання текстів, зображень, презентацій, графічні та текстові редактори, редактори презентацій;
- середовища для перегляду навчальних відео, слухання музики, роботи з картами;
- середовища програмування для дітей, для вправ з алгоритмами.

У початковій школі для дотримання норм безпеки дитини рекомендується організовувати навчання у закритому захищеному інформаційному середовищі. Облікові записи для електронного листування та співпраці в мережі створює адміністратор навчального закладу.

4 клас

35 годин (1 година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
------------------------------------	---

Графіка

Електронні карти.
Режими перегляду карт.
Віртуальні подорожі
сузір'ями, планетами,
материками, океанами.
Доповнення власної карти
мітками (за матеріалами
природознавчого
характеру рідного краю).
Схеми, діаграми на
матеріалі інших
предметів.
Робота в середовищі
графічного редактора:
змінювання зображень з
використання функцій
обертання, зміна кольору
фігур та кольору фону.
Обробка фото:
інструменти освітлення,
кольору, обертання,
обрізання тощо.
Створення колажу із
зображень.

Текст

Орієнтування в списку
книг електронної
бібліотеки. Пошук
літератури за назвою,
автором/авторкою,
мітками. Зміст твору.
Закладки, коментар
(помітки) у творі.
Середовище текстового
редактора. Поєднання
елементів на аркуші
текстового документа:
взаємне розміщення
тексту, зображень, схем.
Абзаци, посилання,

Учень/учениця:

має уявлення про електронні карти;
орієнтується в електронних
навчальних картах для перегляду
сузір'їв, Сонячної системи,
материків та океанів Землі,
України;
у схемах та діаграмах;
уміє доповнити власну карту
міткою;
доповнює пропущені дані в простих
схемах, діаграмах;
використовує схеми та діаграми
для усних виступів;
створює в середовищі графічного
редактора зображення;
уміє змінити та **вдосконалити**
зображення з використанням
функцій обертання, зміни
освітлення, кольору, поворотів,
вирізання;
уміє створити колаж з кількох
зображень;
використовує у своєму мовленні
слова *колаж, обертання,*
освітлення, діаграма.

Учень/учениця:

має уявлення про різноманіття
електронних книг та бібліотек;
володіє початковими навичками
пошуку в бібліотеках за
автором/авторкою, назвою;
має уявлення про гармонійне
розміщення об'єктів на аркуші
текстового документу;
знає призначення заголовків,
абзаців, посилань;
орієнтується у змісті текстового
документу;
вміє самостійно створити текст з 3-
4 речень по 20 символів у кожному

заголовки, зміст. Вдосконалення текстів через виділення кольором, шрифтами фрагментів тексту, окремих слів. Списки. Послідовні списки у текстах. Таблиці. Доповнення готових таблиць. Змінювання та доповнення текстів з таблицями, зображеннями, схемами. Співпраця в Інтернеті Правила безпечного користування Інтернетом. Мережевий етикет. Різниця між реальним та віртуальним спілкуванням. Електронна пошта. Захист облікового запису. Культура листування. Інформаційні ресурси Інтернету. Пошук навчальних матеріалів в мережі. Навчальна діяльність учня в Інтернеті. Рівні доступу до навчальних матеріалів. Співпраця в мережі (спільні документи, презентації, карти, колажі тощо). Коментування та відгуки до створених однокласниками/однокла	реченні; поєднувати текст, зображення, схеми на аркуші текстового документа; розташовувати текст лінійно, у вигляді списку, дотримуючись закономірності, даної в прикладі; доповнювати таблиці даними, знайомих з інших предметів; створювати на основі текстів таблиці та схеми (з готовим шаблоном таблиці чи схеми); використовує у своєму мовленні слова: <i>текстовий редактор, мітка, список, коментар.</i> Учень/учениця: уміє увійти у особистий обліковий запис поштової служби; надіслати лист вчителю/вчительці та однокласникам/однокласницям; здійснювати навчальну діяльність в Інтернеті за підтримкою та під контролем педагогів у закритому захищеному середовищі в тому числі й разом з іншими учнями/ученицями; обрати служби для задоволення власних навчальних, творчих потреб серед запропонованих вчителем/вчителькою; знає засоби захисту власного облікового запису; розрізняє особливості віртуального спілкування; надає доступ однокласникам/однокласницям до власних навчальних матеріалів за електронною адресою; коментує продукти діяльності
--	---

сницями продуктів.
Служби для обміну
знаннями, задоволення
творчих потреб школярів.
Сучасні пристрої для
співпраці.

Алгоритми з розгалуженням і повторенням

Алгоритми з
розгалуженням.
Цикли: повторення
задану кількість разів.
Повторення до виконання
умови.
Алгоритми з циклами.
Створення та виконання
алгоритмів з
розгалуженням та
циклами для виконавців у
середовищі
програмування для дітей.
Сортування та
впорядкування об'єктів за
деякою ознакою.
Використання логічних
висловлювань з «якщо -
то...».

Інформація

Перетворення інформації.
Перетворення інформації
з текстової у графічну
форму з використанням
схем, діаграм.
Перетворення інформації
у вигляді тексту в
таблицю з числами.
Передавання інформації.

однокласників/однокласниць у
мережі;
уміє захищати свій інформаційний
простір під час віртуального
спілкування;
використовує у своєму мовленні
слова *віртуальний, мережевий*
етикет, електронна пошта,
пароль, обліковий запис, доступ.

Учень/учениця:

уміє

виконувати, створювати та
записувати алгоритми з
розгалуженням та циклами;
впорядкувати об'єкти за деякою
ознакою;
будує висловлювання з
використанням зв'язки «якщо - то»
у заданій ситуації;
використовує у своєму мовленні
слова *розгалуження, цикл.*

Учень/учениця:

має уявлення про те, що людина
може здійснювати різні дії з
інформацією;
перетворює інформацію: текстової
та числової форми в графічну у
вигляді схем, діаграм за допомогою
поданих учителем/учительською
шаблонів;
називає спосіб подання інформації;
наводить приклади інформації,
поданої різними способами;
має уявлення про передавання,
зберігання, кодування інформації;

Пристрої для передавання інформації. Джерело інформації. Приймач інформації. Пристрої введення та виведення інформації. Зберігання інформації. Носії інформації. Кодування інформації. Кодування та декодування інформації. Складові комп'ютера. Історія виникнення пристроїв для роботи з інформацією.	про носії інформації; <i>називає</i> 3-5 пристрої для передавання інформації; <i>розрізняє та наводить приклади</i> пристроїв для введення та виведення інформації (3-5); <i>описує</i> способи <i>та наводить приклади</i> кодування і декодування інформації; <i>розуміє</i> , що інформацію можна зберігати, опрацьовувати та передавати на великі відстані в закодованому вигляді; <i>використовує у своєму мовленні</i> слова <i>передавання, зберігання, кодування, декодування інформації, носії інформації, джерело, приймач інформації, пристрої введення, пристрої виведення.</i>
--	--

ПРОГРАМА
навчального предмета «Людина і світ»
для 1–4 класів, що працюють
за науково-педагогічним проектом
«Інтелект України»

Пояснювальна записка

Одним із завдань початкової школи є формування предметних і універсальних способів дій, що забезпечують можливість одержання повноцінної якісної освіти в основній школі; формування й удосконалення вміння вчитися; створення психолого-педагогічних умов для розвитку особистості дитини. Реалізуються ці завдання в процесі вивчення всіх навчальних дисциплін. Проте кожна з них має свої особливості. Предмет «Людина і світ» готує учнів до цілісного сприйняття навколишнього світу, у якому природа виступає як цілісний системний об'єкт. Це можливо за умови конструювання змісту (добору інформації, розташування її в певному логічному зв'язку, визначення окремих блоків понять і тем та встановлення між ними зв'язків) природничої освіти не тільки відповідно до структури науки, а й з

урахуванням логіки самої природи. Розгляд природних явищ із точки зору фізичної, хімічної та біологічної форми руху матерії дозволяє більш глибоко розкрити взаємозв'язки в природі, сформувати в дітей цілісний та наочний образ природи. При цьому природний об'єкт подано як систему, що складається із взаємопов'язаних елементів, також встановлено його місце в ієрархії інших природних систем.

Програма інтегрованого курсу «Людина і світ» розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти. В основу програми покладено спірально-концентричний принцип, який забезпечує неперервне розширення змісту, поглиблення знань і повторне вивчення певних тем з метою глибшого проникнення в сутність явищ і процесів відповідно до вікових особливостей дітей. У програмі закладена змістовна основа для широкої реалізації об'єктивних внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків між усіма навчальними предметами, що викладаються в початковій школі.

Поєднання в змісті курсу «Людина і світ» елементів біології та екології, географії, фізики, астрономії, хімії, суспільствознавства й українознавства створює сприятливі умови для досягнення основної **мети** — формування природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, опанування основних методів пізнання навколишнього світу та застосування здобутих знань для вирішення навчально-пізнавальних та життєвих ситуацій; особистісний розвиток школяра через використання активних, пошукових, творчих методів у процесі вивчення різноманітних природних і суспільних явищ у їх єдності та взаємодії; розвиток ціннісних орієнтацій у різноманітних галузях життя; здійснення пропедевтики навчання на наступних освітніх рівнях.

Реалізація мети відбувається в процесі виконання таких завдань:

— формування ключових компетентностей, а саме: природознавчої компетентності (характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин «людина — природа»), соціальної компетентності (здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі), громадянської компетентності (здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства); комунікативної компетентності

(здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми середовищем, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями);

- формування уявлення учнів про цілісність світу, його єдність, взаємозв'язки, взаємозалежності, властивості, закономірності;

- формування науково-дослідницьких умінь під час виконання практичних, дослідницьких, науково-пізнавальних і творчих робіт;

- формування вмінь виділяти суттєві ознаки предметів та явищ природи, моделювати їх;

- формування теоретичних та емпіричних понять, їхні взаємозв'язки та залежності в системі «нежива — жива природа», «природа — людина» й усвідомлення свого місця в навколишньому світі;

- формування вміння застосовувати здобуті знання для вирішення навчально-пізнавальних і життєвих ситуацій;

- формування мисленнєвих дій та операцій шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації природних об'єктів; вироблення вміння розкривати причиново-наслідкові зв'язки в природі;

- усвідомлення екологічної, естетичної, валеологічної, практичної, моральної та пізнавальної цінності природи.

Зміст курсу «Людина і світ» побудовано на основі загальнодидактичних принципів, у контексті основних положень системного, синергетичного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, що обумовлено нагальними потребами в гуманізації навчально-виховного процесу в початковій школі та формуванні мотивації до вивчення природничих предметів, необхідністю створення умов для успішного опанування учнями основ фізики, хімії, біології астрономії в основній і старшій школі.

Програма *1 класу* спрямована на розвиток у дітей пізнавального інтересу до вивчення природи й навколишнього світу, усвідомлення місця людини в ньому. Дитина вчиться оцінювати життєві ситуації з точки зору загальноприйнятих цінностей; пояснювати, чому конкретні вчинки можна оцінювати як добрі чи погані; пояснювати світ, знаходити відповіді на запитання, використовуючи власний досвід та інформацію, почуту на уроці.

У *2 класі* дитина дізнається про різноманітність живої та неживої природи, рукотворного світу. Вона перелічує ознаки живого, відмінності різноманітних рослин, відмінності тварин (комах, павуків, риб, земноводних, плазунів, птахів та звірів). Природні явища дитина

пов'язує з розташуванням і рухом Землі та Сонця, уміє визначати сторони світу за сонцем та компасом, вміє користуватися глобусом та картою: знаходити та показувати на них частини світу, материки й океани; називати основні природні зони та їх особливості. Також дитина доходить висновку про особливе значення природи для життя людини, ознайомлюється з правилами поведінки в природі, які складовою екологічної культури.

У 3 класі розширюються та поглиблюються знання про неживу й живу природу. Діти називають основні властивості повітря, води та корисних копалин, пояснюють відмінності між твердим, рідким і газоподібним станами речовини, наводять приклади тіл і речовин у різних агрегатних станах, пояснюють кругообіг речовин у природі та житті людини.

У 4 класі учні пояснюють, як людина використовує властивості речовин, у чому відмінності людини від тварини, роль органів та систем органів в організмі людини, застосовувати знання про свій організм у житті.

4 клас

102 години (3 години на тиждень)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<i>Повторення вивченого в 3 класі</i>	
Географія. Глобус Материки й океани Клімат. Кліматичні пояси	Учень: знає розташування України на глобусі, карті світу, півкуль і Європи; має уявлення про розташування природних зон, особливості їх природних умов, рослинного і тваринного світу
ЖИВА ПРИРОДА	

Біологія — наука про живу природу Клітина — будівельний матеріал Одно- й багатоклітинні організми Будова клітини Царство Рослини Будова квіткових рослин: корінь, листок, стебло, квітка, плоди та насіння. Розмноження насінням, розмноження іншими органами Водорості. Мохи. Хвощі, папороті Хвойні рослини Культурні рослини Декоративні рослини Лікарські рослини Сезонні зміни в житті рослин Охорона рослин Царство Тварини Живлення тварин. Ланцюги живлення Розмноження. Сезонні зміни. Охорона тварин Царство Гриби. Значення грибів Царство Віруси Царство Дроб'янки	знає про різноманітність живих організмів (віруси, бактерії, гриби, рослини, тварини), особливості їх будови, росту, розвитку, процесів життєдіяльності та поведінки; розуміє значення живих організмів у природі; розрізняє предмети неживої природи, організми, рукотворні об'єкти, агрегатні стани речовин; представників окремих груп організмів і деякі ознаки пристосування їх до навколишнього середовища; розпізнає явища природи; пояснює їх причини; застосовує знання для охорони природи; має уявлення про цілісність природи; знає про добові та сезонні зміни в природі, причини їх періодичності; встановлює найпростіші взаємозв'язки в неживій і живій природі, між організмами і навколишнім середовищем, між природними умовами на певній території та господарською діяльністю людини
ГЕОГРАФІЯ. ПРИРОДНІ ЗОНИ ЗЕМЛІ	
Пустелі Типи пустель. Рослинний і тваринний світ пустель. Унікальні об'єкти пустель	Учень має уявлення про форму і будову Землі; про розташування природних зон на території України й у світі, особливості їх природних умов, рослинного і

Природні зони Середземномор'я Рослинність Середземномор'я Природа субтропіків на різних материках Південний берег Криму Географічне положення і клімат степу Степ. Ґрунти Український степ. Природа степів світу Лісостеп. Географічне положення і клімат Особливості ґрунтів лісостепу Рослинний і тваринний світ лісостепу Лісові зони. Географічне положення і клімат Особливості ґрунтів лісових зон Рослинний і тваринний світ лісових зон світу Рослинний і тваринний світ лісів України Тундра й полярні пустелі. Географічне положення і клімат Багаторічна мерзлота і сучасне зледеніння Рослинний і тваринний світ тундри й полярних пустель Арктики Органічний світ Антарктиди	тваринного світу; про склад ґрунтів; уміє орієнтуватися на місцевості; працювати з планом, глобусом і картами; знає розташування рідного краю на карті України, розташування України на глобусі, карті світу, півкуль і Європи; розрізняє за умовними знаками основні форми земної поверхні, розпізнає форми земної поверхні на місцевості; гірські породи в різних станах; наводить приклади корисних копалин; розуміє значення корисних копалин для людей та необхідність їхнього збереження; розрізняє корисні копалини за зразками колекції; описує використання корисних копалин у господарській діяльності; висловлює власне ставлення до корисних копалин та їхнього економного використання; моделює життєві ситуації, вибирає припустимі форми поведінки, які не шкодять природі.
Сторінка природодослідника. Дослідження властивостей ґрунту. Обладнання: штатив, спиртівка, предметне скло, зразок ґрунту. Демонстрація: зразків різних видів ґрунту. Дослідження: життя в ґрунті.	

Робота з джерелами інформації: пошук інформації в додаткових джерелах

ПРИРОДА МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ

Земля — планета людей. Чисельність і розміщення людей на Землі. Раси й народи

Материки та океани на Землі

Особливості природи океанів

Євразія — найбільший материк. Особливості природи Євразії

Рослинний і тваринний світ Євразії

Африка — найжаркіший материк Землі. Особливості природи материка

Рослинний і тваринний світ Африки

Північна Америка. Особливості природи

Рослинний і тваринний світ Північної Америки

Південна Америка. Особливості природи

Рослинний і тваринний світ Південної Америки

Австралія — найсухіший материк

Рослинний і тваринний світ Австралії

Антарктида — найхолодніший материк. Особливості природи материка

Учень називає материки та океани;

розповідає про рослинний і тваринний світ материків та океанів;

розпізнає:

материки та океани на глобусі та картах;

показує:

на глобусі та карті океани і материки;

працює з атласом і контурною картою;

встановлює закономірності

між умовами життя на материках та їх рослинним і тваринним світом;

наводить докази кулястості Землі;

шукає інформацію у додаткових джерелах;

відповідає на запитання;

ставить запитання;

висловлює своє враження від виступів однокласників

ЛЮДИНА І ПРИРОДА

Чому ліси називають «легенями планети»?

має уявлення про цінність природи для життя людей, залежність життя людей від

Які штучні матеріали людина створила з природних речовин? Коли водойми нам дякують, а коли ображаються? Як тварини впливають на ґрунт? Навіщо охороняти природу?	стану навколишнього середовища, про охорону об'єктів неживої і живої природи; розуміє значення заповідних територій; бере участь у природоохоронній діяльності; дотримується народних традицій у ставленні людини до природи
ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ	
Людина як особистість. Виховання найкращих людських якостей Людина серед людей. Правила співжиття. Шанобливе ставлення до інших. Толерантність Людина в суспільстві. Активна життєва позиція	має уявлення про цінність моральних якостей; про правила співжиття та взаємодію людей у родині, колективі, суспільстві; про загальновизнані права людини та рівноправність, взаємні обов'язки батьків і дітей; про основні правопорушення, поширені серед дітей, юридичну відповідальність за них; усвідомлює неповторність і самоцінність кожної людини; відповідальність за свої вчинки; застосовує набуті знання для вироблення рис характеру, які забезпечують життєвий успіх (наполегливість, старанність, працелюбство, моральність); дотримується моральних вимог суспільства; узгоджує власні потреби з потребами інших людей для розв'язання конфліктів; має уявлення про Конституцію України, державний устрій, головні історичні події, традиції і

	звичаї українського народу, пам'ятки; знає свій родовід, історію і традиції своєї школи; національну символіку і державні символи; основні права та обов'язки громадянина; виявляє повагу до громадянських цінностей та приватного життя інших людей; бережливо й шанобливо ставиться до результатів людської праці; дотримується правил поведінки учня; має уявлення про різноманітність народів у світі, їх культур і звичаїв; усвідомлює необхідність толерантного ставлення до різних народів
--	---

Трудове навчання
навчальна програма
для загальноосвітніх навчальних закладів
4 клас

Пояснювальна записка

Освітня галузь “Технології” в молодших класах реалізується через зміст навчальних предметів “Трудове навчання” та “Інформаційно-комунікативна грамотність”, які є початковою ланкою загальної системи трудового навчання та виховання учнів. Трудове навчання в початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти. Трудове навчання в початкових класах є першою сходинкою до вибору майбутньої професії.

Метою “Трудового навчання” в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної

компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- формування в межах вікових можливостей узагальнених способів (алгоритмів) предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школи основами технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб'єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професій, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1	Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів. Комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів. Послідовність дій під час виготовлення виробів з природних і пластичних матеріалів. Практична робота. Виготовлення виробів з природних та пластичних матеріалів.	Учень/учениця: – має загальні уявлення про комбінування природних, штучних та пластичних матеріалів у виробках; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти, пристосування необхідні для виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – <i>розкриває</i> послідовність

	Конструювання рухомих моделей з картону та паперу. Загальні відомості про способи виготовлення рухомих моделей з паперу і картону. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення рухомих моделей. Практична робота. Виготовлення паперових моделей з рухомими деталями. Сюжетна витинанка. Уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України. Послідовність виготовлення виробів технікою витинанки. Практична робота. Виготовлення композицій силуетів героїв казок, мультфільмів, тощо технікою витинанки.	дій під час виготовлення виробів з природних, штучних та пластичних матеріалів; – <i>вміє</i> виготовляти вироби з природних, штучних та пластичних матеріалів. <i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> загальні уявлення про конструювання рухомих моделей з картону та паперу; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення моделей з рухомими деталями; – <i>знає</i> способи виготовлення рухомих моделей з паперу та картону; – <i>володіє</i> початковими навичками виготовлення паперових моделей з рухомими деталями. <i>Учень/учениця:</i> – <i>знає</i> що таке сюжетна витинанка; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування
--	--	---

	Виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Послідовність виготовлення штучних квітів об'ємної форми. Способи кріплення елементів. Практична робота. Виготовлення квітів об'ємної форми. Колаж. Поняття про колаж. Комбінування різноманітних	для виготовлення витинанки; – має загальні уявлення про особливості сюжетних витинанок різних регіонів України; – розкриває послідовність виготовлення виробів технікою витинанки; – вміє виготовляти вироби технікою витинанки. <i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про виготовлення штучних квітів об'ємної форми; – добирає матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення штучних квітів об'ємної форми; – розкриває послідовність дій під час виготовлення штучних квітів об'ємної форми; – знає способи кріплення елементів виробу; – вміє виготовляти квіти об'ємної форми. <i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення
--	---	---

матеріалів для створення композиції-колажу. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення колажу. Практична робота. Виготовлення сюжетної композиції-колажу за власним задумом. Робота з пластичними матеріалами. Пластичні матеріали для виготовлення виробів (пластилін, глина, полімерна глина, солоне тісто). Послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластичних матеріалів за власним задумом. Практична робота. Виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних фігур тварин, героїв мультфільмів, казок, тощо. Створення колективних композицій з виготовлених виробів із запропонованої вчителем тематики.	про колаж; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виробу технікою колаж: – <i>розкриває</i> специфіку комбінування різноманітних матеріалів для створення композицій-колажів; – <i>вміє</i> виготовляти сюжетні композиції-колажі за власним задумом <i>Учень/учениця:</i> – <i>має</i> загальні уявлення про виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – <i>розкриває</i> послідовність виготовлення виробів об'ємної форми з пластичних матеріалів за власним задумом; – <i>вміє</i> виготовляти з пластичних матеріалів об'ємні фігури й творчо доповнювати їх;
---	--

	<i>Робота з сучасними штучними матеріалами.</i> Властивості штучних матеріалів: пластик, поролон, синтепон, синтетична вата, тощо. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів. Послідовність виготовлення простих виробів з використанням пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати. <i>Практична робота.</i> Виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів.	– володіє навичками створення колективних композицій з виготовлених виробів. <i>Учень/учениця:</i> – знає властивості штучних матеріалів (пластику, поролону, синтепону, синтетичної вати, тощо); – добирає матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів; – має загальні уявлення про виготовлення виробів з сучасних штучних матеріалів; – знає послідовність виготовлення простих виробів з пластику, поролону, синтепону та синтетичної вати; – вміє виготовляти вироби з сучасних штучних матеріалів.
--	--	--

8	Плетіння. Способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння. Практична робота. Виготовлення виробів (ляльки-мотанки, закладки, сувенірів тощо) технікою плетіння. Вишивання. Оздоблення виробів технікою вишивки. Матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою. Основні прийоми роботи технікою вишивки. Витягування нитки з основи. Шов «вперед голка». Шов «назад голка». Послідовність виготовлення виробів технікою вишивки. Практична робота. Оздоблення виробів	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про плетіння виробів; – називає способи плетіння зі стрічок, товстих ниток, шнурів; – знає основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою плетіння; – вміє виготовляти вироби технікою плетіння. <i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про оздоблення виробів технікою вишивки; – добирає матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення виробів вишивкою; – називає основні прийоми роботи в техніці вишивки; – знає як витягувати нитки з основи; – вміє виконувати шов «вперед голка» та шов «назад голка»; – розкриває послідовність оздоблення виробів вишивкою. – володіє початковими навичками оздоблення виробів вишивкою.
---	---	--

швами «вперед голка» та «назад голка» (частини одягу, серветка, листівка, картина, тощо). Об’ємна аплікація з тканини та гудзиків. Послідовність виготовлення об’ємної аплікації на тканині з використанням гудзиків, леліток та бісеру. Пришивання гудзиків на ніжці. Практична робота. Виготовлення об’ємних виробів (картин, листівок, тощо). Виготовлення м’якої іграшки. Пап’є-маше. Ознайомлення з технікою пап’є-маше. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробу	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про об’ємну аплікацію з тканини та гудзиків; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення об’ємної аплікації з тканини та гудзиків; – <i>пояснює</i> послідовність виготовлення об’ємної аплікації на тканині з використанням гудзиків; – <i>вміє</i> пришивати гудзики на ніжці; – <i>вміє</i> виготовляти об’ємні аплікації на тканині з використанням гудзиків; – <i>володіє</i> навичками виготовлення найпростішої м’якої іграшки. <i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про техніку пап’є-маше; – <i>добирає</i> матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробу технікою
---	--

технікою пап'є-маше. Послідовність виготовлення виробів технікою пап'є-маше. Практична робота. Виготовлення декоративної тарілочки, чашки, вази, тощо. Дизайн, оформлення та оздоблення виробів. Загальні відомості про дизайн, оформлення та оздоблення виробів. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів. Оформлення та оздоблення виробів раніше засвоєними техніками та відомими матеріалами. Практична робота. Оформлення та оздоблення виробів. Самообслуговування.	пап'є-маше; – <i>знає</i> послідовність виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – <i>вміє</i> працювати в парі та групі під час виготовлення виробів технікою пап'є-маше; – <i>володіє</i> початковими навичками виготовлення декоративних виробів технікою пап'є-маше. <i>Учень/учениця:</i> – <i>розуміє</i> значення дизайну, оформлення та оздоблення виробів; – <i>має</i> загальні уявлення про дизайн, оформлення та оздоблення виробів; – <i>називає</i> техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оформлення та оздоблення виробів; – <i>вміє</i> оздоблювати вироби.
---	--

Оздоблення одягу та взуття. Техніки, матеріали, інструменти та пристосування для оздоблення одягу та взуття. Практична робота. Оздоблення макетів моделей (шаблонів) одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про оздоблення одяг і взуття; – <i>пояснює</i> послідовність оздоблення одягу та взуття; – <i>володіє початковими навичками</i> оздоблення макетів (шаблонів) моделей одягу та взуття з картону раніше освоєними техніками.
Екскурсії. Екскурсія до шкільних майстерень, на робочі місця, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами. Ознайомлення зрізними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.	<i>Учень/учениця:</i> – має загальні уявлення про організацією праці; – <i>характеризує</i> види діяльності та результати праці; – <i>аналізує й узагальнює</i> побачене під час екскурсії.

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС «МИСТЕЦТВО» **(Інтеграційний компонент - музичне мистецтво** **4 клас)**

Програма розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти в галузі «Мистецтво», що включає змістові лінії (основні види мистецтв): музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне, екранне. У зміст домінуючих ліній – музичного та образотворчого мистецтв інтегруються елементи інших змістових ліній синтетичних мистецтв. Програма спрямована на формування в учнів основ цілісної художньої картини світу, вона побудована на засадах інтеграції і втілює основний зміст предметів «Музика» та «Образотворче мистецтво»

МЕТА загальної початкової мистецької освіти: у процесі сприймання творів вітчизняного та зарубіжного мистецтв і практичної художньої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати загальні та спеціальні здібності, художньо-образне мислення, стимулювати творчий потенціал особистості, формувати базові компетентності і здатність до художньо-творчої самореалізації, виховувати потребу в духовному самовдосконаленні.

4 клас

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма навчального предмету інваріантної складової Типових навчальних планів початкової школи розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти в освітній галузі «Мистецтво». У її змісті інтегруються *музична, образотворча та мистецько-синтетична* змістові лінії. Програма спрямована на поліхудожнє виховання особистості, формування в учнів основ цілісної художньої картини світу.

Мета вивчення навчального предмету «Мистецтво»: у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, який забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості.

Ключові компетентності – якості особистості, що дають змогу

ефективно брати участь у різноманітних сферах діяльності (загальнокультурна, соціальна, інформаційно-комунікативна тощо).

Міжпредметні естетичні компетентності – здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії.

Предметні мистецькі компетентності – здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва – музичному, образотворчому, театральному та ін., що, що формується під час їх сприймання і практичного опанування.

Завдання:

навчальні:

- засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація);

- розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності;

- набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;

виховні:

- виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків;

- виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації;

- виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них;

- виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей;

розвивальні:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;

- розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей;

- стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості.

Основні принципи програми “Мистецтво”:

- *системність, наступність, лінійність, інтегративність* у побудові змісту, коли домінуючі змістові лінії музичного та образотворчого мистецтва реалізуються систематично й послідовно, по одній висхідній лінії, з поступовим ускладненням від класу до класу і збагачуються елементами мистецько-синтетичної змістової лінії;

■ *компетентнісний підхід*, спрямованість курсу на формування в учнів ключових, предметних і міжпредметних компетентностей;

■ *органічний зв'язок універсального* (загальнолюдського, полікультурного), *національного* (державного) і *регіонального* (етнолокального, краєзнавчого) компонентів мистецької освіти;

■ *єдність навчання, виховання й розвитку учнів засобами мистецтва*; зв'язок навчальної діяльності та позаурочної естетико-виховної роботи;

■ *цілісність мистецьких знань та уявлень, емоційно-ціннісного ставлення, умінь і творчості*;

■ *діалогічність; варіативність форм, методів, технологій*.

Зміст і структура програми

Зміст навчального предмету побудовано за моделлю **поліцентричної інтеграції** мистецьких знань, що передбачає інтегрування домінантних змістових ліній – музичної та образотворчої, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі естетико-світоглядної орієнтації і збагачуються елементами хореографії, театру і кіно, які входять до мистецько-синтетичної змістової лінії. Спільними для всіх видів мистецтва є відображення в художніх образах закономірностей людського буття, що зумовлює єдину тематичну структуру програми “Мистецтво”, логіку об'єднання навчального матеріалу в цілісні тематичні блоки. Ставлення особистості до себе та до інших людей, до світу природи та культури – провідні цінності, які стають базовими у конструюванні змісту початкової мистецької освіти. Розумінню специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва сприяє інтеграція елементів змісту на основі єдності універсальних художньо-естетичних понять («ритм», «контраст», «симетрія», «форма», «композиція», «динаміка» тощо). Особливості спільних тем, споріднених художньо-мовних аспектів змісту зумовлюють процес застосування інтегративних художньо-педагогічних технологій.

Інтеграція мистецьких знань учнів здійснюється на таких рівнях

– *духовно-світоглядному* (через спільний тематизм, що відбиває фундаментальний зв'язок усіх видів мистецтва з життям);

– *естетико-мистецтвознавчому* (через спільність або спорідненість мистецьких понять, універсальність естетичних категорій);

– *психолого-педагогічному* (через технології інтегрованих уроків різного типу).

Зміст програми включає такі умовно виділені наскрізні *компоненти*:

- 1) сприймання, аналіз-інтерпретація та естетична оцінка творів мистецтва;
- 2) практична художньо-творча діяльність учнів, самореалізація в царині мистецтва;
- 3) естетико-мистецтвознавча пропедевтика (засвоєння понять і термінів).

Методична система, що забезпечує реалізацію закладених у зміст програми ідей, спрямовується на розвиток таких якостей учнів як ініціативність, активність, самостійність, креативність. Для цього застосовуються ігрові, інтерактивні, проблемно-евристичні технології, емоціогенні ситуації; пріоритет надається засобам особистісно-розвивального спрямування, що забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію, діалог культур. Важливого значення набувають методи й прийоми стимулювання асоціативно-образного мислення (міжвидові мистецькі паралелі, аналогії, порівняння тощо), пошук учнями в мистецтві особистісно значущих смислів, співзвучних власному досвіду. Програма передбачає наступність із дошкільною та загальною середньою освітою, а також застосування широких міжгалузевих зв'язків в контексті естетизації освітнього середовища школи.

Орієнтовна світоглядно-виховна тематика і провідні завдання кожного року навчання

4 клас. Розширення і поглиблення знань учнів про мистецтво українського народу, народів, що проживають в Україні, а також інших народів світу. Усвідомлення єдності змісту і форми в художніх творах, багатства способів художнього вираження людських почуттів і ставлень до багатогранного світу культури. Формування елементарних уявлень про історичні й географічні координати розвитку мистецтва. Узагальнення знань учнів щодо видової та жанрової специфіки мистецтв, особливостей їх художньо-образних мов. Стимулювання емоційно-ціннісного ставлення учнів до мистецтва, забезпечення умов для художньо-творчої самореалізації. Осмислення різноманітних зв'язків у системі “мистецтво – культура”.

Орієнтовна тематична структура

4 клас. СВІТ У МИСТЕЦЬКИХ ШЕДЕВРАХ

I тема. Мій мальовничий, світанковий край

- II тема. Ми діти твої, Україно!
- III тема. Подорожі країнами і континентами
- IV тема. Дзвони минулого, шляхи майбутнього

4 клас. СВІТ У МИСТЕЦЬКИХ ШЕДЕВРАХ

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учнів
I тема. Мій мальовничий світанковий край Музичне мистецтво Народна музика. Музична спадщина рідного краю. Музична форма (композиція): одночастинна і двочастинна, зокрема куплетна. ХТД: Спів пісень, поширених у рідному краї, виконання супроводу на народних інструментах. Сприймання та аналіз-інтерпретація музики. Виконання найпростіших партитур для оркестру дитячих інструментів. <i>Орієнтовні твори для сприймання:</i> Укр. нар. пісні й танцювальна музика (за вибором). <i>Д.Леонтович</i> Дударик, <i>М.Калачевський</i> Українська симфонія (фрагменти), <i>Г.Майборода</i> Гуцульська рапсодія (фрагменти), пісні народів, що проживають на території України (за вибором учителя) <i>Орієнтовні твори для виконання:</i> Пісні про рідний край, регіональний музичний фольклор, зокрема дитячий. Укр. нар. пісні «Чи не той то Омелько», «Садок вишневий коло хати» тощо; <i>В.Верховинець</i> Наша	Музичне мистецтво Учень (учениця) має уявлення про музичний фольклор рідного краю; порівнює жанрові особливості музичного фольклору рідного краю (пісні, танці); розрізняє музичні форми (одночастинна, двочастинна, зокрема куплетна); уміє співати народні пісні, поширені у ріднім краї; супроводжувати свій спів грою на найпростіших народних інструментах; висловлює оцінні судження щодо прослуханої музики; орієнтується у поняттях: музичний фольклор, обробка

хата, *М.Дремлюга* Відлітали журавлі,
В.Гребенюк Батьківщина, *Леся Горова*
Пісенька для всіх.

Образотворче мистецтво

Різновиди декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ).
Український декоративний розпис.
Орнамент. Рух в орнаменті. Симетрія у творах ДУМ. Декоративні вироби в інтер'єрі. Центр композиції. Декоративний пейзаж.

ХТД: Побудова простого орнаменту; вправи на поєднання кольорів у орнаменті. Зображення симетричних форм, створення асиметричної декоративної композиції для оздоблення посуду (килима). Виявлення центру композиції в декоративному пейзажі («Осінні роздуми», «Ранковий сад», «Опале листя»).

ХТ: розпис, аплікація, ліплення.

Орієнтовні твори для сприймання:

М.Білас Бойки, Троїсті музики, Коломийка (килим), *О.Гасиліна* Рушник орнаментальний, *О.Швець* Ваза, *В.Джуранюк* Керамічна пластика і розпис, *Т.Федорова* Лялька “Полісяночка”, *М.Примаченко* Калиновий гай, Їде осінь на коні, *В.Касіян* Селянка з покуття, Гуцул, *А.Гроттгер*. Дівчина з Борщович.

Синтетичні мистецтва

Виконання народних пісень-ігор, поширених у рідному краї.

пісні, музична форма (композиція)
одночастинна,
двочастинна, куплетна.

Образотворче мистецтво

Учень/учениця

має уявлення про

народне мистецтво;
поширені види декоративно-ужиткового мистецтва (розпис, вишивка, кераміка тощо);

розрізняє основні види орнаментів

порівнює

характерні особливості декоративного і реалістичного зображень;

висловлює оцінні судження до творів мистецтва;

розуміє зв'язок між формою виробу та його оздобленням;

уміє створювати нескладні симетричні й асиметричні композиції із простих декоративних мотивів, виконувати замальовки з натури та за уявою об'єктів живої природи, архітектурних споруд;

ДМК: Д/ф про культуру рідного краю (міста, області); м/ф “Покрова-покровонько”	орієнтується у поняттях: орнамент, симетрія, центр композиції. Синтетичні мистецтва Учень /учениця уміє передавати жестами й рухами образи в піснях-іграх; орієнтується в засобах виразності мультфільмів, кінофільмів
Тема 2. Ми діти твої, Україно! Музичне мистецтво Пісні й танці народів, що проживають в Україні. Використання характерних народних мелодій у творчості композиторів. Форма: двочастинна, тричастинна. Жанри: мазурка, полонез, чардаш, рапсодія. ХТД: Спів пісень народів, які проживають в Україні. Слухання та елементарна вербальна інтерпретація музики. Виконання на ударних інструментах ритмічного малюнку народних танців. Орієнтовні твори для сприймання: Народні пісні («Добрий мірошник» та ін.) та танці (Сіртаки, Бульба Камаринська); <i>Л.Ревуцький</i> Пісня, <i>М.Скорик</i> Гуцульська рапсодія (фрагмент), <i>Ф.Шопен</i> Полонез Ля мажор, Мазурки (за вибором), <i>Й.Брамс</i> Угорські танці (за вибором), <i>В.Монті</i> Чардаш, <i>Ф.Ліст</i> Угорська рапсодія; татарські, польські, білоруські, єврейські, німецькі, чеські,	Музичне мистецтво Учень/учениця має уявлення про використання характерних народних мелодій у творчості композиторів; порівнює і характеризує пісні й танці народів України; розпізнає музичні форми, що складаються з двох і трьох частин; уміє виконувати пісні народів, що проживають в Україні, характерні ритми народних танців; висловлює оцінні судження щодо прослуханої музики;

сербські, болгарські твори (за вибором учителя)

Орієнтовні твори для виконання:

Українські колядки та щедрівки.

О.Янушкевич Козачата, *М. Балема* Рідна калина моя, *В.Гребенюк* Слався, Україно, *Л.Рожeluk* Пісня України, *М.Глінка* Гуде вітер вельми в полі, пол. нар. пісня Жайворонок, Н. Рубальська «Присвята рідній мові»

Образотворче мистецтво

Різновиди художньої творчості народів, які проживають на території України.

Елементи композиції натюрморту. Різновиди скульптури (монументальна, станкова). Силует, фактура. Петриківський розпис. Іграшка.

ХТД: Рельєф («Ворота старовинного міста», «Вхід до зоопарку»); Замальовки різних предметів (зі світу знайомих і незнайомих речей). Виконання натюрморту із предметів, простих за формою і різних за розміром та кольором. Виконання вправ на утворення різних фактур (площинні та об'ємні зображення). Організація зображення у замкненій формі: виготовлення обкладинки для книжки-сувеніру у формі іграшки. Виконання вправ на зображення елементів петриківського розпису. Виготовлення настінної прикраси (колективна композиція «На щастя, на долю...»)

ХТ: ліплення, малюнок

орієнтується у поняттях:

мазурка, полонез, чардаш, рапсодія.

Образотворче мистецтво

Учень/учениця

має уявлення про різновиди художньої творчості народів, що проживають на території України;

називає найбільш відомі центри народних промыслів України;

порівнює художні образи в різних видах народного мистецтва; зображення предметів, контрастних за формою та кольором;

розуміє значення кольору у художньому оздобленні предметів побуту;

уміє створювати нескладний рельєф;

кольоровими крейдами, розпис, аплікація. <i>Орієнтовні твори для сприймання:</i> Й.Коломісць Барило. Розпис З.Линник; М.Діденко. Іграшки-свистунці, Г.Павленко-Черниченко Блакитні птахи і квіти, Б.Ходан Тарілка; П.Карпенюк Скринька; Ю.Корпанюк Сучасна гуцульська дерев'яна тарілка, О. Гелетюк. Ліжник. Ліжник "Сливовий". Синтетичні мистецтва Виконання театралізованих різдвяно-новорічних обрядів. ДМК:К/ф "Трембіта", "Грек Зорба", «Скрипаль на даху», "Кам'яна квітка", м/ф «Два веселі гуси», «Горщик каші».	передавати лінією і кольором характер зображуваного; виконувати орнаменти та інші зображення у замкнених формах; передавати основні пропорції предметів у натюрморті; орієнтується у поняттях: рельєф, мотив, орнамент, петриківський розпис, ескіз, хенд-мейд Синтетичні мистецтва Учень /учениця уміє імпровізувати різні ролі у різдвяно-новорічних обрядах та театралізованих.
Тема 3. Подорожі країнами і континентами Музичне мистецтво Пісенні мелодії і танцювальні ритми народів світу. Форма: рондо, варіації (особливості розвитку музики). Канон. ХТД: Спів пісень, зокрема канонів. Пластичне відтворення їх емоційно-образного змісту. Слухання та елементарна вербальна інтерпретація музики. Творче самовираження в ритмічних імпровізаціях.	Музичне мистецтво Учень (учениця) має уявлення про характерні мелодії і танцювальні ритми народів світу; порівнює особливості музичного та образотворчого мистецтва народів світу; характеризує розвиток музики у

<i>Орієнтовні твори для сприймання:</i> <i>П. Чайковський</i> Три танці з балету “Лускунчик” (іспанський, арабський, китайський), <i>Л. Бетховен</i> Лендлер, <i>М. де Фалья</i> Іспанський танець, <i>Е. Гріг</i> Халлінг, <i>К. Дебюссі</i> Ляльковий кек-уок, <i>П. Мергенер</i> Вдихаємо Африку, <i>Й. Штраус</i> Вальс (за вибором), <i>В. А. Моцарт</i> Варіації на тему французької пісні «Пастух». <i>Орієнтовні твори для виконання:</i> Народні пісні: «Пастух» (фр.), “Про Віденський ліс” (австр.), «Row row» (англ., канон), «Yellow submarine» (англ.), «Весна» (нім., канон), «Санта Лючія» (італ.), <i>І. Кириліна</i> Зелене слонення. Образотворче мистецтво Мистецтво народів світу. Архітектура. Види образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва (узагальнення). Жанри образотворчого мистецтва. Колорит. Композиція. Рівновага в композиції. ХТД: Передача кольором емоційних станів у сюжетній композиції («Скарби стародавнього храму», «Таємниці індійської печери» тощо). Передача (елементарно) об’єму зображуваних предметів («Шляхами легенд»); Виконання архітектурного та гірського пейзажів. Ліплення двофігурної композиції (кенгуру з кенгуреням тощо); Виготовлення святкових атрибутів (ліхтарики, орігами тощо). <i>ХТ: ліплення, рисунок, живопис,</i>	формі рондо, варіацій; уміє співати канони; відтворювати емоційно-образний зміст пісні пластичними рухами; висловлює оцінні судження щодо прослуханої музики; орієнтується у поняттях: варіації, рондо, канон. Образотворче мистецтво Учень /учениця має уявлення про види візуальних мистецтв; називає основні види образотворчого мистецтва; мистецькі символи різних країн світу; основні художні техніки; порівнює (на елементарному рівні) національні особливості світового образотворчого мистецтва та архітектури; архітектурні споруди за
---	---

<i>паперопластика, колаж.</i> <i>Орієнтовні твори для сприймання:</i> Єгипетські піраміди, Велика китайська стіна, Колізей; Тадж Махал, Храм написів (культура майя) у Мексиці, <i>Ч.Беррі</i> Вестмінстерський палац (Британський парламент); <i>А.Г.Ейфель</i> Ейфелева вежа; <i>Й.Утзон</i> Оперний театр у Сіднеї, <i>А.Гауді</i> Храм Святого Сімейства (Церква Саргада Фамілія) у Барселоні. <i>Синтетичні мистецтва</i> Характерні елементи танців народів світу. ДМК: М/ф «Пер Гюнт», х/ф «Країна фей».	призначенням; висловлює оцінні судження до творів мистецтва; розуміє виражальні можливості кольору для передачі настрою та емоцій в живописі; уміє передавати: елементарні пропорції фігури людини, плановість простору у пейзажі; характерні особливості поведінки тварин у скульптурі з пластичних матеріалів орієнтується у поняттях: архітектура, живопис, графіка; скульптура, декоративне мистецтво: вишивка, витинанка, писанкарство, розпис; натюрморт, пейзаж, портрет, побутовий, анімалістичний, історичний жанри; орігамі <i>Синтетичні мистецтва</i> Учень/учениця має уявлення про особливості танців народів світу.
IV тема. Дзвони минулого, шляхи майбутнього <i>Музичне мистецтво</i>	<i>Музичне мистецтво</i>

Старовинна і сучасні музика. Старовинні танці: французький менует, іспанська сарабанда, англійська жига тощо. Жанри: сюїта, етюд.

ХТД: Спів. Сприймання та елементарна вербальна інтерпретація музики. Гра на дитячих інструментах (відтворення ритмів старовинних і сучасних танців). Імпровізація ритмічних образів (робот, акробат тощо). Створення концертної композиції з вивчених пісень.

Орієнтовні твори для сприймання:

Леся Дичко. Українські писанки, Ж.Рамо «Тамбурин», Д.Шостакович Шарманка, Й.С.Бах Фрагменти із сюїт (за вибором), прелюдія До мажор і До мінор I т. ДТК (у виконанні на клавесині В. Ландовської), В.Косенко Етюди у формі старовинних танців (за вибором), М.Лисенко Варіації на тему «Сонце низенько» (сарабанда), Ю.Щуровський Хо́да роботів.

Орієнтовні твори для виконання:

М.Балема Танець дружби, О.Янушкевич Дівчинка і вітерець, В.Гребенюк Прокляття війни, В.Бистряков Давайте розбудимо радість, Леся Горова Дитячі мрії.

Образотворче мистецтво

«Дерево життя» у народному мистецтві. Образ людини у різних видах мистецтва. Художній образ, міміка, жест. Автопортрет. Об'єм у живопису. Уявлення про дизайн.

ХТД: Виконання декоративної писанкової композиції. Виготовлення кладеної витинанки («Дерево життя»).

Учень/учениця

має уявлення про старовинну і сучасну музику; старовинні танці (менует, сарабанда, жига);

порівнює

старовинні танці із сучасними за характером музики;

розрізняє форми музичних творів;

уміє емоційно-виразно виконувати пісні; відтворювати ритми старовинних танців; імпровізувати сучасні ритми на дитячих ударних інструментах;

висловлює оцінні судження щодо прослуханої музики;

орієнтується у поняттях:

сюїта, етюд

Образотворче мистецтво

Учень/учениця

має уявлення про образи та символи в народному мистецтві; дизайн;

Зображення дітей різних національностей для колективної композиції («Живемо всі ми на Землі»). Передача об'єму в живопису (весна в натюрморті та пейзажі); створення колажу з різних матеріалів («Майбутнє творимо самі»). <i>ХТ: воскові олівці, рисунок, живопис, колаж.</i> <i>Орієнтовні твори для сприймання:</i> Зображення «дерева життя» у вишивці, декоративних розписах, різьбленні, витинанці, писанкарстві; <i>М. Приймаченко</i> «Соняшник життя». <i>Мікеланджело</i> Створення світу, <i>Леонардо да Вінчі</i> Автопортрет, <i>Т.Влененко</i> Писанки за трипільськими мотивами. Писанки за гуцульськими мотивами, <i>Н.Юренене</i> У природі (витинанка), <i>М.Чудна</i>. Рушники. Картини місцевих художників та роботи майстрів ДПМ <i>Синтетичні мистецтва</i> Пантоміма (пластичні імпровізації) на тему “Танок прибульців з іншої планети”, хореографічна пантоміма «Рослинний та тваринний світ відродженої планети» (еко-імпровізація). ДМК: “Сказання про Ігорів похід”, “Данило – князь Галицький”, “Тайна третьої планети”, м/ф «Диво-дерево», «Про картини».	розрізняє види орнаментів за мотивами; площинні і рельєфні орнаменти; портрет і автопортрет; порівнює художні образи у живописі, графіці, скульптурі; особливості архітектурних споруд сучасних та стародавніх; особливості реалістичного й декоративного зображень розуміє взаємозв'язок між декором, формою і призначенням предмета;; уміє застосовувати різні техніки, прийоми роботи з фарбами, графічними та пластичними матеріалами; передавати кольором об'єм предметів; самостійно обирати елементи для декорування виробів; орієнтується в поняттях: символ, орнамент, розпис, художній образ, автопортрет.
--	---

	Синтетичні мистецтва Учень /учениця уміє створювати образи засобами пантоміми у процесі самовираження; орієнтується в поняттях: міміка, жест, пантоміма, імпровізація.
--	---

Основи здоров'я
навчальна програма для
загальноосвітніх навчальних закладів
4 клас

Пояснювальна записка

Здоров'я — найперша необхідна умова успішного розвитку кожної людини, її навчання, праці, добробуту, створення сім'ї і виховання дітей.

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я — одне з найважливіших завдань сучасної школи, яке має стати атрибутом будь-якої освітньої діяльності у навчальному закладі і поза його межами. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів початкових класів. Здоров'язбережувальна компетентність формується шляхом вивчення предметів освітньої галузі «здоров'я і фізична культура» і передбачає оволодіння учнями відповідними компетенціями. З урахуванням мети і завдань зміст освітньої галузі визначається за такими змістовими лініями: здоров'я і фізична культура.

Мета предмета «Основи здоров'я» — формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку.

Головними **завданнями** предмета є:

- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;
- розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;
- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;
- набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;
- розгортання у повсякденному житті практичної діяльності задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей.
- формування в учнів соціальної і життєвої компетентності на основі засвоєння ними соціальних норм; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, школі, колективі, громадянському суспільстві;
- формування в учнів основ споживчої культури, умінь приймати рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;
- оволодіння учнями моделями поведінки і способами діяльності, які відповідають українському законодавству.

Реалізація мети та завдань предмета буде ефективною за **умов**:

- постійного мотивування учнів до здорового способу життя і безпечної життєдіяльності;
- застосування інтерактивних технологій навчання, що забезпечують індивідуалізацію сприйняття, активну участь кожного учня і групову взаємодію;
- переважання практичних дій і вправлянь учнів у засвоєнні навчального матеріалу;
- забезпечення зв'язку між теоретичними відомостями й можливостями їх практичного застосування;
- організація комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі ігрових методів, елементів дискусії, методу проектів, які є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей;
- забезпечення змістових та мотиваційних зв'язків предмета з навчальним матеріалом інших предметів початкової школи (фізична культура, природознавство, Я у світі, читання тощо);
- співпраці вчителя з батьками, батьків з дітьми;
- ціннісного ставлення вчителя до свого здоров'я, особистого прикладу дотримання правил здорового і безпечного способу життя.

Змістову основу предмета складають такі базові поняття: *здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечна поведінка, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні компетенції (життєві і спеціальні навички).*

Здоров'я розглядається як:

- стан загального фізичного, психологічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад (ВООЗ).
- процес формування, збереження, зміцнення, відновлення фізичної, соціальної, психічної та духовної його складових.

Здоровий спосіб життя — усталений спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я.

Безпечна поведінка — поведінка людини, яка не загрожує її життю і здоров'ю та безпеці інших людей.

Здоров'язбережувальна компетентність — здатність учня застосовувати *здоров'язбережувальні компетенції* в умовах конкретної життєвої або навчальної ситуації на користь збереження, зміцнення і формування здоров'я.

Здоров'язбережувальні компетенції (життєві та спеціальні) — це суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які сприяють здоров'ю у всіх сферах життєдіяльності людини.

Зміст програми для кожного класу структурується за такими розділами: 1) здоров'я людини; 2) фізична складова здоров'я; 3) соціальна складова здоров'я; 4) психічна та духовна складові здоров'я.

Розділ «Здоров'я людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров'я, безпеку і розвиток людини та їх взаємозв'язок із способом життя і навколишнім середовищем.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення.

Програму побудовано за концентричним принципом. Зазначені розділи є наскрізними для всієї початкової школи, в кожному класі зміст і обсяг пропонованої учням інформації, організація її засвоєння змінюються відповідно до зростаючих пізнавальних і психологічних особливостей учнів. За умови дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові у

підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемій, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо).

Особливість методики проведення уроків у початковій школі полягає в тому, що оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю потребує багаторазового вправляння, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя з учнями і учнів між собою.

Особливістю **структури уроків** з основ здоров'я має бути гнучкість, органічне поєднання навчально-пізнавальної та оздоровчорухової діяльності учнів, включати різні види діалогу, групової співпраці. Особливого значення для формування в учнів здорового способу життя та безпечної поведінки має емоційність і доступність навчального матеріалу, його унаочнення. Практичні роботи, зазначені в програмі, виконуються учнями в практично-дієвій формі під час опрацювання відповідної теми для досягнення мети уроку. Кількість годин на вивчення кожної теми учитель може визначати самостійно.

Узагальненим **результатом** навчання основ здоров'я у початковій школі є відповідний до віку рівень здоров'язбережувальної компетентності учнів. Деталізовані результати навчання у початковій школі представлено у вигляді державних вимог щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

4 клас

(34 годин, із них 2 години ~ резервні)]	
Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
1. Здоров'я людини Цінність і неповторність життя і здоров'я людини. Безпека життєдіяльності. Цілісність здоров'я: взаємозв'язок фізичної, соціальної, психічної і духовної	Учень/учениця н а з и в а ю т ь : складові здоров'я; чинники впливу на здоров'я; чинники, що сприяють гармонійному фізичному розвитку; п о я с н ю ю т ь : цінність людського життя і здоров'я;

його складових. Чинники здоров'я. Показники розвитку дитини. <u>Практична робота</u> *Визначення рівня фізичного розвитку.	що таке безпека, небезпека та безпека життєдіяльності людини; необхідність підтримання нормальної маси тіла; розпізнають: вікові зміни власного організму; аналізують: цілісність здоров'я; вплив природних і соціальних чинників на здоров'я; уміють: визначати рівень свого фізичного розвитку
2. Фізична складова здоров'я Збалансоване харчування. Вітаміни та їх значення для здоров'я. Питний режим. Значення води для життя і здоров'я людини. Вплив рухової активності на розвиток організму. Принципи загартовування. Профілактика порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату у школярів. Відновлення рівня здоров'я після хвороби. Гігієна порожнини рота. Гігієна оселі. Повітря, його значення для здоров'я. <u>Практичні роботи</u> Вправи для профілактики плоскостопості. *Гігієнічний догляд за порожниною рота. *Складання рекомендацій «Як підтримувати чисте повітря в оселі».	Учні називають: групи харчових продуктів; принципи загартовування (поступовість, систематичність, дозованість); фактори, що забруднюють атмосферне повітря і приміщень; пояснюють необхідність: уживання різноманітної корисної їжі і належної кількості води; обмежувати вживання жирних, копчених і солодких продуктів та напоїв, смажених страв; дбати про органи зору, слуху, опорно-руховий апарат; регулярного провітрювання приміщень; аналізують: вплив малорухливого способу життя на здоров'я; вплив шкідливих звичок на стан зубів і прикус; уміють: виконувати фізичні вправи для розвитку сили, спритності,

	витривалості, комплекс процедур загартовування; дотримуватися настанов для профілактики порушень зору, слуху, постави і плоскостопості; поступово долати відставання, яке може виникнути внаслідок пропуску занять
3. Соціальна складова здоров'я Традиції збереження здоров'я в родині. Знайомство з людьми. Дружба і здоров'я. Побудова дружніх стосунків. Вплив друзів. Протидія небажаним пропозиціям. Формування негативного ставлення до куріння та алкоголю. Вплив телебачення, комп'ютера, мобільних телефонів та інших електронних засобів на здоров'я. Вплив реклами на рішення і поведінку людей. Інфекційні хвороби, що набули соціального значення. Охорона здоров'я дітей. Гуманне ставлення до людей з особливими потребами. Наодинці вдома. Дії дитини за умови опосередкованої небезпеки: пожежа в іншій квартирі, іншому будинку тощо. Безпека школяра. Правила поведінки під час масових шкільних заходів. Вихід із непередбачених ситуацій поза межами домівки, школи.	Учень/учениця н а з и в а ю т ь : родинні традиції, сприятливі для збереження здоров'я; різні способи казати «НІ!»; медичні установи свого населеного пункту/мікрорайону; способи допомоги людям з особливими потребами; одяг і взуття, які можуть становити небезпеку у натовпі; правила користування телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном; правила дорожнього руху на перехресті, майдані, в місцях ремонту дороги, під час ДТП; причини ДТП; р о з п і з н а ю т ь : ознаки дружніх стосунків; способи тиску (умовляння, лестощі, погрози); небезпечні ситуації, які потребують категоричної відмови; види перехресть; Учень/учениця п о я с н ю ю т ь : чому окремі інфекційні хвороби набули соціального значення; необхідність гуманного ставлення до людей з особливими потребами; а н а л і з у ю т ь :

Безпека руху пішоходів. Сигнали регулювання дорожнього руху. Види перехресть. Рух майданами. Дорожньо-транспортні пригоди (ДТП). Групи дорожніх знаків (6.1-6.4, 6.8-6.15, 7.1.4). <u>Практичні роботи</u> Рольова гра «Будьмо знайомі!» Моделювання ситуації звернення за телефонами довіри. Моделювання ситуацій відмови від пропозицій, що можуть мати негативні наслідки. Моделювання ситуацій допомоги людям з особливими потребами.	вплив шкідливих звичок (куріння, вживання алкоголю) на здоров'я; поведінку дитини у місцях великого скупчення людей; у м і ю т ь : знайомитися з людьми; аналізувати позитивний і негативний вплив друзів; критично ставитися до реклами алкоголю і тютюну; правильно реагувати на обзивання, намовляння, бійки та інші дії своїх однолітків; надавати допомогу і моральну підтримку тим, хто цього потребує; уникати небезпечних місць в своєму мікрорайоні/населеному пункті; дотримуватися правил переходу дороги в місцях перехресть, майданів з урахуванням місцевих умов; безпечної поведінки у натовпі, під час масових шкільних заходів; в і д т в о р ю ю т ь : порядок дій у ситуації опосередкованої небезпеки, виклику рятувальних служб
4. Психічна і духовна складові здоров'я Самооцінка і поведінка людини. Упевненість і самовпевненість. Повага і самоповага. Вибір і досягнення мети. Бажання, можливості, обов'язки. Воля і здоров'я людини.	У ч е н ь / у ч е н и ц я н а з и в а ю т ь : вольові якості людини; приклади справ, гідних поваги; н а в о д я т ь п р и к л а д и : активної, упевненої, пасивної і агресивної поведінки; ситуацій, в яких гартується характер; а н а л і з у ю т ь : різницю між упевненістю і самовпевненістю; відмінність між «хочу», «можу» і «треба»;

Звички і здоров'я. Формування звичок. Розвиток творчих здібностей. Заохочення однолітків до здорового способу життя. <u>Практичні роботи</u> *Виконання проекту «Моя мета». *Виконання проекту з формування корисної звички. Виконання проекту: «Відомі параолімпійці». Виконання проекту: «Здоров'я всьому голова!» (розроблення плану вистави, творчого конкурсу, змагання тощо за тематикою здорового способу життя).	вплив звичок на здоров'я людини; пояснюють: що таке повага і самоповага; вплив самооцінки на поведінку людини; значення позитивного ставлення людини до життя; уміють: обирати мету, розробляти і виконувати план дій щодо досягнення мети (наприклад, формування корисної звички); працювати в команді, мотивувати і зацікавлювати; творчо мислити і продукувати ідеї для пояснення переваг здорового способу життя.
---	--

Підготовка і проведення вистави, творчого конкурсу, присвяченого заохоченню учнів до здорового способу життя (за рахунок резервних годин).

НАВЧАЄМОСЯ РАЗОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів,
які працюють за науково-педагогічним проектом

«Інтелект України»

4 клас

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Визначаючи вектори модернізації системи освіти в Україні, маємо враховувати цивілізаційні тенденції розвитку людства, пов'язані з розбудовою інформаційного суспільства. Цей напрям розвитку цивілізації виник у піввіковий період після другої світової війни, і сьогодні його вплив на всі галузі життєдіяльності розвинених країн має системоутворювальний характер.

У зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства освіта ХХІ ст. «постала перед рядом історичних викликів» (В. Кремень): вона має

забезпечити успішне функціонування особистості в умовах інноваційного типу суспільного життя. Тому одним з основних напрямів модернізації системи освіти в умовах сучасного ринку праці, що надзвичайно швидко змінюється й постійно ускладнюється, є орієнтація на навчання впродовж життя. У цьому контексті безперервну освіту розглядають не тільки й не стільки як навчання чи перепідготовку персоналу, але й як процес формування в людей здатності до самоосвіти.

ЗМІСТ

1 змістова лінія. Становлення учня як суб'єкта спільної навчально-пізнавальної діяльності

Модуль 1. Організація шкільного життя.

Школа та її значення в житті людини. Шкільні приміщення. Класна кімната. Шкільне приладдя. Правила шкільного життя.

Розпорядок шкільного життя: навчальний рік; заняття; канікули; уроки; перерви; домашня робота.

Учитель. Мої шкільні друзі. Правила організації взаємовідносин і взаємодії в навчальному колективі. Шляхи розвитку комунікативних навичок. Взаємонавчання. Робота в групах змінного складу.

Навчальні предмети та їх роль в житті людини.

Історія розвитку школи. Сучасні школи різних країн. Системи оцінювання знань учнів у різних країнах.

Модуль 2. Навчання та його роль у житті людини.

Сутність основних видів діяльності людини (гра, навчання, праця, спілкування). Роль навчання в житті людини.

Уявлення про навчання як діяльність.

Навчання як засіб формування здібностей, знань, умінь і навичок особистості. Самоосвіта.

Навчання як засіб становлення особистості. Самовиховання.

Модуль 3. Раціональні способи організації навчально-пізнавальної діяльності.

Наукова організація навчально-пізнавальної діяльності. Правила раціональної організації навчальної діяльності: організація робочого місця в класі включення в роботу відразу після вказівки вчителя;

організація робочого місця вдома; розподіл часу; визначення режиму домашньої роботи з урахуванням ступеня складності предметів; Правила гігієни організації навчальної праці (дотримання правильної постави; розподіл часу між навчанням і відпочинком: дотримання правил розумової роботи). Виконання учнями вправ із наукової організації власної навчальної діяльності.

Цілі навчальної діяльності. Навчальні завдання.

Раціональні способи виконання усних навчальних завдань.

Поняття про культуру мовлення. Мовленнєва правильність. Точність і логічність мовлення. Правила аргументації. Виразність мовлення. Культура спілкування.

Розгорнена і згорнена відповідь на запитання вчителя. Усний переказ тексту. Усне складання текстів-розповідей, текстів-описів, текстів-міркувань.

Раціональні способи виконання письмових навчальних завдань.

Вимоги до ведення зошитів з окремих предметів. Виконання письмових завдань у заданому темпі.

Основні правила виконання письмових завдань із української мови. Письмові перекази. Письмові тексти-розповіді, тексти-описи та тексти-міркування.

Основні правила виконання письмових завдань із математики. Розв'язання задач, прикладів, геометричних і алгебраїчних завдань.

Аналіз та оцінка виконання навчальних завдань.

Контроль, самоконтроль та взаємоконтроль як складові навчально-пізнавальної діяльності. Способи перевірки та самоперевірки. Перевірка роботи за зразком. Критерії оцінювання одержаних навчально-пізнавальних результатів. Поопераційний контроль навчальної роботи. Формування контрольно-оцінних вмінь: знайти фактичну помилку в ході зіставлення результатів власної роботи зі зразком; оцінювати наслідки своєї діяльності за орієнтирами, даними вчителем (правильно, красиво, що саме; якщо помилився, то в чому, що треба змінити, чого уникати в наступній роботі тощо).

Модуль 4. Якості особистості, які дозволяють учню успішно навчатися.

Мотивація та її значення в досягненні високих результатів у шкільному навчанні.

Воля та її значення в житті людини. Уміння долати труднощі як передумова успішного навчання.

Самоорганізація. Правила раціональної організації життєдіяльності упродовж дня. Планування навчальних занять в режимі дня.

Time-менеджмент.

2 змістова лінія. Формування навичок раціональної роботи з книгою та іншими джерелами навчальної інформації

1 модуль. Робота з текстовою інформацією.

Книги. Їх значення в житті людини. Правила поводження з книгою. Ремонт книги.

Автор. Назва книги. Основні елементи книги; обкладинка, сторінка, ілюстрації.

Навчальна книга. Правила роботи з навчальною книгою: уважно прочитати текст уроку; з'ясувати що є не зрозумілим; розібратися або звернутися за допомогою; виділити матеріал для запам'ятання; запам'ятати; перевірити ступінь засвоєння тексту: а) відповісти на запитання; б) переказати; в) виконати завдання. у змісті підручника, самостійно знайомитися з текстами, користуватися простими схемами, таблицями; використовувати зразки, дані в підручниках, при виконанні роботи та контролю.

Довідникова література. енциклопедія «Що таке? Хто такий?», енциклопедичні словники серії «Від А до Я...».

Бібліотека. Правила користування бібліотечними книгами. Орієнтація в порядку розстановки книг у бібліотеці. Уміння знаходити потрібну книгу, користуючись відкритим доступом до книг, рекомендаційними списками чи картотекою, тематичним каталогом «що нам читати», книжно-ілюстративними виставками;

Раціональне читання та методи його формування. Суцільне та вибіркове читання.

Прийоми змістової обробки навчальної інформації. Алгоритми усвідомлення, запам'ятовування, а також усного і письмового відтворення навчального матеріалу (репродуктивний, варіативний і творчий рівень).

2 модуль. Сприйняття усної навчальної інформації.

Формування умінь слухати, сприймати й розуміти зв'язне усне мовлення, сприймати на слух невелику казку, розповідь, загадку, вірш; розповідати про почуте; давати оцінку прослуханому; розділяти текст на

речення; виділяти слова, що означають, про що чи про кого говориться, що говориться;

Формування вмінь слухати радіопередачі, переказувати зміст і давати їм просту оцінку, слухати читання художніх та науково-популярних текстів, виділяючи основні змістові компоненти, послідовність і причинність подій в нескладній розповіді, казці; слухати розповідь, пояснення вчителя, роблячи елементарний смисловий аналіз; слухати і оцінювати відповідь товариша за змістом і виразністю мови.

4 клас

68 год (2 год на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Модуль 1. Організація шкільного життя. Історія розвитку школи. Сучасні школи різних країн. Системи оцінювання знань учнів у різних країнах.	Учні повинні знати: • підходи до оцінювання знань учнів в різних країнах; Учні повинні вміти: • здійснювати самооцінку та взаємооцінку виконання навчальних завдань.
Модуль 2. Навчання та його роль у житті людини. Навчання як засіб становлення особистості. Самовиховання. Модуль 3. Раціональні способи організації навчально-пізнавальної діяльності. <i>Наукова організація навчально-</i>	Учні повинні знати: • сутність основних видів діяльності людини (гра, навчання, праця, спілкування) як засобів формування й розвитку всіх її сил, властивостей, здібностей і вмінь. Учні повинні знати: • основи організації власної навчальної діяльності; Учні повинні вміти: тримати в порядку своє робоче місце, розподіляти і берегти час; самостійно складати режим дня та навчальної роботи з урахуванням ступеня складності предметів; дотримуватися заданого темпу роботи;

*пізнавальної
діяльності.*

Виконання учнями
вправ із наукової
організації власної
навчальної діяльності.

*Раціональні
способи виконання
усних навчальних
завдань.*

Усне складання
текстів-міркувань.

*Раціональні
способи виконання
письмових навчальних
завдань.*

Письмові тексти-
міркування.

*Аналіз та оцінка
виконання навчального
завдання.*

Поопераційний
контроль навчальної
роботи.

**Модуль 4. Якості
особистості, які
дозволяють учню
успішно навчатися.**

Раціональна
організація навчально-
пізнавальної діяльності.
Time-менеджмент.

добирати доцільні способи для розв'язання
завдання;
працювати самостійно і разом з товаришем;
здійснювати самоконтроль, самооцінку та
взаємооцінку;
уміти визначати навчальні потреби;
уміти виділяти навчальні пріоритети;
уміти зв'язувати навчальні дія з власними
інтересами;
аналізувати та оцінювати власну навчально-
пізнавальну діяльність;
перевіряти свою роботу за зразком; вірно
оцінювати свою роботу;
знаходити фактичну помилку в ході
зіставлення результатів виконаної роботи зі
зразком;
виконувати в певній послідовності сенсорні,
розумові або практичні дії, прийоми,
операції;
аналізувати, порівнювати, виділяти головне,
узагальнювати факти;
орієнтуватися в потоці різноманітної
інформації українською та іншими мовами.

Учні повинні знати:

що таке пам'ять та найпростіші шляхи її
розвитку;
знати, що таке мислення та найпростіші
шляхи розвитку мислення;
знати, що таке організаторські здібності
найпростіші шляхи їх формування.
що таке воля та найпростіші шляхи її
формування;
що таке мотивація та найпростіші шляхи її
формування;
що таке охайність та найпростіші шляхи її
формування;

	що таке вміння боротись з труднощами та найпростіші шляхи його формування.
2 змістова лінія. Формування навичок раціональної роботи з книгою та іншими джерелами навчальної інформації Модуль 1. Робота з текстовою інформацією. Алгоритми усного і письмового відтворення навчального матеріалу (репродуктивний, варіативний і творчий рівень). Модуль 2. Сприйняття усної навчальної інформації. Формування умінь слухати, сприймати й розуміти зв'язне усне мовлення, розповідати про почуте; давати оцінку прослуханому; розділяти текст на речення; виділяти слова, що означають, про що чи про кого говориться, що говориться.	Учні повинні вміти: правильно користуватися навчальними книгами; читати тексти цілими словами зі швидкістю 120–140 слів/хв, правильно виділяти наголошений склад. Брати участь у тихому хоровому читанні; аргументовано висловлювати власні судження; уміти висловлюватися в усіх доступних формах, типах і стилях мовлення; робити елементарний смисловий аналіз прослуханого; оцінювати відповідь товариша за змістом і виразністю мови; стисло передавати зміст, давати оцінку прослуханому; відтворювати основні смислові компоненти прослуханого в бесіді; вміти користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Учні повинні знати: правила раціонального сприйняття усної інформації; критерії оцінки рівня сформованості усного мовлення однокласників.

Формування вмінь слухати і оцінювати відповідь товариша за змістом і виразністю мови.	
---	--

Фізична культура

4 клас

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці
<u>I. Теоретико-методичні знання</u> Фізичне виховання в Запорізькій Січі. Олімпійські чемпіони України. Роль фізичних вправ для розвитку кістково-м'язової та дихальної систем організму. Характеристика основних способів регулювання фізичного навантаження (швидкість та тривалість виконання вправ). Основні прийоми самоконтролю. Роль фізичних вправ, спрямованих на	Учень,/учениця: <i>має уявлення</i> про фізичне виховання в Запорізькій Січі; <i>знає</i> олімпійських чемпіонів України; роль фізичних вправ у розвитку кістково-м'язової та дихальної систем організму; <i>пояснює</i> роль фізичних вправ для формування правильної постави та запобіганні плоскостопості, захворювань очей; <i>характеризує</i> основні способи регулювання фізичного навантаження (швидкість, тривалість та послідовність виконання вправ); основні прийоми самоконтролю;

формування правильної постави, характеристика послідовності їх виконання та запобіганні плоскостопості, захворювань очей. Правила рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури і під час самостійних занять фізичними вправами. <u>II. Способи рухової діяльності</u> 1. Вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики: <i>організовуючі вправи:</i> <i>загальнорозвивальні вправи;</i>	<i>дотримується правил</i> рухливих ігор та безпеки на уроках фізичної культури та під час самостійних занять фізичними вправами; <i>виконує: організовуючі вправи:</i> перешикування із колони по одному в колону по два (чотири) дробленням і зведенням і, навпаки, із колони по два (чотири) розведенням і злиттям; поняття про частини і точки розмітки гімнастичної зали; <i>загальнорозвивальні вправи</i> в парах, з великими м'ячами, з обручами, з гантелями (вагою 500 г); для формування правильної постави біля гімнастичної стінки, профілактики плоскостопості; <i>складає і виконує</i> комплекси ранкової гігієнічної гімнастики; <i>положення тіла у просторі:</i> <i>сідни</i> – перехід із сідни на п'ятах з нахилом в упор лежачи на стегнах; пружинчасті нахили у положенні сідни з різними положеннями ніг; перехід із сідни в сід зигнувши ноги та в сід кутом; лежачи перехід із сідни в упор ззаду; сідни ноги нарізно на паралельних брусах (хлопці);
--	--

<i>положення тіла у просторі:</i> <i>сідли</i> <i>виси та упори</i> <i>елементи акробатики;</i> <i>елементи рівноваги;</i> <i>вправи на релаксацію;</i>	<i>виси та упори</i> – упор на низьких паралельних брусах; махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на низькій перекладині (хлопці); махом однієї та поштовхом другої ноги переворот в упор на нижню жердину (дівчата); із упору на низькій перекладині (хлопці) і на нижній жердині (дівчата) зіскок з поворотом на 90 градусів; вис на зігнутих руках; вис кутом; піднімання прямих і зігнутих ніг у положенні вису на гімнастичній стінці; <i>елементи акробатики:</i> “міст” із положення стоячи (з допомогою); стійка на голові і руках із зігнутими ногами; комбінація із 4 акробатичних елементів (на вибір вчителя); <i>елементи рівноваги:</i> ходьбу по підвищеній та обмеженій опорі (гімнастична лава, низька колода) у поєднанні з перехресними поворотами, махами ногами, кроками польки з різними положеннями рук; комбінація
---	--

	елементів на 24 рахунки (на вибір вчителя); <i>вправи на релаксацію:</i> «Літній день»; «Пташки»; «Снігова баба»; «Коники»; навперемінне напруження та розслаблення рук, стоячи в парах; «Задуй свічку» тощо; дотримується правил безпеки під час занять
--	--

2. Вправи для оволодіння навичками пересувань: <i>ходьба</i> <i>біг</i> <i>танцювальні кроки</i> <i>лазіння та перелізання;</i>	Учень/ учениця: виконує: <i>ходьбу</i> по спіралі; шеренговим кроком; <i>ходьбу</i> зі зміною напрямку за зоровим сигналом; <i>біг</i> із різних вихідних положень (сидячи спиною до напрямку бігу, лежачи на спині тощо), <i>біг</i> по слабопересіченій місцевості до 1000 м; <i>біг</i> з подоланням перешкод вертикальних (висотою до 60 см) та горизонтальних (шириною до 1 м); <i>біг</i> із зміною швидкості та напрямку за зоровим сигналом; <i>біг</i> 30 м з низького старту; <i>біг</i> по прямій; <i>фінішування</i>; <i>біг</i> зі зміною лідера; <i>танцювальні кроки:</i> «галоп», «полька на місці»; ;основні кроки з носка та на повну стопу танцю – модерн; ритмічні
---	--

	завдання (поєднання кроків і рухів під музичний супровід); <i>лазіння та перелізання:</i> лазіння по вертикальному канату у три прийоми; лазіння по горизонтальному канату; подолання лазінням, перелізанням та підповзанням смуги із 5-7 перешкод; дотримується правил безпеки під час занять, пов'язаних з пересуваннями.
--	---

3. Вправи для опанування навичками володіння м'ячем <i>вправи з малим м'ячем</i> (тенісним) <i>вправи з великим м'ячем:</i> - <i>елементи баскетболу (м'яч для міні-баскетболу)</i>	Учень/ учениця: виконує: підкидання і ловіння м'яча після поворотів, присідань, оплесків тощо; метання м'яча “із-за спини через плече” на дальність з місця; метання м'яча у вертикальну ціль (мішень 1х1 м) на висоті 3 м з відстані 3 – 4 м на дальність відскоку; метання м'яча з різних вихідних положень; <i>вправи з великим м'ячем:</i> <i>елементи баскетболу</i> – ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей на місці та в русі (у парах, трійках, колонах); ловіння і передачі м'яча однією рукою від плеча; ведення м'яча правою і лівою рукою із зміною напрямку, швидкості, висоти відскоку, з обведенням стійок; кидки м'яча у
--	---

- <i>елементи футболу</i> (м'яч футбольний №3) - <i>елементи гандболу</i> (м'яч гандбольний №1);	кошик з близьких та середніх дистанцій однією рукою від плеча; <i>елементи футболу</i> – зупинки м'яча стегном; ведення м'яча вивченими способами з обведенням стійок, “вісімкою”, по колу; удари вивченими способами на точність; фінти “відходом”, “ударом”, “зупинкою”; віднімання м'яча вибиванням у суперника, коли той рухається назустріч; <i>елементи гандболу</i> – ловіння м'яча двома руками; передачі м'яча однією рукою на місці (в парах, трійках, колі); кидок м'яча зігнутою рукою зверху; ведення м'яча правою і лівою рукою; застосовує вивчені прийоми в іграх міні-баскетбол та міні-футбол; дотримується правил безпеки на заняттях із застосуванням м'ячів та правил міні-футболу та міні баскетболу.
4. Стрибкові вправи: <i>стрибки зі скакалкою</i> <i>опорні стрибки</i>	Учень/учениця: виконує: <i>стрибки зі скакалкою</i> на одній, двох ногах, обертаючи скакалку вперед і назад з проміжними та без проміжних стрибків; стрибки, обертаючи скакалку вперед із перехрещуванням рук (дівчата); <i>опорні стрибки:</i> застрибування на гімнастичний місток; з розбігу 5-7 м

<i>стрибки у висоту</i> <i>стрибки у довжину</i>	застрибування на гімнастичний козел (кінь) в ширину в упор стоячи на колінах – перехід в упор присівши – зіскок вигнувшись; з розбігу 5-7 м настрибування на гімнастичного козла (коня) в ширину в упор присівши – зіскок вигнувшись; <i>стрибки у висоту</i> з розбігу способом “переступання”; серійні вистрибування з упору присівши; <i>стрибки у довжину</i> з розбігу 7-9 кроків способом “зігнувши ноги”; дотримується правил безпеки під час занять стрибками.
--	---

5. Ігри для активного відпочинку:<i>рухливі ігри</i>	Учень/учениця: <i>бере участь у рухливих іграх та грає в них під час активного відпочинку:</i> <i>для вправ у формуванні культури рухів:</i> - «Фігури», «Займи вільне місце», «Слухай музику»; <i>для вправ для оволодіння навички пересувань:</i> – “Шишки, жолуді, горіхи”, естафети з лазінням та перелізанням, “Естафета звірів”, “Виклик”, “Наступ”, “Естафета по колу”; «Дискотека»; «Допомога другу»; «Танцювальна фігура, замри!»
--	---

<i>туризм</i>	для вправ для оволодіння навички пересувань: – “Кружилиха”, “Переміна місць”, “Піймай жабу”; для вправ для опанування оволодіння навичками м'яча – “У горизонтальну мішень” “Слухай сигнал”, “Захист фортеці”, “М'яч у колі”, “Боротьба за м'яч”, міні-футбол, міні-баскетбол; «Артбол»; «Корфбол»; «Бадмінтон»; зимові ігри: «Кидання сніжок», «Гра з лопатою», «Слід у слід», «Білі ведмеді», «Кинь далі!», «Швидкі та влучні», «Захист фортеці», «Лісова стежинка», «Сніговик», «Сніжкова естафета» - групова гра з призами; здійснює рух у похідному строю, зміну темпу руху; подолання природних перешкод; застосовує найпростіші прийоми самоконтролю під час туристської подорожі; обґрунтовує визначення місця для відпочинку та туристського біваку; дотримується правил рухливих і спортивних ігор (за спрощеними правилами) та правил безпеки під час їх проведення; правил техніки безпеки під час
----------------------	--

	туристичної подорожі; вимог гігієни туриста.
--	--

6. Вправи для розвитку фізичних якостей: <i>сили</i> - <i>швидкості</i> - <i>витривалості</i>	Учень/учениця: застосовує вправи для розвитку: <i>сили</i> – загальнорозвивальні вправи з набивними м'ячами (вага – 1 кг), з гантелями (вага – 500 г); намотування на горизонтально розташовану палицю мотузки з вантажем на кінці; сидючи згинання та розгинання рук в упорі ззаду (руки на гімнастичній лаві); утримування ніг під кутом 45 градусів у положенні лежачи на спині; вистрибування із положення присіду; лазіння по гімнастичній стінці або підтягування на гімнастичній лаві з додатковим обтяженням; передачі набивного м'яча із різних вихідних положень; стрибки по розмітках у присіді; застрибування на складені купою мати з наступним зіскоком; <i>швидкості</i> – біг з високим підніманням стегна через предмети (кубики, набивні м'ячі тощо); біг з різних вихідних положень на дистанцію 10-15 м; прискорення до 15 м; біг з гори у максимальному темпі; прискорення за сигналом; багатократні кидки м'яча у стіну в максимальному темпі;
--	--

- <i>гнучкості</i> - <i>координації</i>	<i>витривалості</i> – повторний біг 3-5 х 30м (із збереженням або зменшенням інтервалу відпочинку); стрибки зі скакалкою до 2 хв. (у темпі 110-120 стрибків на хвилину); <i>гнучкості</i> – у положенні лежачи на спині одночасне відведення рук і ніг назад; вправи на розтягування в парах; пружинчасті похитування у положенні “шпагат” (у різних площинах); нахили тулуба назад у різних вихідних положеннях (із допомогою); пружинчасті нахили тулуба із різних вихідних положень; <i>координації</i> – довільне подолання поодиноких перешкод; подолання смуги перешкод (разом з акробатичними елементами, висами перелізаннями, підлізаннями); вправи з асиметричними рухами руками і ногами; підкидання і ловіння м’яча після виконання різноманітних рухових дій (присідань, поворотів, перекидів, перекатів тощо); демонструє безпечний рівень фізичної підготовленості; дотримується умов виконання тестових вправ.
---	---

7. Вправи для формування правильної постави і профілактики плоскостопості: • <i>Загальнорозвивальні вправи на місці</i> • <i>Загальнорозвивальні вправи в русі</i> • <i>Загальнорозвивальні вправи з предметами</i> • <i>Вправи на відчуття правильної постави</i> • <i>Вправи для запобігання плоскостопості</i>	Учень/учениця: виконує: загальнорозвивальні вправи на місці вправи для м'язів ший: нахили та повороти голови; для м'язів ший: нахили та повороти голови; для м'язів верхніх кінцівок плечового поясу: згинання та розгинання рук, пружинчасті рухи, нахили, викрути для м'язів спини, живота, тулуба: з різних вихідних положень, вправи на рівновагу, статичні вправи; для м'язів нижніх кінцівок: присіди, напівприсіди, випади, стрибки; <i>загальнорозвивальні вправи в русі:</i> кроки, ходьба, біг з поворотами тулуба, вправи на координацію; <i>загальнорозвивальні вправи з предметами:</i> з гімнастичними палицями, м'ячами, зі скакалкою, з мішечками піску на голові під час ходьби; <i>вправи на відчуття правильної постави:</i> біля гімнастичної стінки та біля дзеркала, вертикальний вис; <i>вправи для запобігання плоскостопості:</i> ходьба по дрібним предметам, біг, піднімання на носки, стрибки; виконує комплекси вправ на формування правильної постави та запобігання плоскостопості;
---	--

**Іноземна мова
(англійська) 4 клас**

Сфери спілкування	Тематика ситуативного	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лінгвістична компетентність			Соціокультурна компетентність	Загальнонавчальна компетент
				лексична	граматична	фонетична		
Особистісна	Я, моя сім'я і друзі (Місце проживання) Помешкання Відпочинок і дозвілля Природа і навколишнє середовище	- запитувати та надавати інформацію про особу / об'єкти / явища / події / факти; - описувати особу / місце /	Where do you live? I live in ... What is your address? My address is ... When did you go there? Can you show me that...? It is / was interesting. He/She is taller than... He/She is the	Населені пункти Магазини Покупки Види помешкань Умебляювання Дикі та свійські тварини Види дозвілля Спорт	Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовлення вихідних комунікативних ситуацій). Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовлення	- ви мова вчешлих слів втавирозуміння; - наголос	-знання культурних реалій сільного, міського, мовної вивчається, у межах тематик ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами: - повсякденне життя;	- уважно стежити за презентованою інформацією; - усвідомлювати мету поставленого завдання; - ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; - активно засто

Публічна	Подорож	об'єкти / явища / події / факти; - характеризувати та оцінювати когось / щось; - розповідати про прочитане, почути, побачити; - запитувати про	youngest in the family. You are lucky! These are.../Those are... I'm (doing) it now. Ok. I will help you. I'll do it tomorrow. – OK. ...because I like it. What...? When...? Where...? Why...?	Улюблені дитячі герої Подорожування Подорож до англomовних країн Види транспорту Довкілля Свята Шкільний розклад	и х структур. Дієслово: Present Continuous, Future Simple Модальні дієслова: can, Iменник: однина, множина. Прикметник: ступені порівняння . Займенники: особові, присвійні, вказівні. Артикль: означений, неозначений. Числівник 1-100, порядкові числівники . Сполучник : than, or,	у словах і реченнях; - особливі інтонації і	- умови життя; - норми поведінки та соціальні правила поведінки - вживання та вибір привітань і форм звертання; - вживання та вибери вигуків - дотрим	совувати мову, що вивчається; - сприятимати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосувати інші компетенції, для того щоб діяти
	Свята і традиції (Святування в кафе) Шкільне життя							

		чийсь враж ення, думк и, ставл ення	How ...?		because, but. Безособові речення: It's sunny.		ання правил ввічлив ості	у специ фічні й навча льній ситуа ції
--	--	---	-------------	--	---	--	-----------------------------------	--

